

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

FRANZ BABİNGER'İN(1891-1967)

OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE ÖZGÜN KATKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Sema GÜLDOĞAN

Ankara,2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

FRANZ BABİNGER'İN(1891-1967)

OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE ÖZGÜN KATKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Sema GÜLDOĞAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Eyüp BAŞ

Ankara,2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

FRANZ BABİNGER'İN(1891-1967)

OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE ÖZGÜN KATKILARI

Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Eyüp BAŞ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Eyüp BAŞ

_____

2- Doç. Dr. Halide ASLAN

_____

3- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif FİDAN

_____

Tez Savunması Tarihi:16.06.2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Eyüp BAŞ danışmanlığında hazırladığım “FRANZ BABİNGER’İN(1891-1967) OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE ÖZGÜN KATKILARI” adlı yüksek lisans tezimideki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

30.04.2021

Sema GÜLDOĞAN

İmza

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR V

ÖNSÖZ VI

GİRİŞ: ARAŞTIRMANIN EVRENİ 1

1. Amaç/Problem 1

2. Yöntem 2

3. Kapsam/Sınırlılık..... 3

4. Literatür 4

I. BÖLÜM: NAZİ ALMANYA’SINDA FRANZ BABİNGER’İN HAYATI

VE MÜCADELESİ

1.1. Doğumu, Ailesi ve Eğitim Hayatı 6

1.2. İlk Dönüm Noktası: Birinci Dünya Savaşı 8

1.3. Savaş Sonrası Akademik Kariyeri..... 10

1.4. İkinci Dönüm Noktası: Nazi Devleti ile Mücadelesi..... 13

1.5. Son Yılları 16

II. BÖLÜM: FRANZ BABİNGER’İN YAPITLARI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Telif Eserleri 18

2.1.1. Kitaplar..... 19

2.1.1.1. Stambuler Buchwesen im 18. Jahrhundert/ 18. Yüzyılda İstanbul’da
Kitabiyat 19

2.1.1.2. Schejch Bedr ed-Din, der Sohn des Richters von Simaw / Simavna
Kadısoğlu Şeyh Bedreddin 22

2.1.1.3. Die grossherrliche Tughra/ Tuğra 26

2.1.1.4. Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke/ Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri	29
2.1.1.5. Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche/ Osmanlı Devleti'nde Kâğıt Üretiminin Tarihi Üzerine.....	33
2.1.1.6. Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14.-15. Jahrhundert)/ Rumeli'de Türk Egemenliğinin ilk Dönemi Üzerine Notlar (14.-15. Yüzyıl)	38
2.1.1.7. Reliquiensbacher am Osmanenhof im XV. Jahrhundert/ 15. Yüzyılda Osmanlı Sarayında Tarihi Eser Kaçakçılığı	42
2.1.1.8. Sultanische Urkunden zur Geschichte der osmanischen Wirtschaft und Staatsverwaltung am Ausgang der Herrschaft Mehmeds II., des Eroberers/ Fatih Sultan Mehmet'in Saltanatının Son Yıllarında Osmanlı Ekonomisi ve Devlet Yönetimi Tarihi Üzerine Hatt-ı Hümayûnlar (1956)	46
2.1.1.9. Mehmed der Eroberer und seine Zeit/ Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı.....	50
2.1.2. Makaleler	56
2.1.2.1. Der Islam in Kleinasien. Neue Wege der Islamforschung/ Anadolu'da İslamiyet. İslam Araştırmalarında Yeni Yollar	56
2.1.2.2. Byzantinisch-Osmanische Grenzstudien/ Bizans-Osmanlı Sınır Çalışmaları.....	60
2.1.2.3. Mehmed's II. Heirat mit Sitt-Chatun (1449)/ II. Mehmet'in Sitti Mükrimme Hatun ile Evliliği	61
2.1.2.4. Ja'qub-Pascha, Ein Leibarzt Mehmed's II. Leben und Schicksale des Maestro Jacopo aus Gaeta / Yakup Paşa, II. Mehmed'in Özel Doktoru. Gaeta'lı Maestro Jacopo'nun Hayatı ve Kaderi	64

2.1.2.5. Mehmeds II., Des Eroberes, Mutter – Legende und Wirklichkeit/ Fatih II. Mehmet'in Annesi – Efsane ve Gerçekler.....	67
2.1.2.6. Ein Venedischer Lageplan der Feste Rumeli Hisarı/ Rumeli Hisarının Venedik Haritası.....	69
2.2. Neşir Faaliyetleri	72
2.2.1. Hans Dernschwam's Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien/ Hans Dernschwam'ın İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü	72
2.2.2. Anatolien- Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien(1850-1859) von A. D. Mordtmann/ Anadolu'dan Seyahat Mektupları (1850-1859) A. D. Mordtmann	73
2.2.3. Die Frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch/ Oruç b. Âdil'in Tevârih- i Âl-i Osman'ı	74
2.2.4. Das Archiv des Bosniaken Osman Pascha/ Boşnak Osman Paşa'nın Arşivi.....	77
2.2.5. Fetihname-i Sultan Mehmed	80

III. BÖLÜM: FRANZ BABİNGER'İN OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE

ÖZGÜN KATKILARI VE HAKKINDA YAPILAN ELEŞTİRİLER

3.1. Kaynak Kullanımı Açısından	82
3.2. Metot Açısından.....	87
3.3. Üslup Açısından.....	91
3.4. Osmanlı Tarihçiliğinde Değeri	94
3.5. Hakkında Yapılan Eleştiriler	96

SONUÇ	101
KAYNAKÇA	104
ÖZET	108
ABSTRACT	109

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

EdI : Encyclopedia of Islam

GOR : Geschichte des osmanischen Reiches

GOW : Die Geschichtsschreiber der Osmanen und Ihre Werke

s. : Sayfa

Sy. : Sayı

SOF : Südost-Forschungen (Güneydoğu Araştırmaları Dergisi)

TOEM : Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası

Yay. : Yayınevi

ZDMG : Zeitung der Morgenlandischen Gesellschaft
(Şark Topluluğu Gazetesi)

ÖN SÖZ

Osmanlı Tarihi ile ilgili batılı bilim insanları tarafından sayısız eser kaleme alınmıştır. Oldukça farklı özellikte olan bu çalışmalardan bazıları akademik üsluba ve yönteme uygun yazılmış olsa da azımsanmayacak bir bölümü bilimsellikten oldukça uzak bir şekilde ortaya konmuştur. Ancak oryantalistler tarafından ortaya konmuş çalışmalar Türk bilim insanları tarafından gereğince incelenmemiştir. Özellikle *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı* isimli çalışması ile Türkiye’de gündem yaratan Babinger, Türkiye’de gerektiği gibi araştırılıp çalışılmamıştır. Ortaya çıkmış olan boşluğu doldurma ve bilime katkı sağlamak adına tez konumuzu Franz Babinger üzerine yapmaya karar verdik.

Prof. Dr. Eyüp BAŞ hocamızın Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri adını taşıyan yüksek lisans dersinde Franz Babinger’in aynı isimli eserini ana kaynak olarak kullandık. Dersimiz sırasında Franz Babinger’in özgünlüğü hakkında soru işaretlerinin olduğu ve incelenmeye muhtaç olduğu sonucuna ulaştık. Almancaya vakıf olmamız sebebiyle ve Hocamızın teklifi üzerine Yüksek Lisans Tezimizin konusunun *Franz Babinger’in Osmanlı Tarihçiliğine Özgün Katkıları* olmasına karar verdik.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tespit edebildiğimiz kadarıyla, Franz Babinger’in hayat hikâyesini tarihsel yöntem ile ortaya koymaya; ikinci bölümde ise çalışmamızın ana unsurlarından olan Franz Babinger’in yapıtlarından ulaşabildiğimiz 20 eserini incelemeye çalıştık. Tezimizin önemli ve son kısmını ise, üçüncü bölüm oluşturdu. Bu kısımda Franz Babinger’in eserleri bağlamında tespit edilen verileri ortaya koyup çalışmamızın hipotezlerini kontrolden geçirdik. Aynı zamanda Osmanlı Tarihindeki değerini ve katkılarını ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın Osmanlı Tarihi alanında yapılmış araştırmalara bir katkı olarak kabul edilmesi ve oryantalistik çalışmalara ışık tutabilmesi bizi ziyadesiyle memnun edecektir.

Çalışmamızın her aşamasında maddi manevi desteğini eksik etmeyerek, engin tecrübesinden yararlanmamızı sağlayan, her anlamda motivasyonumuzu yüksek tutan ve rehberlik eden çok kıymetli danışmanım Prof. Dr. Eyüp Baş Hocama en samimi duygularıyla teşekkürlerimi sunuyorum. Almanya’da olmalarına rağmen ulaşamadığımız materyallere erişmemizi sağlayan Prof. Dr. Christoph Herzog ve Prof. Dr. Christoph Neumann’a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Aynı zamanda tezimizi hazırlama aşamasında her türlü desteği sağlayan kıymetli hocam Doç. Dr. Fatih Güzel’e şükranlarımı sunuyorum. Son olarak tez çalışma süresince desteğini hissettiğim, her zaman ve koşulda yanımda olan sevgili eşim Fatih Güldoğan’a teşekkür ediyorum.

Sema GÜLDOĞAN

Ankara, 2021

GİRİŞ: ARAŞTIRMANIN EVRENİ

1.Amaç/Problem

İlahiyat alanı genelinde, İslam Tarihi özelinde sayısız çalışma yapılmış olup bunların azımsanmayacak bir kısmını oryantalistlerin eserleri oluşturmaktadır. Çalışmaların daha çok yoğunlaştığı dönem ise kanaatimizce Osmanlı dönemidir. Bu durumun nedenlerine gelecek olursak, muhakkak siyasi güç dengeleri önemli bir rol oynamaktadır. Osmanlı Devleti tarihin en güçlü devletlerinden olması hasebiyle, Avrupalı bilim insanlarının yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Onlardan biri de aynı zamanda tezimizin konusu olan Alman Türkoloji uzmanı ve Osmanlı Tarihçisi Franz Babinger'dir. 19. yüzyılda yaşamış olan Babinger Osmanlı dönemiyle ilgili çalışmalarını oldukça geniş bir yelpazede kaleme almıştır. Kendisinin Balkanlarda Türklerin varlığından başlayarak Fatih Sultan Mehmet devrini kapsayan eserleri mevcuttur. Özellikle Türkiye'de yankı uyandıran iki eseri vardır ki bunlar, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* ile *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı* adlı eserleridir. Çalışmalarında ortaya koymuş olduğu iddialar veya fikirler fazlasıyla tartışılmış olup yoruma açıktır.

Çalışmamızın temel hipotezi, Franz Babinger'in Osmanlı tarihçiliğine özgün katkılarının olduğudur. Özgün katkıları var mıdır? Özgün fikirler ortaya koyabilmiş ise bunlar nelerdir ve hangi kaynaklara dayanmaktadır? İçerik olarak Türkiye'de yapılmış olan çalışmalardan farkı nedir? Yöntem ve metot açısından nasıl bir yol izlemiştir? Kimlerden etkilenmiş ve kimleri etkilemiştir? Bu sorulara araştırmamızda cevaplar aranmıştır.

Peki, Osmanlı Tarihi açısından oldukça önemli bir bio-bibliyografya yazmış olan Franz Babinger'in yapmış olduğu diğer çalışmalar aynı nitelikte midir? Bu sorunun cevabı bir bilim insanı olarak Babinger'in hem çalışmalarının hem de akademik kariyeri açısından kendisinin değerini ortaya koyması hasebiyle önemlidir. Babinger'in alana

yapmış olduğu diğer katkılarının ne derece objektif ve ön yargıdan uzak olduğu, diğer çalışmalarının incelenmesini ve ortaya çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır.

2.Yöntem

Bu araştırma, Osmanlı tarihçiliği üzerinden İslam medeniyeti tarihine katkı yapmayı hedefleyen genel karakteri ile nitel bir çalışmadır. Araştırma boyunca incelediğimiz konunun seyrine bağlı olarak, genel araştırma tekniklerinden, tümevarım, analogi, karşılaştırma ve sebep sonuç ilişkisi kurma kullanılmıştır. Ayrıca nitel olduğunu belirttiğimiz araştırma için bu türün tekniklerinden, Babinger'in Osmanlı tarihçiliğine ilişkin çalışmaları bağlamında doküman ve eser incelenmesi kullanılmıştır.

Babinger'in hayatını konu edinen çalışmalar hakkında kaynak taraması yaptık. Ancak Alman oryantalist hakkında Türkiye'de Prof. Dr. Halil İnalçık'ın reddiyesi, Yılmaz Öztuna'nın röportajı, Feridun Dirimtekin ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin reddiyeleri, Mihail Guboğlu'nun ansiklopedi Maddesi dışında çalışma yapılmadığından dolayı oldukça zorlandık. Biyografi bağlamında elimizdeki tüm makaleler yine Almanca kaleme alınmış olup sanal ortamdan elde edebildik. E-mail yoluyla iletişim kurabildiğimiz Prof. Dr. Christoph K. Neumann ve Prof. Dr. Christoph Herzog ulaşmakta zorlandığımız önemli kaynakları istifademize sunmuşlardır. Kaynak tarama yöntemiyle hayatı hakkındaki bilgileri topladık. Tezimizin ilk iki aşamasında araştırma yöntemlerinden kaynak taramayı kullandık.

Franz Babinger'in çalışmalarını incelediğimiz kısımda çalışmaları "Telif Faaliyetleri" ve "Neşir Faaliyetleri" şeklinde gruplandırıp, eserin içeriği, eserin üslup ve metodu ve eserin kaynakları açısından ele almayı uygun bulduk. "Neşir Faaliyetleri" başlığı altında sıraladığımız yapıtları söz konusu açılardan incelemek mümkün olmadığından, genel bir değerlendirme yapmayı uygun gördük. Franz Babinger'e ait

çalışmaları kronolojik bir sıraya göre incelemeye aldık. Babinger'in toplamda 20 eserini inceledikten sonra genel anlamda Babinger'in Osmanlı Tarihçiliğine katkılarını tartıştık.

Üçüncü ve son adımda, tüm incelemeler neticesinden Franz Babinger'in Osmanlı tarihine yapmış olduğu katkıları ortaya koymaya çalıştık. Çalışmaları incelerken kullandığımız kaynak, metot ve üslup kıstaslarını, Babinger'in bir tarihçi olarak değerini tartışırken de kullanmayı uygun bulduk.

Erişebildiğimiz kadarıyla çalışmamızı Franz Babinger'in şahsi fotoğrafları ve yaşadığı döneme ait gazete manşetleriyle desteklemeye çalıştık. Franz Babinger'e ait iki fotoğraf ve *Türkiye Cumhuriyet Gazetesinde* hakkında yayınlanmış iki yazıyı ilgili bölümde sunduk.

Çalışmanın kaynaklarının büyük bir kısmını Almanca eserler oluşturduğundan, metin içerisinde kullanmış olduğumuz söz konusu kavram veya kitap isimlerinin Türkçe karşılığını dipnot olarak sunmaya çalıştık. Ayrıca Almancadan yapmış olduğumuz alıntıları Türkçeye tercüme ederek veya tercümesi var ise ilgili esere yönlendirme yaparak metin içerisinde kullandık.

3.Kapsam/Sınırlılık

Çalışmamız, Franz Babinger'in hayatı ve Osmanlı tarihiyle ilgili bilimsel faaliyetler ile sınırlıdır. Bizzat kendisinin kaleme aldığı ve başkasına ait olup neşretmiş olduğu eserler de buna dâhildir. Aynı zamanda Babinger hakkında yazılmış olan makaleler çalışmamızın kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Tarihlendirme yapacak olursak çalışmamız, Franz Babinger'in ilk çalışmasını yayınladığı 1919 yılından son eserini yayınladığı 1956 yılına kadar geçen süreyi kapsamaktadır denilebilir.

Belirtmemiz gereken önemli bir husus da, Babinger'in eserlerinin çoğu Almanca kaleme alınmış olduğundan Türkiye'de ilgili çalışmalara ulaşmanın hayli zor olduğudur.

Bu sebepten ulaşabildiğimiz eser sayısı 20'yi geçememiştir. Ancak çalışmamıza konu olabilecek ve Almanya'da bulunması sebebiyle bizim erişemediğimiz veya eserlerin Almanya'da olması sebebiyle ulaşamadığımız eserleri de mevcuttur. Ulaşamadığımız yapıtlar tezimize dâhil edilmemiş olup, Franz Babinger hakkında yapmış olduğumuz değerlendirmeler incelemiş olduğumuz eserlerini kapsamaktadır.

4.Literatür

Alman Oryantalist ve Türkolog Franz Babinger'in hayatıyla ilgili kaleme alınmış çalışmalardan en çok istifade ettiğimiz makale, Babinger hakkında yapılmış en kapsamlı ve detaylı biyografik çalışma olma vasfını taşıyan Gerhard Grimm tarafından 1998 yılında kaleme alınmış ve *Franz Babinger (1891-1967): Ein lebensgeschichtlicher Essay*'(Franz Babinger (1891-1967): Hayat Hikayesi Üzerine Bir Deneme)'dir.

Hayatıyla ilgili diğer önemli bir çalışma, onun öğrencilerinden Hans Joachim Kissling'in *Franz Babinger (1891-1967)* başlıklı kısa biyografisidir. Bununla birlikte Babinger ile bir sohbet sırasında kayıt altında alınmış ve yayınlanmış bir röportaj sayesinde onun bakış açısı hakkında kesitlere rastlamaktayız. Yılmaz Öztuna'nın ilgili röportajı *Alman Türkoloğu Franz Babinger ile Bir Konuşma* başlığı altında *Hayat Tarih Mecmuasında* yayınlanmıştır. Franz Babinger'in biyografisini hazırlarken yararlanmış olduğumuz ana çalışmalar bunlardır.

Babinger'in Türkiye akademisinde tanınırlığını sağlayan eserlerin başında *Osmanlı Tarihi Yazarları ve Eseri* isimli çalışması gelmektedir. 1927 yılında kaleme alınıp basılmış olan bu çalışma Osmanlı döneminde müverrih olarak anılabilecek isimleri ve eserlerini kapsayan bio-bibliyografik bir çalışmadır. Geniş bir kaynak taraması gerektiren bu yapıt yoğun bir araştırma ve çalışma sonucu Franz Babinger tarafından titizlikle ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın Türkçesi ise çok daha geç bir dönemde, yani 1982 yılında ilk olarak okuyucunun ilgisine sunulmuştur.

Babinger'in Türkiye'de ciddi eleştirilere maruz kaldığı ve büyük yankı uyandıran diğer bir çalışması *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı* başlıklı eserdir. Fatih Sultan Mehmet'in hayatını konu edinen ve Fatih dönemini farklı yönleriyle ele alan bu çalışma, akademik gereklilikleri taşımaması sebebiyle Türk bilim insanları tarafından eleştirilmiştir. Eleştirenler başında Feridun Dirimtekin, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Halil İncelik gelmektedir. Söz konusu çalışmalar dışında Franz Babingeri konu edinen sadece bir Yüksek Lisans çalışması haricinde hiçbir çalışma, araştırma, kitap veya makale mevcut olmadığından dolayı çalışmamız ayrıca önem taşımaktadır.

I. BÖLÜM: NAZİ ALMANYA'SINDA FRANZ BABİNGER'İN HAYATI VE MÜCADELESİ

1.1.Doğumu, Ailesi ve Eğitim Hayatı

Bir bilim insanı olarak hayatında farklı zorluklarla karşılaşmış Oryantalist ve Türkolog Franz Babinger zorlu mücadelesine 15 Ocak 1891 yılında Almanya'nın Bavyera bölgesinin Weiden şehrinde gözlerini dünyaya açarak başlamıştır. Katolik bir ailenin üyesi olmakla beraber soyunda Yahudilik de mevcuttur. Bu durum ileride başına dert olacaktır. 1897 yılında, taşındıkları Würzburg'da ilkokula kaydı yapılır ve okul hayatı başlamış olur.¹ Mensubu olduğu aile muhafazakâr bir Bavyera ailesidir ayrıca memuriyetleriyle ünlü olduklarını söyleyebiliriz. Öğrencisi Hans Joachim Kissling'e göre köklü bir aileye sahip olması onu şecere bilimine yönlendirmiştir. Bu kapsamda kişi bazında Oryantalistlerin fotoğraflarını biriktirmeye başlamıştır.²

Babinger'in, lise yılları sırasında dünyanın içinde bulunmuş olduğu siyasi ortama paralel olarak Avrupa politikasının yanı sıra, Doğuya merakının başlamış olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle okulda notlarının orta seviyelerde seyrettiğini ve okul haricinde üniversite kütüphanelerinde daha fazla vakit geçirip oryantalistik eserler incelediğini biliyoruz. Karl Mays, Jakob Philipp Fallmerayer gibi isimlerin eserlerini severek ve tutkuyla okuyup takip etmiştir.³

Bunun yanı sıra, Babinger, Farsça ve İbraniceyi kendi çabası sonucunda dilbilgisi kitaplarından öğrenmiştir. Ancak bildiği diller sadece bunlarla sınırlı değildir. Anadili Almanca'dır bununla beraber Fransızca, Latince ve Yunancayı okulda ders olarak

---

¹ G. Grimm, "Franz Babinger (1892-1967): Ein lebensgeschichtlicher Essay," *Die Welt des Islams*, Vol. 38, 1998, s. 295.

² H. J. Kissling, "Franz Babinger (1892-1967)", *SOF XXVI*, München 1967, s. 376.

³ Grimm, "Franz Babinger", s. 297.

görmüştür. İngilizce ve İtalyancayı ise ne şekilde ve ne zaman öğrendiği belirsizdir.⁴ Bunlara ek olarak lisede seçmeli ders olarak İbraniceyi de dil birikimine katmıştır. Özellikle dil öğrenme konusunda bir yatkınlığı olduğunu ve yetenekli olduğunu tartışmasız kabul edebiliriz. İleride onu meşhur edecek çalışmalarını yapabilmek için bunlar işine yarayacaktır.

Vaktini kütüphanede okuma yaparak geçirdiği dönemlerde, dönemin tanınmış ve önemli Oryantalistlerinin fotoğraflarını toplayarak bir koleksiyon yapmıştır. Bu durum Oryantalizm alanına duyduğu ilgiyi gözler önüne sermektedir. Henüz liseyi bitirmeden yine bu ilgisi sonucu İgnaz Goldziher ile mektuplaşmasının varlığından haberdarız.⁵

1911 yılında Münih Üniversitesi'nde Hindoloji Bölümünde Lisans eğitimi başlamıştır. Lisedeki durumunun aksine, burada oldukça istekli ve başarılı bir lisans hayatı geçirmiştir. Yoğunluğuna göre sırasıyla dil, tarih, sanat tarihi, edebiyat tarihi alanlarında dersler almıştır. Bunların yanı sıra Arapça, Aramice, İbranice, Farsça ve Sanskritçe, Türkçe ve Kıptice dersleri görmüştür.⁶ Kendisi hangi dillere ne kadar vâkıf olduğunu şöyle ifade etmektedir: “*Fransızca, İngilizce, Latince, Yunanca, Sırpça, İtalyanca, Arapça, Farsça, Türkçe ve Sanskritçe’yi okuyup anlayabilirim.*”⁷

Orientalist Gottfried Siegfried (1694-1738)’in Hayatı ve Eserleri başlıklı doktora tezini, danışmanı Ernst Kuhn ile hazırlamış ve 6 Temmuz 1914 yılında tamamlamıştır. Bu teziyle birlikte Rusça okuma becerisini ortaya koyabilmiştir. Jürisinde bulunan isimler şunlardır: danışmanı Ernst Kuhn, Fritz Hommel ve Friedrich Wilhelm von Bissing. Ernst Kuhn Babinger’in gün yüzüne çıkmamış kaynakları kullanmada oldukça başarılı

---

⁴ Grimm, “Franz Babinger”, s.298.

⁵ Grimm, “Franz Babinger”, s. 298.

⁶ Bkz. Grimm, “Franz Babinger”, s. 300-301.

⁷ Yılmaz Öztuna, “Alman Türkoloğu Prof. Babinger’le Bir Konuşma”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sy. 9, 1967, s. 19.

olduğunu ve Gottfried Siegfried Bayer hakkında düzgün bir biyografi meydana getirdiğini söylemişlerdir.⁸

Her ne kadar Babinger, Arapça alanında kendisini geliştirmek istemişse de şartlar buna elverişli olmamıştır. Çünkü Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş ve planlarını ertelemek zorunda kalmıştır. 1914-15 Güz Dönemi ile 1918-1919 Güz Dönemine kadar öğrencilik kaydı savaşa katılımından dolayı dondurulmuştur.⁹ 18 Kasım 1918 tarihine kadar da resmi olarak “ücretli asker” nitelendirilmesiyle görevde bulunduğu kayıtlara geçmiştir.¹⁰

1.2.İlk Dönüm Noktası: Birinci Dünya Savaşı

Asker olarak ilk eğitimini Bavyera Saha Topçuluk Birliği'nde almıştır ve sonrasında İstanbul'daki Osmanlı topçu birliklerinden göreve çağırılmıştır. Topçu kademesinden ilk olarak Subaylığa ve bunun ardından Üsteğmenliğe kadar yükselmiştir. Ancak bu yükselme Franz Babinger'i tatmin etmemiş olacak ki, kendisini daha “işe yarar” görmek için ilgili makamlara mektup yazarak daha etkin başka alanlarda görevlendirilmek istediğini iletmiştir. Bu çağrısı olumlu cevap almış ve İstanbul cephesindeki Alman general ve Osmanlı Mareşalı Liman Paşa'nın mütercimi olarak görevine devam etmiştir.¹¹ Bu göreve getirilmesinde Türkçe ve Arapçaya hâkimiyetinin oldukça etkili olduğunu söyleyebiliriz. Topçu birliğinde bir asker olarak devletine yeterince faydalı olamadığını düşünmüş olacak ki, mütercim olarak görev almayı istemiştir. Lise ve Üniversite yıllarında kazanmış olduğu birikimleri kullanmak için cephedeki bu konumundan daha iyi bir fırsat eline geçmeyeceğini düşünmüş olmalıdır.

---

⁸ Bkz Grimm, “Franz Babinger”, s. 303.

⁹ Bkz Grimm, “Franz Babinger”, s. 306.

¹⁰ Bkz Grimm, “Franz Babinger”, s. 307.

¹¹ Grimm, “Franz Babinger”, s. 307.

Babinger, 1915 yılında Çanakkale Boğazı'nda vakıf olduğu çeşitli dillerden dolayı İrtibat Memuru ve Emir Subayı olarak görevini sürdürmüştür. Savaş ortamında bulunan hijyen sorunlarından dolayı rahatsızlanmış ve kısa süreliğine Almanya'ya izinli olarak gönderilmiştir.

O senenin yazını evinde geçiren Babinger, savaş sırasında bulunduğu yerde gerçekleşen farklı olayları not etmeye başlamış ve bir çeşit özel muhabirlik yapmıştır. Notlarının yanı sıra fotoğraflar ve raporlar mevcuttur. Almanya kamuoyunun olan bitenleri öğrenmek istediğini düşünerek bu notlarını *Frankfurter Zeitung*'da yayınlamıştır.¹²

Çanakkale Cephesinde bulunduğu sıralarda Babinger Mustafa Kemal Paşa ile görüşme fırsatı bulmuştur. Bu durumu bizzat kendisi şu şekilde anlatmıştır, “1914'te Türkiye I. Cihan Harbi'ne girince, beni yedek subay olarak memleketinize gönderdiler. Çanakkale'de Mustafa Kemal Paşa'nın emir subayı oldum. Yeni Türkiye'nin kurucusu ile tanışmış ve maiyetinde bulunmuş olmakla iftihar ettim.”¹³

Babinger'in bu karşılaşmasıyla ilgili şüpheler mevcuttur. Türkiye'de bulunduğu sıralarda Almanya Devletinin ajanı olarak çalıştığı ve bu nedenle Mustafa Kemal ile iletişime geçtiği iddialar arasındadır. Ayrıca bu görüşmenin hiç meydana gelmediği sadece bir hayal ürünü olduğu da söylenmektedir. Öncelikle şunu söylemek gerekir ki, mütercim olarak askeri bir görevde bulunan bir görevlinin üst düzey asker veya komutanlarla görüşmüş olması ihtimal dışı değildir, aksine olağandır. Bu nedenle Babinger'in Paşa statüsünde bulunan Mustafa Kemal ile görüşmesi son derece doğaldır. Diğer bir husus, meydana gelmemiş bir olayı Babinger hangi sebepten ortaya atacaktır? Değinmiş olduğumuz noktalar doğrultusunda iddiaların bir dayanağının olmadığını

---

¹² Grimm, “Franz Babinger”, s. 307-308.

¹³ Öztuna, “Alman Türkoloğu”, s. 19.

düşünüyoruz Babinger kendisi de söylediği gibi Mustafa Kemal ile Çanakkale Cephesinde bulunduğu sırada görüşmüştür ve bundan gurur duymuştur. Bu savaş sonucundan birçok madalya sahibi olmuştur. Bunlardan en önemlisi Liyakat madalyasıdır zira bu madalya nadir verilen sayılı madalyalardan biridir.¹⁴ Bu durumdan anlıyoruz ki, Babinger savaş sırasından önemli mücadelelerde veya görevlerde bulunmuştur.

1918 yazında ise Babinger *Deutsche Asienkorps*¹⁵da görevlendirilmiştir. Savaş esnasında bile bilimsel çalışmalarını sürdürmeye çalışmıştır. Hatta Çanakkale’de el yazma eserlerin izini bulmak için çabalamıştır.¹⁶ Tekrardan hastalanmasıyla Suriye’deki Osmanlı cephesinden ayrılmasına izin verilmiş ve böylece Birinci Dünya Savaşı’ndaki görevi sonlanmıştır.

1.3.Savaş Sonrası Akademik Kariyeri

Savaşın bitmesiyle birlikte birçok ülkede olduğu gibi Almanya’da da siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda sorunlar meydana gelmiştir. Bu sıkıntılardan şüphesiz Babinger de etkilenmiştir. Doktorasını bitirdiği dönem ile savaş sonrası dönem arasında büyük farklılıklar vardır. Almanya’ya döndüğünde, kendisine uygun bir iş arayışına girmiştir. Savaş öncesi eğitimini ve savaş yıllarında edindiği izlenimleri harmanlayarak akademik hayata atılmayı istemiş olmalı ki bu doğrultuda çabaları olmuştur. Türkiye’de bulunduğu sırada kültürüne ve bilimine oldukça ilgi duymaya başladığından dolayı çalışmalarının içeriği bu konu üzerine yoğunlaşmaya başlamıştı.¹⁷ İlk başarısız denemesi 1921 yılında Marburg Üniversitesi’ne yaptığı başvuru olmuş, sonrasında Berlin Üniversitesi’nde doçentlik kadrosu için başvurularında bulunmuştur.¹⁸ Yine aynı sene içerisinde, *Der Islam in Kleinasien. Neue Wege der Islamforschung (Anadolu’da*

¹⁴ Bkz. Kissling, “Franz Babinger (1892-1967)”, s. 376.

¹⁵ Bkz. Asya Kolordusu, Osmanlı ordusuna yardım için gönderilen Alman birliği.

¹⁶ Bkz. Grimm, “Franz Babinger”, s. 310.

¹⁷Bkz. H. G. Beck, “Franz Babinger”, *Jahrbuch der Bayerische Akademie der Wissenschaften*, München 1970, s. 197.

¹⁸ Bkz. Grimm, “Franz Babinger”, s. 313.

İslamiyet. İslam Araştırmalarında Yeni Yöntemler) isimli Doçentlik teziyle jüriden geçer not almıştır ve kadrosuz doçent olarak Berlin Üniversitesi'nde görevine başlamıştır. 1925 yılında ise aynı Üniversitenin Doğu kürsüsünde kadrolu olarak Arapça alanında ders vermeye başlamıştır.¹⁹ Babinger'in hangi tarihte Profesör olduğu hakkında malumat bulunamamıştır.

Berlin'de bulunduğu sıralarda Osmanlı İmparatorluğu'nda farklı bölgelerde Konsolosluk yapmış olan Johann Heinrich Mordtmann ile görüşmeler yapmış olan Babinger, onun tecrübelerinden bilimsel anlamda yararlanmaya çalışmıştır. Yorulmak bilmeden, azimli bir şekilde çalışmalarına devam eden Babinger aynı zamanda en önemli eseri olan *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke (Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri)*²⁰ adlı kitabını yayına hazırlamıştır. 1927 yılında yayınlanan bu önemli eser, Avrupa'daki farklı kütüphanelerden bulduğu, derlediği ve incelediği el yazması eserleri ihtiva etmektedir. Bu eserler Osmanlı İmparatorluğu'nda yazılmış olan vesikalar ve belgelerdir. Bu ve diğer eserlerini diğer bölümlerde inceleyeceğimiz için burada detaya girmeyeceğiz.

Babinger daha sonraları, Sırp, Ukrayna, Slovenya ve Arnavutluk krallıkları ile detaylı bir şekilde ilgilenmeye başlamıştır. Bu çalışmalar çerçevesinde Balkanlara çeşitli geziler düzenlemiş ve eline geçen veya ulaşabildiği Türkçe ve Arapça el yazmaları biriktirmiştir.

1933 yılından sonra Almanya da NSDAP'nin²¹ yükselişe geçmesiyle ve mecliste en güçlü parti olması hasebiyle ülke genelinde çok önemli değişikler yapılmıştır. BBG²² ve Yahudi karşıtlığı ile ilgili kanunların 1933 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte

---

¹⁹ Bkz. G. Grimm, "Franz Babinger", s. 314.

²⁰Eser için bundan sonra GOW kısaltması kullanılacaktır.

²¹ NSDAP: Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi.

²² BBG: Bundesbeamtenengesetz, Federal memurlar kanunu.

yüksekokullar ve akademisyenler oldukça etkilenmiştir. Gelişmeler üzerine, 30 Haziran 1933 tarihinden itibaren Babinger Berlin Üniversitesi'nde bulunduğu görevden zorunlu olarak ücretsiz izne ayrılmıştır. Buna sebep olarak Nazi yönetimiyle tartışma yaşamış olması gösterilmekle birlikte²³ meslektaşlarından bazılarının Franz Babinger'i fişlediği iddialar arasındadır. Ancak bu konuyla ilgili kesin deliller elimizde mevcut değildir.²⁴

Babinger, Berlin'de tekrardan görevine dönme gibi bir şansının olmadığı anlaması üzerine Münih Üniversitesi'nde yeniden akademiye dönmeyi hedeflemiştir. Ancak hakkında yapılan değerlendirme ve uzman raporundan dolayı Münih Üniversitesi'nde kadro için listeye girememiştir. Raporunda yer alan iddiaların bazıları akademik eğitim vermeye yeterli olmama, semitik diller hakkında bilgisinin yetersizliği, çalışan olarak uygunsuz davranışlarda bulunma, akademik çalışmaya yatkın olmama, aryan kökeninin şüpheli olması şeklindedir. Aynı zamanda Babinger'in karakteri hakkında ağır ithamlar yer almaktadır. Entrika düzenlemeye eğilimli, hakaret ve kavga etmeye meyilli ve art niyetli vb. karakter özellikleri raporu yazan kişinin onun hakkında ortaya attıkları iddialar ve değerlendirmelerdir. Tüm bunlar ele alındığında, çalışma ortamının normal şekilde devam edebilmesi için Babinger'in işine son verilmesinin elzem olduğu sonucuna varılmıştır.²⁵ Söz konusu gelişmeler üzerine 1934 yılında NS-Kampfblatt *Der Stürmer*²⁶ Gazetesinde Franz Babinger hakkında Nazilerin karalama politikasının adeta devamı niteliğinde bir haber yayınlanmıştır. Haberde şu bilgiler yer almaktadır;

Profesör Babinger. Bir Yahudi melezinin trajedisi. Kan ve miras kanunları vardır, bunlar geri alınamazlar, ebedi geçerliliğe sahiptirler ve zamanın herhangi bir akımına tabi değildirler. Bu kan ve kalıtım yasaları, bir Yahudi melezi veya soysuz bir Yahudi, ırkının özelliklerini miras alacağını ve Yahudiliğini asla inkâr edemeyeceğini de belirtirler. Yahudi melezi de bir Yahudi olduğu için, Ulusal Sosyalist Almanya, onu tüm devlet dairelerinden, tüm profesörlük kadrolarından uzaklaştırdı. Aynı zamanda Berlin'de bulunan üniversite profesörü Dr. Franz Babinger de Yahudi asıllıdır. Büyükannesi Maria

²³ Bkz H. J. Kissling, "Franz Babinger (1892-1967)", s. 376.

²⁴ Bkz G. Grimm, "Franz Babinger (1892-1967)", s. 317.

²⁵ Grimm, "Franz Babinger", s. 318.

²⁶Der Stürmer, Julius Streicher tarafından haftalık yayınlanan Nazi gazetesi idi. NSDAP'nin önemli resmi gazetesi olarak 20 Nisan 1923'ten 22 Şubat 1945'e kadar yayımlandı. Gazete, Nazi propaganda araçlarının önemli bir parçasıydı ve şiddetli antisemitik ifadeler içeriyordu.

Henle Yahudi'ydi ve Katolik olarak vaftiz edilmiş olmasına rağmen Yahudi olarak kalmıştır. Büyükannesi sayesinde Dr. Babinger'in, Yahudi olan Uhlfelder ile kan bağı bulunmaktadır. Dr. Babinger bu durumu bizim kadar iyi biliyor. Ancak buna rağmen Münih Üniversitesi'nde profesörlük yapmak için elinden geleni yapıyor ve bir kıvılcım ortaya atmaya çalışıyor. Adolf Hitler'in Almanya'sında etnik Yahudilerinin Alman üniversitelerinin kürsüsünde yeri yoktur. Bundan dolayı Dr. Babinger'in de yeri yoktur ve tüm girişimleri boş bir çabadan ibarettir.²⁷

Hem açıktan hem gizli yapılan saldırılar sonucu Babinger Münih Üniversitesindeki göreve alınmadığı gibi ücretsiz izin statüsünden zorunlu emekliliğe sevk edilmiştir. Nazi Almanya'sındaki akademik hayatı böylelikle tamamen bitmiştir.²⁸

1.4.İkinci Dönüm Noktası: Nazi Devleti ile Mücadelesi

Zorunlu emeklilik sonrası Babinger'in aylık maaşı 300 DM kadardır ve bu onun ekonomik ve özel hayatını olumsuz etkilemiştir. Eşiyle beraber geçimini zor sağlayan Babinger, yapmış olduğu yayınlardan neredeyse hiç gelir sağlayamamıştır. Almanya'daki çoğu akademisyen ABD'den teklif alarak akademik kariyerlerine orada devam etmiştir. Babinger de çeşitli teklifler almıştı, ancak annesine bakmakla yükümlü olduğundan dolayı ilk başta bu teklifleri kabul etmemiştir. Daha sonra ise Romanya'da bulunan Bükreş Üniversitesine Misafir Profesör olarak çağırılmıştır. Bu daveti bizzat zamanın Romanya İçişleri Bakanı Nicolae Iorga yapmıştır ve Babinger'in ülkesine gelmesine aracı olmuştur. 1934 yılından itibaren burada görev yapmıştır. Bu görevi sırasında ülkenin dilini çok çabuk öğrendiği hatta ders verecek seviyeye geldiği kayıtlar arasında mevcuttur.²⁹

Franz Babinger, 1939 yılında misafirlik süresinin dolmasıyla birlikte Yaş Üniversitesi'nde İslam Bilimleri kürsüsünde tam kadrolu profesör kadrosuna geçiş yapmıştır. Bir sene sonra ise yeni kurulmuş olan Türkoloji Enstitüsüne müdür olarak atanmıştır. Romanya'da bulunduğu dönemde Babinger'e Yugoslavya, Yunanistan, Arnavutluk gibi ülkelerde bulunan Osmanlı mirasını inceleme fırsatı doğmuştur. Tüm bu

²⁷ Grimm, "Franz Babinger", s. 319.

²⁸ Grimm, "Franz Babinger", s. 319-320.

²⁹ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 321.

birikimiyle birlikte bir enstitü kurmaya karar vermiş³⁰ ve bu doğrultuda kitaplar toplamaya başlayarak Türkiye'ye birkaç kez seyahat etmiştir.³¹

Zaman içerisinde Hitlerin güçlenen politikası Romanya'yı etkisi altına alınca bu durumdan Babinger de etkilenmiştir. Yaş Üniversitesi'ndeki görevinde kendisini rahatsız hissetmeye başlayan Babinger, Amerika'ya gitmesi yönündeki tavsiyeleri dikkate almak üzereyken İkinci Dünya Savaşı ilan edildiği için bu planını hayata geçirememiştir. Romanya'da bulunmasına rağmen SD³² tarafından takip altına alınmıştır. Bu sebeple tekrar orduda görev almıştır. Görevini, yakalanan Yahudi meslektaşlarına yardım etmek için kullanmıştır.³³

Babinger 1943 yılında, devletin çağrısı üzerine resmi olarak Almanya'ya dönmüştür. Würzburg'da annesinin yanında kayıtlıdır ve hayatına orada devam etmiştir. SD teşkilatının yani devletin sıkı kontrolü altında bulunan Babinger her ev veya adres değişikliğini ilgili kurumlara bildirmek zorunda kalmıştır.³⁴ Eski özgürlüğünün artık olmaması özellikle de akademik hayatında aktif, bilinmeyen belgeler bulmak isteyip seyahat eden bir bilim insanı için oldukça zor bir durum olsa gerektir. Nazi Almanya'sında yaşamak zorunda kalan bilim insanları çok zor günler geçirmişlerdir. Bu duruma katlanmak istemeyenler ise ABD'ye sığınma talebinde bulunarak veya herhangi bir üniversiteden kadro teklifi alarak oraya yerleşmişlerdi. Ancak yukarıda da değinildiği gibi, şartlar Babinger'in aleyhine işlediğinden bu kadar şanslı olamamış ve akademik hayatını zor şartlar altında sürdürmeye çalışmıştır. Bazı dönemlerde Ukrayna'ya giderek ilmi faaliyetlerini sürdürmeye çalışmış hatta Almanya'da bir kitap, el yazma bir eser ve makale yayınlatabilmiştir.

---

³⁰ Institut für Geschichte und Kultur des Nahen Orients sowie Turkologie (1948-2007).

³¹ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 322-325.

³² SD: Sicherheitsdienst, Bkz G. Grimm, "Franz Babinger", s. 325.

³³ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 325-326.

³⁴ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 326.

İşler düzelmeye başladığında bir hava saldırısı sonucu Babinger'in Würzburgdaki annesinin evi yıkılmış ve tüm değerli evrakları zayi olmuştur. Çünkü Babinger'in kütüphanesi orada bulunuyordu. Birçok değerli el yazma eser, kişisel evrak, yazışmalar ve notlar bu saldırıda talan olmuştur.³⁵ Muhtemelen bu esnada Babinger'in pek çok önemli çalışması veya basıma hazır kitapları veya tamamlanmış eserleri yok olmuştur. Elimize ulaşamayan nice eser bu vesileyle tarihe gömülmüş olabilir. 16 Mart 1945 tarihli bu saldırı Franz Babinger için her şeye yeniden başlamanın bir işaretiydi.

Babinger sonraki süreçte başka bir şehirde tutunmaya çalışmıştır. Würzburg yakınlarındaki Ochsenfurt şehrinde kendisine ufak bir ev; iş bulma kurumunun yönlendirmesiyle de Bavyera Devlet Arşivi'nde geçici bir iş bularak akademik çalışmalarına tekrar başlayabilme fırsatı yakalamıştır. Savaş sonrası her ne kadar üniversitelerde profesör eksikliği olmuşsa da İslam Bilimi veya Türkoloji bölümleri ikinci plandaydı ve öncelik tıp, hukuk gibi alanlarda olduğundan bir üniversiteye yerleşmek oldukça zorlaştırılmıştı.³⁶ Berlin Üniversitesi'nden aynı görev için tekrardan teklif gelmesine rağmen bu teklifin akıbetiyle ilgili elimizde bilgi mevcut değildir.

Bavyera'da bulunan farklı üniversitelere başvurularında bulunmasına rağmen bir türlü görev alamamıştır. Mesela Münih Üniversitesi'ne yaptığı başvurunun reddedilmesinin ana nedeninin Babinger'in karakteri olduğunu söyleyebiliriz. Bu üniversite için değerlendirmeye bile girememiştir ve buna gerekçe olarak oryantalist çalışmalarda bulunan bilim insanlarının arasında çok iyi bilinmemesi veya hazzedilmediği gösterilmiştir. Kısacası Münih Üniversitesi'nde mevcut boş kadro için yönetim, hem bilgi birikimi olarak hem de karakter olarak iyi bir insanı düşünmüşlerdir ve bu kişi Babinger değildir.³⁷

---

³⁵ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 327.

³⁶ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 328.

³⁷ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 330.

1.5.Son Yılları

Sonuçsuz kalan tüm bu çabalardan sonra Kültür Bakanlığı tarafından Babinger'e "Doğu Kültürü, Tarihi ve Edebiyatı" alanında bir nevi fahri doçentlik unvanı verilmiştir ve bu vesile ile yarı resmi olarak akademik çalışmalarına devam edebilmiştir. Bunun yanı sıra memuriyeti kesinleşmiştir. Bu durum maddi açıdan Babinger'e bir rahatlama sağlamıştır. Memuriyetin hayatı boyunca devlet garantisi altında sağlanacak olması farklı bir açıdan onun için çok önemliydi. 16 Ocak 1948 tarihinden itibaren de Ordinaryüs unvanını kazanmıştır ve hayatını tamamen bilimsel çalışmalarına adayabilmiştir. Aynı yılın yazında Margot Nagel ile ikinci evliliğini yapmıştır.³⁸

1953 yılında, İstanbul'un Fethinin 500. Yıldönümünde şüphesiz Babinger'in en önemli, en ses getiren ve en çok eleştirilen eseri *Fatih Sultan Mehmed ve Zamani*³⁹, yayımlanmıştır. Diğer çalışmalarından sonra 1955 yılında kadrolu olarak tekrar Felsefe Fakültesinde öğretim görevlisi görevine geri dönmüştür. Bundan üç yıl sonra ise hayatının geçmiş bölümünde meydana gelen zorunlu emekliliklerden farklı olarak nihai anlamda yaşından dolayı emekliliğe ayrılmıştır. Yerine öğrencisi Hans Joachim Kissling'e bırakmak için fazlasıyla çaba sarf etmiştir. Emekliliğinden sonra, birçok bilim insanında olduğu gibi çalışmaları durmadan devam etmiştir. Ülke ülke seyahat ederek birikimini geliştirmeye ve kütüphanesini büyütmeye çalışmıştır. Son olarak yapmış olduğu akademik seyahat Tiran Üniversitesi'nde misafir olarak gerçekleşmiştir.⁴⁰ Bu kadar çok seyahat eden bir bilim insanının kendi ülkesinde ölmesi beklenemez. Babinger 23 Haziran 1967 yılında Durres'de (Arnavutluk) hayata gözlerini yummuştur. Ölüm şekli hakkında farklı iddialar mevcuttur. Öğrencisi Hans Joachim Kissling'e göre ölümünün sebebi bir kalp krizidir. Naaşı ise özel bir uçakla Viyana'ya götürülerek orada yakılmıştır.

³⁸ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 330-331.

³⁹Eser için bundan sonra FSMZ kısaltması kullanılacaktır.

⁴⁰Bkz. Beck, "Franz Babinger", *Jahrbuch der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, 1970, s. 197.

Küllerinin gömülmesi ve defin işleri ise 24 Haziran 1967 tarihinde Würzburg'da aile mezarlığında yapılmıştır.⁴¹ Franz Babinger'in hayatının farklı dönemlerine ait iki adet fotoğraf bulunmaktadır.

Resim 1: Franz Babinger'in gençlik yıllarına ait bir fotoğrafı.

Resim 2: Franz Babinger'in hayatının son yıllarına ait bir fotoğrafı.

---

⁴¹ Bkz. Kissling, "Franz Babinger (1892-1967)", s. 375.

II. BÖLÜM: FRANZ BABİNGER'İN YAPITLARI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Telif Eserleri

Franz Babinger'in çalışmamıza konu olan eserlerini Telif Eserleri ve Neşir Faaliyetleri kapsamında ele almayı uygun bulduk. Telif Eserlerini ise Kitaplar ve Makaleler olmak üzere iki kısımda değerlendireceğiz. Kitap veya makalenin başlığı tarafımızdan Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bu bölümüde ele alınan kitap ve makalelerden ilki 1919 yılında yazılmış olan 18. Yüzyılda Kitabiyat isimli çalışmadır. Babinger'in 1953 yılında yayınlamış olduğu son kitabı ise Fatih Sultan Mehmet ve Zamani'dır. Yukarıda değindiğimiz gibi, ulaşabildiğimiz ve değerlendirmeye alabildiğimiz eserler kronolojiye uygun olarak incelenmiştir. Kitap ve makalelerin listesi ise şu şekildedir.

Kitaplar: *18. Yüzyılda İstanbul'da Kitabiyat (1919)*, *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin (1921)*, *Tuğra (1925)*, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri (1927)*, *Osmanlı Devleti'nde Kâğıt Üretiminin Tarihi Üzerine (1931)*, *Rumeli'de Türk Egemenliğinin ilk Dönemi Üzerine Notlar (14.-15. Yüzyıl) (1943)*, *15. Yüzyıl'da Osmanlı Sarayı'nda Tarihi Eser Kaçakçılığı (1956)*, *Fatih Sultan Mehmet'in Saltanatının Son Yıllarında Osmanlı Ekonomisi ve Devlet Yönetimi Tarihi Üzerine Hatt-ı Hümayûnlar (1956)*, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamani (1953)*.

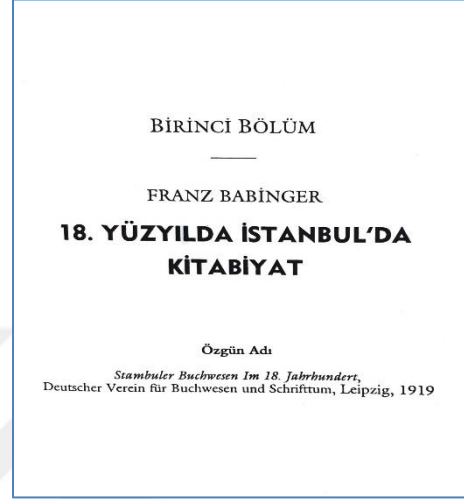
Makaleler: *Anadolu'da İslamiyet. İslam Araştırmalarında Yeni Yollar (1922)*, *Bizans-Osmanlı Sınır Çalışmaları (1929)*, *II. Mehmet'in Sitti Mükrim Hatun ile Evliliği (1949)*, *Yakup Paşa, II. Mehmed'in Özel Doktoru. Gaeta'lı Maestro Jacopo'nun Hayatı ve Kaderi (1950)*, *Fatih II. Mehmet'in Annesi – Efsane ve Gerçekler (1953)*, *Rumeli Hisarının Venedik Haritası.*

2.1.1. Kitaplar

2.1.1.1. Stambuler Buchwesen im 18. Jahrhundert/ 18. Yüzyılda İstanbul'da Kitabiyat (1919)

2.1.1.1.1. Eserin İçeriği

Bu eser, Franz Babinger'in elimizde bulunan ilk çalışmalarındandır. Eserin orijinali 1919 yılında Leipzig'de basılmıştır.⁴² Elimizde bulunan nüsha ise *Müteferrika ve Osmanlı Matbaası* adını taşıyan ve Nedret Kuran Burçoğlu tarafından Türkçeye tercüme edilip hazırlanmış olan yayındır.⁴³

Franz Babinger'in adı geçen yayını, Avrupa'da matbaanın kurulmasıyla ilişkilendirilerek Osmanlı Dönemi İstanbul'unda matbaa faaliyetlerini ve basılan kitapları içermektedir. Çalışma aynı zamanda 18.yüzyılda basılan veya yayınlanan kitapların bir dökümüdür. Babinger konuyu işlerken Osmanlıda matbaaya karşı takınılan tavır ve tutumları, müstensihlerin girişimlerini ve aynı zamanda matbaayı kurma girişiminde bulunan İbrahim Müteferrika'nın hayatını ele almıştır.

Franz Babinger Viyana'da bulunan arşiv belgeleri ve aynı zamanda İbrahim Müteferrika'nın hayatını ve Osmanlı kitabiyatına yapmış olduğu etkiyi ortaya koymak ve 18. yüzyılda Osmanlıda matbaa faaliyetlerini özetleyip bilim dünyasına sunmak istemiştir.⁴⁴ Her ne kadar matbaa 18. yüzyıldan itibaren resmi olarak kurulmuş görünse

⁴² Yayınevi: Deutscher Verein für Buchwesen und Schrifttum.

⁴³ Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2004.

⁴⁴Wiener Hausarchiv- Staatskanzlei Registratur, (Franz Babinger, *Müteferrika ve Osmanlı Matbaası*, Çev. Nedret Kuran Burçoğlu, 2004, s. 6).

de, Babinger'in iddialarına göre 16. yüzyılda matbaa faaliyetleriyle ilgili kişisel girişimler yapılmıştır. Hatta bazı Yahudiler gayri resmi olarak kitap basmaya çalışmışlardır.⁴⁵

Avrupa'da matbaayı ilk kuran kişi olarak bilinen Gutenberg'in geliştirmiş olduğu matbaa o şekliyle Osmanlı Devleti'nde 1727 yılında hatt-ı şerif ile kurulmuştur.⁴⁶ Söz konusu süreçte Macar İbrahim olarak bilinen İbrahim Müteferrika, Padişahın yakın hizmetinde bulunduğundan bu adı almıştır. Haliyle matbaanın kurulmasıyla ilgili olarak ilk faaliyetleri yapan kişi de İbrahim Müteferrika olmuştur. Matbaada basılmış ilk kitap *Vankulu Lugatı* olmuştur. Bu kitabın girişinde aynı zamanda Padişahın izni mahiyetini taşıyan hatt-ı hümayunu, ulema fetvalarını ve matbaanın faydalarını anlatan bir makale yer almıştır. Ancak Babinger'in açıkladığı gibi, kitap çoğaltma faaliyetinin müstensihler tarafından yapıldığı bir dönemde, matbaa iyi bir girişim olarak görülmemiş olsa gerek ki, birçok kez saldırıya uğramıştır. Sonrasında ise kullanılmaz hale gelmiş ve kapanmak zorunda kalmıştır.⁴⁷

2.1.1.1.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Franz Babinger'in çalışmada kullandığı cümleler oldukça uzundur ancak buna rağmen son derece sade ve anlaşılır bir üslup kullanmıştır. Bunun dışında Babinger'in, İbrahim Müteferrika'nın Osmanlı Devleti'nde ortaya koymuş olduğu başarıları öne çıkarma çabası metinde görülmektedir. Osmanlı Devleti'ni matbaaya karşı bir konumda göstermek istediği aşikârdır. Ayrıca kurulmuş olan matbaada basılmış olan kitapların daha çok Avrupa'da ilgi gördüğü iddia edilerek, Osmanlı Devleti'nin veya tebaasının bilime önem vermediği veya kitapsever/bilim sever olmadığı kanısına varılabilir.

Babinger'in kitabiyat ile ilgili çalışmasında sistematik bir işleyiş olduğunu söylemek zordur, zira İbrahim Müteferrikanın bibliyografyasını çalışmanın tam ortasında

---

⁴⁵ N. K. Burçoğlu, *Müteferrika*, s. 8.

⁴⁶ Bkz. Burçoğlu, *Müteferrika*, s. 13.

⁴⁷ Bkz. Burçoğlu, *Müteferrika*, s. 32.

vermiştir ve bu nedenle metinde genel anlamda kopukluk meydana gelmiştir. Ancak matbaanın tarihi seyrini ve faaliyetlerini açıklarken kronolojiye dikkat etmiştir. Eser isimleri orijinal başlıklarıyla beraber verilmiş, basım yılı gibi önemli detaylar açıklanmıştır.

2.1.1.1.3. Eserin Kaynakları

Çalışmada fazlaca isim zikredildiğinden kaynakları ortaya koymak bizi oldukça zorlamıştır. Ancak Franz Babinger'in bizce çalışmayı hazırlarken yararlandığı ana kaynak Giambattista Toderini'dir (1728-1799). Eserinin başlığı ise *Literatur der Türken* (1790)⁴⁸ olarak Babinger tarafından zikredilmiştir. Diğer önemli İtalyan yazar ise Giambattista Donado 'dur. Donado'nun eseri ise *Osservazioni della Letteratura de Turchi* (1688)⁴⁹.

Çalışmayı hazırlamış olan Nedret Burçoğlu Babinger'in makalesinin sonuna bir kaynakça eklemiştir. Buna göre önemli olan isimlere burada değineceğiz. Alman oryantalistlerden Carl Brockelmann'ın(1868-1956) *Arap Edebiyatı Tarihi* (1902) isimli çalışmasını Babinger'in yararlandığı eserler arasında görmekteyiz. Christoph Gottlieb Murr'un (1733-1811) *Journal zur Kunstgeschichte und zur allgemeinen Literatur* (1787)⁵⁰ isimli çalışması kaynakça olarak belirtilmiştir. Babinger ana kaynağı olarak belirttiğimiz Joseph v. Hammer'in *Geschichte des osmanischen Reiches* (1835)⁵¹ isimli çalışması, Emerich Karacsın'un *Revue Historique publiee par l'Institut d'Histoire Ottomane*⁵² dergisinde *İbrahim Müteferrika* (1910) başlığını taşıyan makalesi, yine Babinger'in sıkça başvurduğu kişilerden olan Johann Heinrich Mordtmann dikkatimizi çekmektedir. Başvurulan eseri ise, *Enzyklopadie des Islam*⁵³'da bulunan *İbrahim*

---

⁴⁸ Türk Edebiyatı.

⁴⁹ Türk Edebiyatı üzerine.

⁵⁰ Sanat Tarihi Ve Genel Edebiyat Dergisi.

⁵¹ Osmanlı İmparatorluğu Tarihi. Eser için bundan sonra GOR kısaltması kullanılacaktır.

⁵² Osmanlı Tarihi Enstitüsü tarafından yayınlanan Tarihsel İnceleme.

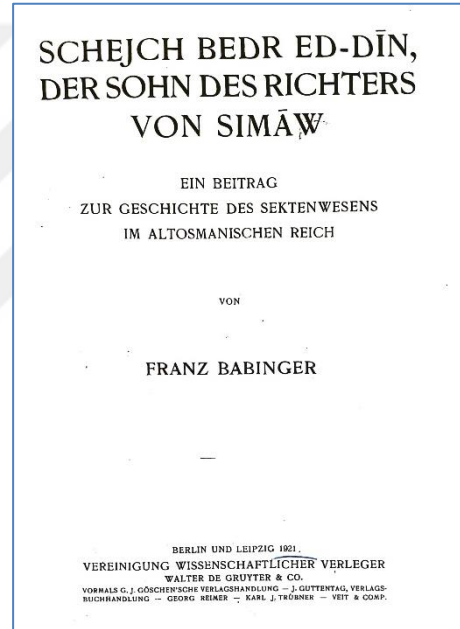
⁵³ İslam Ansiklopedisi.

Müteferrika (1919) isimli madde'dir. *Die Einführung des Buchdruckes in der Türkei* (1918)⁵⁴ başlıklı makalenin sahibi Rudolf Strübe (1887-?) referans gösterilen diğer bir isimdir. Son olarak zikretmek istediğimiz isim, Gotthold Weil'in (1882-1960) *Die ersten Drucke der Türken*⁵⁵ çalışmasıdır. *Zentralblatt für Bibliothekswesen*⁵⁶ isimli dergide 1907 yılında yayınlanmıştır.

2.1.1.2. Schejch Bedr ed-Din, der Sohn des Richters von Simaw / Simavna Kadısoğlu Şeyh Bedreddin (1921)

2.1.1.2.1. Eserin İçeriği

Eserin tam başlığı *Schejch Bedr ed-Din der Sohn des Richters von Simaw- Ein Beitrag zur Geschichte des Sektenwesens im altosmanischen Reich (Simavna Kadısoğlu Şeyh Bedreddin- Eski Osmanlı İmparatorluğu Tarikatları Üzerine Bir Katkı)* şeklindedir.⁵⁷ Elimizde bulunan baskı 106 sayfa, 8 Bölüm ve 1 Ek'ten oluşmaktadır. Franz Babinger'in çalışması İlhami Yazgan tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.⁵⁸

Bölüm başlıkları şu şekildedir: 1400'lü yıllarda Osmanlı İmparatorluğu; Şeyh Bedreddin'in Hayatı; Osmanlı Kaynakları (Anonim olanlar), Aşıkpaşa-zade, Neşri İdrisi Bitlisî, Lütfî; Bizans Kaynakları (Dukas); Özet; Şeyh Bedreddin'in Öğretisi; Şeyh Bedreddin ve Safevilik; Anadolu'da Derviş Oluşumları; Ek. Eser yayın evi tarafından

⁵⁴ Türkiye'de Kitap Basımının Başlangıcı.

⁵⁵ Türklerin İlk Baskıları.

⁵⁶ Kütüphaneler Dergisi.

⁵⁷ *Vereinigung Wissenschaftlicher Verleger Walter de Gruyter & Co., Berlin Leipzig 1921* tarafından basılmıştır. *Der Islam XI. Band* den özel baskı olarak 1920 yılında basılmıştır.

⁵⁸ Franz Babinger, *Simavna Kadısoğlu Şeyh Bedreddin*, çev. İlhami Yazgan, LA Kitap Yayınları, Ankara 2013.

İgnaz Goldziher'e ithaf edilmiştir. Babinger tarafından hazırlanan ön söze atılan tarih 8 Kasım 1919'dur. Bu tarih, çalışmanın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kaleme alınmış olduğunu göstermektedir.

Babinger, eseri kaleme almasına neden olarak, söz konusu alandaki çalışmaların yetersizliğini göstermiştir. Aynı zamanda bir tarih yazarı olarak bu görevi üstlenmesinin neredeyse zorunlu olduğunu belirtmiştir.⁵⁹ Elimizdeki bu eserde asıl amaç, Şeyh Bedreddin ayaklanmasının tarihi seyrini gözler önüne sermekle birlikte aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen derviş hareketlerinin kökenlerini, siyasi ve kültürel sebeplerini ortaya koymaktır. Babinger'in savunmuş olduğu tezi ise, bütün derviş hareketlerinin Şiilikten devşirme oldukları ve Hristiyanlıkla benzerlikler arz ettikleridir.⁶⁰

Babinger'e göre Osmanlı kaynakları güvenilir olmayan, yanlı, padişah/yönetici merkezli ve bundan dolayı objektiflikten oldukça uzak kaynaklardır. Hepsi birbirinin tekrarıdır ve tek kaynaktan türetilmişlerdir.⁶¹

Osmanlı kaynaklarının aksine Batı'da, Bizans Döneminde yazılmış eserler özellikle 15. yüzyılda Osmanlı imparatorluğu hakkında doğru bir resim çizmektedir. Bizanslı tarih yazarları bu konuda Babinger'in merceği altındadır. Babinger, her ne kadar Bizans kaynaklarının Osmanlı kaynaklarına tamamlayıcı kaynak etkisinde olduklarını söylemiş olsa da, onların daha güvenilir, kendi aralarında doğrulanabilir ve nesnel olduklarını söylemekten geri durmamıştır.⁶²

Franz Babinger Şeyh Bedreddin'in hayatını her iki kaynak grupları içerisinde ortaya koyarak bir değerlendirmeye varmıştır. Osmanlı kaynaklarından vermiş olduğu örneklerde, birbirlerini tekrar ettiğini ve hatta aynı cümlelerin kullanıldığını ortaya

---

⁵⁹Bkz F. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din, Der Sohn des Richters von Simaw*, Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig 1921, s. 1.

⁶⁰ Bkz. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 3.

⁶¹ Bkz. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 5.

⁶² Bkz. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 6.

koymuştur. Bunlara karşılık ise Bizans tarih yazarlarından en meşhuru olan Dukas'dan yaptığı alıntılarda ise farklılıkların olduğunu göstermeye çalışmıştır.

2.1.1.2.2. Eserin slubu ve Metodu

Öncelikle n söz'de eserini neden yazdığını, hangi kişi veya eserlerinden etkilendiğini ve çalışma alanında gidermek istediği eksikleri açıklamıştır. Burada aynı zamanda hangi savı desteklediğini ve nelerden yola çıkmak istediğini de görebilmekteyiz.

Sonrasında ise şeyh Bedreddin'i ele alacağından, hangi ortamda ve bağlamda vücut bulduğunu daha iyi açıklayabilmek için 15.yy Osmanlı İmparatorluğunu dile getirerek okuyucuya çalışmanın sınırlarını çizmektedir. şeyh Bedreddin'in hayatını sunarken kullandığı Osmanlı kaynaklarından özellikle Osmanlıca alıntılar yapmıştır ve bunların Almanca tercümesini kendisi yapmıştır. Seçmiş olduğu tarih yazarları şüphesiz alanda başyapıt çalışmalardır. Kullanılan eserler sırasıyla, *Anonim Tevarih-i l-i Osman*, Aşıkpaşa-zade Tarihi, Mehmed Neşri, İdrisi Bitlisi, Ltfi'dir. Tarih yazarlarını ele aldıktan sonra Bizans tarih kaynaklarından olan Dukas'dan kesitler vermiş ve dolaylı bir karşılaştırma yapmıştır. Ardından yapmış olduğu alıntıları özetlemiş ve bir değerlendirmede bulunmuştur.

Babinger eserinde İtalyanca ve Latince alıntılar da yapmış ancak ilginç bir şekilde bunların Almanca karşılığını vermemiştir. Bu durum, konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Meslektaşları olarak eser içerisinde yer alan tarihçilerin isimlerine değerinmeyi ihmal etmemiş ve parantez içinde bilgileri ince detayına kadar vermiştir.

Satır arası okuma yapıldığından bu çalışmanın özellikle Osmanlı kaynaklarına karşı bir önyargı beslediğini anlamak zor olmayacaktır. Her ne kadar, bir tarihçi olarak, Osmanlı tarih yazarlarıyla ilgili çok önemli bir çalışma ortaya koymuş olsa da, Babinger onlara tam anlamıyla gvenmemiştir. Buna karşılık Bizanslı tarih yazarlarını (zel olarak

Dukas'ı) temel kaynak olarak kabul etmiş ve bunu hiçbir zaman dile getirmekten çekinmemiştir. Bu tezini sert bir dille savunmaktan geri kalmamıştır. Osmanlı Devleti bünyesinde meydana gelen ayaklanmaları ise çoğunlukla baskıcı devlete karşı bir başkaldırı olarak nitelemiş ve onları haklı görmüştür. Bundan dolayı Babinger'in Osmanlı Devleti'ne ve özellikle padişahlara karşı bir olumsuz tavra sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Babinger'e göre, derviş hareketlerinin Hristiyanlıkla sözde benzerlikler mevcuttur. Yine Babinger'e göre ortam itibariyle veya ayaklanmaların ortaya çıktığı bölgelerde Müslüman ve Hristiyanlar temas halindedir ve bu sebeplerden dolayı dervişlerin Hristiyanlıktan etkilenmiş olmaları ihtimal dâhilindedir.⁶³

2.1.1.2.3. Eserin Kaynakları

Bir önceki başlık altında kullanılan kaynaklara kısmi olarak değinmiş olsak da, bunları detaylı olarak ele almak faydalı olacaktır. Dolaylı olarak Carl Brockelmann ve Richard Hartmann'ın tavsiyeleri üzerine yazmaya başladığını söyleyebiliriz. Ancak doğrudan kaynak değeri taşıyan isimlerin başında Josef v. Hammer gelmektedir. Babinger, Hammer'in benzer içerikte yazdığı *GOR*'u eksik bularak kendisi daha iyisini yazmak istemiştir.⁶⁴

Diğer önemli bir isim ise Gerog Jacob'dur. Jacob'un *Bektaschijje und Verwandte Erscheinungen* isimli eseri Babinger'in bu çalışması için bir temel niteliğindedir. Bunu kendisi şu şekilde dile getirmektedir; “*Bu çalışma, bunun için bir yapı taşı sağlamayı amaçlamaktadır.*”⁶⁵ Özel teşekkürünü ise iki isme yapmıştır. Johannes Heinrich Mordtmann ve Friedrich Giese gibi isimlerden, incelemekte olduğumuz Giese'nin *Anonymus Giese* olarak tanınan meşhur eseri Babinger için oldukça önemlidir. Çalışma

⁶³ Bkz. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 3-4.

⁶⁴ Bkz F. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 1.

⁶⁵ Bkz F. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 2.

yapılacak alanlarla ilgili bu iki ismin tecrübelerinden fazlasıyla yararlandığını söyleyebiliriz. Son olarak İgnaz Goldziher'in *Vorlesungen über den Islam*⁶⁶ isim çalışmasını kaynak olarak kullandığını görebiliriz. Saydığımız bu meslektaşları dışında Müslüman müelliflerden İbn-i Batuta ve Evliya Çelebi'den yararlanmıştır.⁶⁷

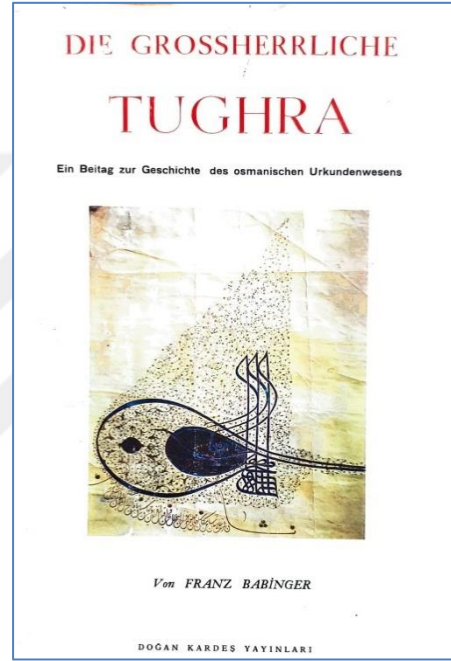
2.1.1.3. Die grossherrliche Tughra/ Tuğra (1925)

2.1.1.3.1. Eserin İçeriği

Bu çalışma Osmanlı Sultanlarının fermanlarda, hatt-ı hümayun ve resmi belgelerde kullanmış oldukları tuğranın kökeni ve tarihi gelişimi hakkında kaleme alınmıştır. Eser 1925 yılında Leipzig'de yayınlanmıştır.

Babinger'e göre tuğra'nın kökeni, kelime anlamı veya kullanım alanı itibariyle belirsizlik arz etmektedir. Kelime tahlili yaparak anlamı ortaya koymaya çalışan Babinger, Kaşgarlı Mahmut'un

Divan-ı Lügat-i't-Türk'ünde tuğra kelimesinin en eski anlamının bulunduğunu belirtmiştir.⁶⁸

Babinger'in ortaya atmış olduğu iddialardan biri, tuğra şeklindeki mührün sadece Oğuz soyundan gelenler değil, diğer Türk halkları tarafından da kullanılmış olduğudur. Aynı zamanda tuğranın şeklini bir ele benzeterek ve eski zamanlarda bir belgeyi mühürleme meselesinin boyaya batırılmış el ile yapıldığını belirtmiştir. Zira bu yöntem oldukça güvenlidir ve kopyalamak imkânsızdır. Böylece güvenlik ve gizlilik sağlanmış

⁶⁶ İslam üzerine dersler.

⁶⁷ Bkz F. Babinger, *Schejch Bedr ed-Din*, s. 2.

⁶⁸ Franz Babinger, *Die grossherrliche Tughra*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1925, s. 3.

olacaktır. Belgeleri güvenilir kılmak adına kullanılan bu yöntem aynı zamanda Çin ve Hindistan'da da kullanılmıştır.⁶⁹

Tuğra'nın mühür olarak kullanımının Selçuklu veya Memlûklere kadar uzandığını iddia eden Babinger'e göre özellikle tavaif el-müluk dönemlerinde bu iddiasını destekleyecek pek çok delil mevcuttur. Osmanlı Devleti fermanlarında tanınan ve bilinen şekli ile mühür olarak kullanılması ise 14. yüzyıla denk gelmektedir.⁷⁰

Tüm bu durumlara rağmen tuğraya son şeklini veren devlet ise Osmanlı Devleti'dir. Babinger özellikle Lale Devri'nde tuğrayı daha sanatsal bir şekilde ortaya koyma çabalarının olduğunu iddia etmektedir.⁷¹ Tuğrayı şekillendirip çizen bir meslek dalı bile ortaya çıkmıştır ki, bu kişilere de Tuğrakeş veya Tuğranüvis ismi verilmiştir.⁷²

2.1.1.3.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Babinger Osmanlı Tuğrasını kelime tahlili yaparak incelemeye başlamıştır. Sonrasında ise tarihte ne şekilde ve kimler tarafından kullanıldığını ortaya koyarak tarihi seyrini açıklamıştır. Bu açıklamayı yaparken çeşitli belgeleri incelemiş olan bilim insanlarının çalışmalarını referans olarak göstermiştir.⁷³ Çalışmanın akademik dili olması gerektiği gibi nesnel ve açık tabirler kullanılmış olup, akıcı bir üslubu vardır. Okuması oldukça keyiflidir. Ayrıca ek olarak konulan fotoğraflar görsel şölen mahiyetindedir.

Kendisinin delil olarak kullanmış olduğu bir diğer materyal tarihte kullanılmış olan madalya veya madeni paralardır. Zira Babinger'e göre tuğranın basılmış olduğu madeni paralar onun kullanımı için başlıca delillerdir.⁷⁴ Tuğranın tarihi gelişimini ortaya

---

⁶⁹ Bkz. Babinger, *Tughra*, s.4.

⁷⁰ Bkz. Babinger, *Tughra*, s. 10.

⁷¹ Bkz. Babinger, *Tughra*, s. 13.

⁷² Bkz. Babinger, *Tughra*, s. 14.

⁷³ Bkz. Babinger, *Tughra*, s. 3-4.

⁷⁴ Babinger, *Tughra*, s. 10.

koyduktan sonra biçimsel olarak gelişimini açıklamayı hedefleyen Babinger, özellikle Osmanlı Devleti döneminde tuğranın son şeklini aldığını ve sanatsal yönlerinin oluşmaya başlamış olduğunu belirtmiştir.⁷⁵ Çalışmanın son kısmında vezir veya nişancı başı görevinde bulunan kişilerin kullanmış olduğu tuğralara değinerek padişahın kullanmış olduğu tuğra ile olan farklılıkları ortaya koymuştur.⁷⁶

Son olarak Babinger çalışmasına ek olarak 15 Osmanlı fermanından alınmış olan tuğra fotoğraflarını eklemiştir. Bu fotoğraflar Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde ve Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunmaktadır.⁷⁷

2.1.1.3.3. Eserin Kaynakları

Babinger'in bu eseri için yararlanmış olduğu isimler ve eserleri ise şunlardır: Kaşgarlı Mahmut *Dîvânu Lugâti't-Türk* (İstanbul h.1333/m.1914), Ahmet Vefik Paşa *Lehce-i Osmanî* (İstanbul h.1306/m.1888), Aşıkpaşa-zade *Tevarih-i Al-i Osman* (İstanbul h.1332/m.1913), Abdullah b. El-Behai *Metali'al-budur fî manazil al-surur* (Kahire h.1300/m.1882), el- Makrizi *el-Mevâ'iz ve el-İ'tibâr bi Zikr el-Hutat ve el-Âsâr* (Kahire h.1270/m.1853), İbn Hallikan *İbn Challikan's Biographical Dictionary translated from the Arabic by Baron Mac Guckin de Slane*⁷⁸(Paris 1843), İbn Haldun *Les Prolegomenes d'İbn Khaldoun traduits en francais et commentes par le Baron Mac Guckin de Slane*⁷⁹ (Paris 1863), Julius Theodor Zenker⁸⁰, Berthold Laufer *History of the finger-print system*⁸¹ (1912), William Herschel⁸², Joseph v. Hammer *GOR I ve Die Siegel der Araber, Perser und Türken*⁸³ (Wien 1849), Michele Amari *I diplomî arabi del R. Archivio*

⁷⁵ Babinger, *Tughra*, s. 13.

⁷⁶ Babinger, *Tughra*, s. 14.

⁷⁷ Babinger, *Tughra*, s. 17-47.

⁷⁸ İbn Hallikani'nin Biyografik Sözlüğü Baron Mac Guckin tarafından Arapça'ya çevrilmiştir.

⁷⁹ İbn Haldun'un Mukaddimesi, (Fransızca çevirisi ve yorumlar).

⁸⁰ Eser adı belirtilmemiştir. Yazarın bilinen çalışmalarından içerik olarak uygun eser bulamadık. Muhtemelen bir dergide yayımlanan makalesinden faydalanılmıştır.

⁸¹ Parmak Baskı Sisteminin Tarihçesi.

⁸²Herschel'in Hindistanda bulunduğu sıralarda parmak veya el izleriyle alakalı çalışmalar yaptığı Babinger tarafından söylenmiştir ancak eser ismi verilmemiştir.

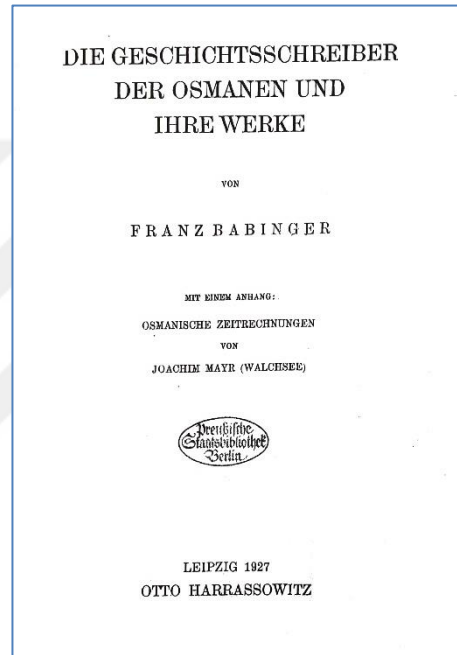
⁸³ Arapların, Perslerin ve Türklerin Mühürleri.

*fiorentino*⁸⁴ (Floransa 1863), Bernhard Moritz *Festschrift für Eduard Sachau*⁸⁵ (Berlin 1925), Dr. Ciro Tuhelka *Tursko-slovenski spomenici dubrovake archive*⁸⁶ (Sarajevo 1911), J. H. Mordtmann *Der Islam*.

2.1.1.4. Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke/ Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri (1927)

2.1.1.4.1. Eserin İçeriği

Eserin tam adı, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*'dir. 1927 yılında Leipzig'de basılmıştır.⁸⁷ Eserde Ön söz ve Giriş mahiyetinde bir değerlendirmenin ardından Osmanlı tarih yazarları doğrudan sıralanmaya başlanmıştır. Babinger bu çalışmasını eşine ithaf etmiştir. Eser Türkçe'ye Prof. Dr. Coşkun Üçok tarafından *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adı ile tercüme edilmiş ve T.C. Kültür Bakanlığı tarafından ilk olarak 1982 yılında Ankara'da basılmıştır.⁸⁸

Eser bir bio-bibliyografik çalışma olduğundan Osmanlı döneminde yazılmış tarihleri ve bunların yazarlarını ele almaktadır. Babinger en eski yazar ve eserinden başlayarak kronolojik bir şekilde listeleterek çalışmayı tamamlamıştır. İlk isim Yahşi Fakih son isim ise Bursalı Mehmet Tahir'dir.

⁸⁴ Floransa Arşivlerinde bulunan Arap Belgeleri.

⁸⁵ Eduard Sachau Anısına.

⁸⁶ Dubrovnik arşivindeki Türk-Sloven anıtları.

⁸⁷ Yayınevi: Otto Harrassowitz, 477 sayfa

⁸⁸ Bkz. Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Dost Körpe, Oğlak Yay., İstanbul 2002.

Babinger'e göre Osmanlı Döneminde ele alınmış tarih kitaplarını toplayan bir çalışma yapılmamıştır ve bu nedenle bu ihtiyacı gidermeyi amaçlamıştır. Bu minvalde Brockelmann'ın *GAL* her ne kadar bir örnek teşkil etse de Osmanlı tarihi özelinde bu tarz bir çalışmanın eksikliği görülmüştür. Babinger Brockelmann'ın *GAL*'inden yola çıkarak benzer bir çalışma ortaya koymak istemiştir.⁸⁹ Her yazarın sadece kısaca hayatını aktarmayıp, görüşlerini değerlendirmeyi ve eleştirmeyi ve eserlerini açıklamayı hedeflemiştir. Ancak şunu belirtmeliyiz ki diğer eserlerinde yapmış olduğumuz değerlendirmelere benzer olarak, Babinger Osmanlı kaynaklarını son derece ilkel, biçimsiz, destansı ve sultan merkezli eserler olarak değerlendirmektedir.⁹⁰ Özellikle 15. yüzyıla kadar yazılan eserlerin, olayları birbirinden kopuk ve destansı bir dille sunduklarını, tarih bağlamında yazılan bilgilerin zor anlaşılır olduğunu iddia etmiştir.⁹¹ Türklerde ayrı bir öneme sahip olan Oğuz Destanı bu tarz eserlerin ana konusu olup neredeyse birbirlerinden aktarılmıştır ve bundan dolayı özgün ve yeni bilgiler geliştirilememiştir.

Babinger'e göre neredeyse her Osmanlı tarih yazarı bir öncekinin yazmış olduğunu tekrar etmiş ve bu da bir silsile şeklinde devam etmiştir. Oğuz soyuna dayanan soy bilgileri öne çıkmaktadır ve bu sebepten doğru bilgiler aktarılmamış veya saptırılmıştır.⁹² Babinger'in iddia etmiş olduğu en önemli husus ise, Osmanlı tarih yazarlarının eserlerinde Osmanlı Türklerinin kendi tarihleri hakkında bilgi elde edilememesidir.⁹³ Bunun en büyük sebebi destan ve silsile merkezli bir yazım şeklinin benimsenmiş olmasıdır.

---

⁸⁹ Bkz. Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Harrassowitz Verlag, Leipzig 1927, s. V.

⁹⁰ Bkz. Babinger, *GOW*, s.7.

⁹¹ Bkz. Babinger, *GOW*, s.7.

⁹² Bkz. Babinger, *GOW*, s. 7-8.

⁹³ Bkz. Babinger, *GOW*, s. 9.

Giriş niteliğinde yapmış olduğu değerlendirmelerden sonra doğrudan yazarların hayatlarını ve bulmuş olduğu yazma eserlerin bilgilerini aktarmıştır. Toplamda 376 Osmanlı tarih yazarını ele almıştır.

2.1.1.4.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Babinger bio-bliyografyasını hazırlarken hangi kütüphanelerden faydalandığını ve hangi yazma eserleri kullandığını açıklamaktadır. İstanbul, Kahire ve bazı Hint kütüphanelerinde bulunan katalogları incelemiştir. Buna ek olarak, İtalya, Fransa ve İngiltere’de bulunan farklı kütüphaneleri bizzat ziyaret edip malzeme toplayabilmiştir. Bu kütüphaneler, Venedik, Bologna, Mailand, Floransa, Roma, Nepal ve Vatikan Kütüphaneleridir. Aynı zamanda Oxford’da bulunan Bodleian Library ve British Museum’da bulunan *Catalogue of Turkish Manuscript* isimli listeleri inceleyebilmiştir. Son olarak görevde bulunduğu sırada Berlin’de bulunan Preußische Staatsbibliothek’den (Milli Kütüphane) fazlasıyla istifade etmiştir.⁹⁴

Türkiye’de özellikle İstanbul’da bulunan sayısızca yazma eserleri inceleyememekten⁹⁵ yakınan Babinger bunları Yunanistan’da bir davet üzerine derleyebilmiştir. Bu bağlamda söz konusu eserin Türkçe yazma eserleri kapsama açısından eksik olduğunu belirtmemiz gerekir.

Yazarları ele alırken öncelikle kısaca hayatlarından bahsetmiştir. İsmine atfedilmiş hangi yazma eserler varsa onları değerlendirmiştir. Eserin nerede bulunduğu kaç nüshasının olduğu, hangi türde yazıldığı (nazım veya nesir), hangi vezinde yazıldığı ve kaç vezinden oluştuğu, kaç bölümden oluştuğu, hangi türden kâğıda yazıldığı gibi özelliklere değinmiştir. Sonrasında ise dipnot olarak yukarıda değinmediği detayları

⁹⁴ Babinger, *GOW*, s. VI.

⁹⁵ Çalıştığı eserlerin merkezi olan İstanbul’da bir katalog çalışması o zaman mevcut olmadığından *Unica’ları* inceleyememiştir ve bu sebepten dikkate alamamıştır.

açıklamıştır. Bunları *Handschriften*⁹⁶, *Quellen*⁹⁷, *Druck*⁹⁸, *Übersetzung*⁹⁹ vb. şekilde gruplandırarak yapmıştır. El yazmaların hangi kütüphanede bulunduğu, istifade ettiği kaynaklar, varsa tercümeleri ve eğer basılmışsa ne şekilde basıldığının detaylarını vermektedir. Bu değerlendirmeyi her tarih yazarı için mümkün olduğunca yapmaya çalışmıştır.¹⁰⁰

Babinger'in üslubunu en iyi şekilde ortaya koyabilmek adına kendi sözlerine yer vermek daha doğru olacaktır:

Oldukça geç zamanlara kadar Osmanlıların kronik niteliğinde olan tarih yazıları bütün göçebe ulusların tarih yazma denemelerine has olan gelişmemiş, çocukça-basit tasvir şeklini göstermektedir. Atalarından tarih yazıcılığının temellerini ve yardımcı vasıtalarını öğrenmiş olan, Tarihi eserlerinin daima tam, düşünülmüş ve iyice incelenmiş bir sanat eseri itibainı uyandırdığı ve her tarafta çok eski çalışmaların tesirleri görülen komşuları Bizanslıların tam aksine olarak Osmanlıların en eski tarih geleneklerinde böyle bir sanatın izi bile görülmemektedir. Yazış acemice ve ilkeldir; hemen hemen birbiriyle hiç ilgili olmayan olaylar dasitani veya tarihi oldukları göz önünde tutulmadan birbirine eklenir veya yalnız dasitani-tip motifleriyle yan yana konur.¹⁰¹

Kendi sözlerinden anlaşılacağı üzere Babinger için Osmanlı tarih yazarlarının eserlerinin bilimsel bir değeri yoktur. Bizans kaynakları ile kıyaslayarak bir değerlendirmede bulunan Babinger, çalışmasının diline bunu yansıtmıştır. Bu açıdan subjektif ve ideolojik bir dil kullanmış olduğunu söylememizde bir sakınca yoktur.

2.1.1.4.3. Eserin Kaynakları

Osmanlı Tarih yazarlarıyla ilgili fazlaca çalışması bulunan Friedrich Giese Babingerin başvurduğu ana kaynaklardan biridir. Friedrich Giese'nin *Enzyklopädie d. Islams*'da yayınlanmış olan farklı maddelerinden yararlanmıştır.¹⁰² Hakkında Babinger tarafından müstakil bir çalışma yapılmış olan A. D. Mordtmann'ın *ZDMG*'de

---

⁹⁶ El Yazmaları.

⁹⁷ Kaynaklar.

⁹⁸ Baskı.

⁹⁹ Tercüme.

¹⁰⁰ Bakınız: Franz Babinger, GOW.

¹⁰¹ Babinger, GOW, s. 7.

Alıntı için Bkz. *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev. Coşkun Üçok, Ankara 2000, s.7

¹⁰² Ansiklopediye erişim sağlanamadığından maddelerin isimleri listelenememiştir.

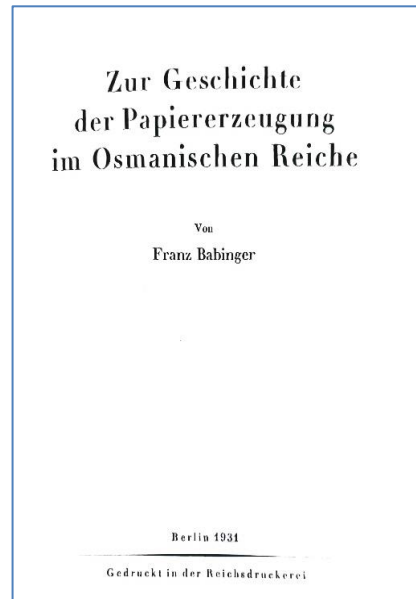
yayınlanmış *Danismendijja* isimli makalesini referans olarak göstermiştir. A. D. Mordtmann'ın oğlu olan J. H. Mordtmann yine karşımıza çıkmaktadır. Eseriyle ilgili bilgi verilmemiştir. Ancak tahminimize göre *EdI*'de yayınlanan maddeler kullanılmıştır. Johannes Heindrik Kramers'in *EdI*'de bulunan maddeleri Babinger'in kaynakları arasındadır. Martin Hartmann'ın *Der Islam. Geschichte-Glaube-Recht. Ein Handbuch.* (Leipzig 1909) isimli eseri yine referanslar arasında dikkatimizi çekmektedir.

Türkçe yazılmış kaynakların sayısı azımsanmayacak derecede çoktur. Bunlar; Halil Ethem Bey, Ahmet Tevhid Bey'in *TOEM*'de (1911)yayınlanmış farklı makaleleri, Mustafa 'Ali Bey'in *TOEM*'de yayınlanmış makaleleri *Menakib-i Hünerveran* (İstanbul 1926), Mehmet Arif Paşa'nın *TOEM*'deki makaleleri, Ahmet Refik Bey'in *TOEM*'deki makaleleri. Kâtip Çelebi'nin *Keşfü' - zünûn an esâmi el-kütübî ve e'l-fünûn* 'u, ismen bu eser referans olarak gösterilmemiş olsa da içerikten yola çıkarak doğru olduğunu düşünüyoruz.

2.1.1.5. Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche/ Osmanlı Devleti'nde Kâğıt Üretimini Tarihi Üzerine (1931)

2.1.1.5.1. Eserin İçeriği

Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche başlıklı eser 1931 yılında yayımlanmıştır. Çalışma 9 sayfadan oluşmaktadır ve *Reichsdruckerei*¹⁰³ da basılmıştır. Babinger, Osmanlı Devleti'nde kâğıt üretimiyle ilgili bir çalışmanın eksikliğini gördüğünden bu alanda bir çalışma yapmak istemiş ve bu denemesini meydana getirmiştir.

¹⁰³ Devlet matbaası. Berlin.

Denemenin çıkış noktalarından biri Babinger'in diğer çalışmalarından olan *Boşnak Osman Paşa'nın Arşivi* isimli eserdir. İsmi zikrettiğimiz eseri çalışırken şimdiye kadar Doğuda kâğıt üretimi veya tarihiyle ilgili incelemelerin yapılmamış olduğunu fark eden Franz Babinger dikkatini bu yöne çevirmiştir. Savunulan ana fikir ise, özellikle Osmanlı Devleti'nde kâğıt üretiminin sanıldığı kadar aksine daha geç başlamış olduğudur. Her ne kadar bazı çalışmalara göre Osmanlı Devleti'nde kâğıt üretiminin 16. yüzyılda var olduğu iddia edilmiş olsa da, Babinger'e göre bu işlem 18.yüzyılda başlamıştır.¹⁰⁴ Özellikle "Kâğıthane" kavramının kullanılması bu karışıklığı desteklemiştir.¹⁰⁵ Zira Kâğıthane vb. imalathanelerin işlevinin kâğıt üretmekten çok kâğıdı aharlama/ahar vurmak ile sınırlı olduğu görüşü Babinger için daha isabetli görünmektedir.¹⁰⁶ Kısaca kâğıt üretiminin tarihine değindikten sonra İstanbul'da üretilmeye başlanılan kâğıtların üzerine işlenen Suyolu/Filigran incelemelerini de bu çalışmaya eklemiştir. Hatta Osmanlı Devleti'nde kullanılan şekillerin çizimlerini ve resimlerini örnek vererek göstermiştir.¹⁰⁷

Babinger bu çalışmasıyla bahsettiği alandaki eksikliğin giderilmesini amaçlamıştır ve hakkında neredeyse hiçbir kelam edilmemiş konuya az da olsa açıklık getirmek istemiştir. Çoğu çalışmasında olduğu gibi, *Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche* isimli eserinde de varsayılan iddiayı, varsa alandaki mevcut yazılı malzemeyi eleştirerek doğru saydığı kanıyı destekleyerek ortaya koymaya çalışmıştır.

¹⁰⁴Ayrıca bkz. F. Babinger, *Müteferrika ve Osmanlı Matbaası*, Çev. Nedret Burçoğlu, 2004.

¹⁰⁵ Bkz. Franz Babinger, *Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche*, Reichsdruckerei, Berlin 1931, s.4.

¹⁰⁶ Bkz. Babinger, *Papiererzeugung*, s. 8.

¹⁰⁷ Bkz. Babinger, *Papiererzeugung*, s. 6.

2.1.1.5.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Babinger çalışmasına giriş yaparken, kendisini bu konuyu araştırmaya sevk eden ana etmenlerden bahsetmektedir. Sonrasında ise W. Heyd, Josef v. Karabacek ve Chr. M. Briquet gibi isimlerin çalışmalarını örnek göstererek alanda var olan boşluğu açıklamaya çalışmıştır.¹⁰⁸

Yazının devamında ise Babinger, savını desteklediğini düşündüğü isimlerin çalışmalarından alıntı yaparak kâğıtların İtalya'dan İstanbul'a getirildiğini ortaya koymuştur. Diğer çalışmalarında da olduğu gibi yapmış olduğu alıntıları doğrudan hangi dilde yazıldıysa aynen vermiştir.¹⁰⁹ Örneğin İtalyanca ve Latince alıntılarının tercümesi yapılmadığından bu durum okuyucuyu zorlamaktadır. Babinger'in bu metodu her ne kadar tuhaf karşılanırsa da, anlaşılır bir durumdur. Zira bir bilim insanı olarak Babinger, bu tarz bilimsel çalışmalarının hangi okuyucuyla buluşacağını tahmin etmekte olup yabancı dil bilgisini ön koşul olarak varsaymaktadır. Böylelikle çalışmanın gereksiz yere uzamasının da önüne geçebilmiştir.

Kâğıt basımıyla ilgili araştırmasını değerli kılan diğer bir husus, Suyolu olarak isimlendirilen ve suyolu/filigran olarak da tanınan bir çeşit kâğıt imzalarının incelenmiş olmasıdır. Babinger, özellikle Boşnak Osman Paşa'nın arşivinde bulunan belgelerden yola çıkarak Osmanlı Devleti'nde kullanılan kâğıtlarda bulunan filigranların hangi şekilleri barındırdığını ve nereye ait olduğunu, kâğıdın hangi ülkeden getirilmiş olduğunu görsel malzeme ile destekleyerek açıklamaya çalışmıştır. Toplamda 12 adet suyolu görseli okuyucuya sunulmuştur.¹¹⁰

P. Gyllius, Alfonso Chierici, Pierre Belon gibi Bizans tarihçilerinden alıntılar yaptığı gibi, Löwenklau, Evliya Çelebi, Naima gibi Osmanlı Dönemi yazarlarından da

¹⁰⁸ Bkz. Babinger, *Papiererzeugung*, s. 1.

¹⁰⁹ Bkz. Babinger, *Papiererzeugung*, s. 2.

¹¹⁰ Bkz. Babinger, *Papiererzeugung*, s. 6.

faydalanmıştır. Babinger’in diğer eserleri gibi bu çalışmasında da, Bizans İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu arasında bir karşılaştırma yapmaya çalıştığı kolaylıkla söylenebilir.

Kullanmış olduğu kaynakların değerlendirmesini yaparken “inandırıcı değil” ifadesini kullanmış olması dikkatimizi çekmektedir. Zira bunun dışında bir açıklamaya gitmediğinden, Babinger’in bazı kaynaklardaki ifadeleri inandırıcı bazılarının ise inandırıcı olmadığını veya gerçek dışı olarak sınıflandırdığını görmekteyiz. Bu durum kaynakların seçiminde bir keyfiliğin hatta önyargının var olduğu fikrini güçlendirmektedir.¹¹¹

Benzeri görülmemiş bir çalışma ortaya koyduğunu düşündüğümüz Babinger, adı geçen çalışmada sürükleyici bir dil kullanmıştır. Özellikle su yolu incelemeleri okuyucunun dikkatini cezbedecek niteliktedir.

2.1.1.5.3. Eserin Kaynakları

Eser oldukça kısa bir çalışma olmasına rağmen kullanılan kaynakları bakımından zengindir. Toplamda 19 isim geçmektedir. P. Gyllius *De Bosporo Thracio libri III* (1632), Alfonso Chierci, Pierre Belon *Les Observations de plvsievrs singularitez* (Paris 1555), J. V. Hammer *Constantinoples und Bosporus II*¹¹² (Pest 1822) ve GOD, J. Löwenklau *Pandectes Historia Turcica*¹¹³, Evliya Çelebi *Seyahatname*, Giambattista Toderini *Letteratura Turchesca*¹¹⁴, L. F. Marsili *Stato militare dell'impero Ottomano*¹¹⁵ (Amsterdam 1732), Naima *Tarih* (ilk baskı?), Bianchi- J. D. Kieffer *dictionaire turc-français*¹¹⁶ (Paris 1835), , A. L. Castellan *Lettres sur la Grece*¹¹⁷ (Paris 1797), Refik Bey

¹¹¹ Bkz. Babinger, *Papierzeugung*, s. 4.

¹¹² Konstantinopolis ve Boğaz.

¹¹³ Türk Tarihinde Saldırıları.

¹¹⁴ Türk Edebiyatı.

¹¹⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Durumu.

¹¹⁶ Türkçe-Fransızca Sözlüğü.

¹¹⁷ Yunanistan İle İlgili Mektuplar.

Hicri on ikinci asırda İstanbul Hayatı 1100-1200 (İstanbul 1930), Charles White *Three years at Constantinople*¹¹⁸ (London 1845), Osman Paşa *Arşivi*, M. Briquet *Les filigranes. Dictionnaire historioque des marques du papier jusqu'en*¹¹⁹(Leipzig 1923), L. Fekete *Einführung in die osmanisch-türkische Diplomatie der türkischen Botmäßigkeiten in Ungarn*¹²⁰ (Budapest 1926), B. Georgevic, G. Sandys *Travailes* (1610). Bu isimleri ilgili eserlerini doğrudan kullandığından birincil kaynak olarak nitelendirebiliriz.

İkincil kaynak olarak kullandıkları isimler ise şunlardır, G. B. Depping *Histoire du commerce entre le Levant et L'Europe*¹²¹ (Paris 1830), Paul Masson *Histoire du commerce français dans le Levant*¹²² (Paris 1896 Tez), Gustav Weil *Geschichte der Halifen*¹²³(Stuttart 1862), Rabbi Moysen Almosnino, *Extremos y Grandezas de Constantinopla*¹²⁴ (Madrid 1638), Dominico Irosolimitano *Vera Relatione*, Robert Walsh *Narrative of a journey from Constantinople to England*¹²⁵ (London 1829) , Skarlatos, J. C. Hobhouse *Journey into Albania ant other Provinces of the Turkish Empire* ¹²⁶(London 1813), Prokesch-Osten *Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient*¹²⁷ (1836), A. V. Reumont *Hausliches Leben und Sitten der Türken*¹²⁸ (Berlin 1845), Charles de Peyssonel *Traite sur le commerce de la Mer Noire*¹²⁹ (Paris 1787), G. Fumagalli *Lexicon typographicum Italiae* (Florenz 1905), A. L. Keferstein *Ersch-Gruber Ansiklopedisi* (Leipzig 1838). Sıraladığımız bu isimler dipnot olarak verilmiş olduğundan bize göre ikincil kaynak konumundadır.¹³⁰

---

¹¹⁸ Konstantinapolis'de Üç Yıl.

¹¹⁹ Filigranlar. Tarihsel Kağıt İşaretler Sözlüğü.

¹²⁰ Macaristan Türk Büyükelçiliklerinin Osmanlı-Türk Diplomasisi.

¹²¹ Doğu Ve Avrupa Ticaret Tarihi.

¹²² Doğu'da Fransız Ticareti Tarihi.

¹²³ Halifeler Tarihi.

¹²⁴ Konstantinopolis'in Aşırılıkları ve Büyükleri.

¹²⁵ Konstantinopolis'ten İngiltere'ye Bir Yolculuğun Öyküsü

¹²⁶ Arnavutluk ve Türk İmparatorluğunun Diğer İllerine Yolculuk.

¹²⁷ Doğu'dan Anılar Ve Anıtlar.

¹²⁸ Türklerin Yaşam Tarzı ve Hayatı.

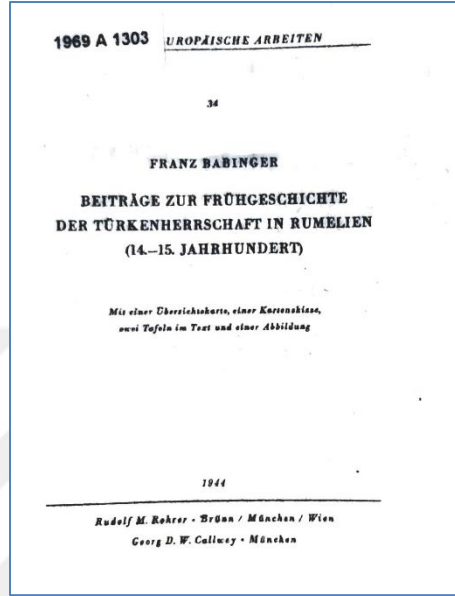
¹²⁹ Karadeniz Ticaret Anlaşması.

¹³⁰ Aynı zamanda hangi eserin kullanıldığı doğrudan Yazar ve Başlık şeklinde verilmiştir. Ayrıca bkz. Franz Babinger, *Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche*, 1931.

2.1.1.6. Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14.-15. Jahrhundert)/ Rumeli’de Türk Egemenliğinin ilk Dönemi Üzerine Notlar (14.-15. Yüzyıl) (1943)

2.1.1.6.1. Eserin İçeriği

Eser Rumeli ve Balkanlar’da Osmanlı hâkimiyetinin başlangıç dönemi hakkında 3 farklı çalışmadan oluşmaktadır. 1944 yılında *Südosteuropäische Arbeiten* tarafından Almanya’da basılmıştır. Çalışma 81 sayfa ve 3 Bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları şu şekildedir; I Tuna Beyliklerinin Vergiye Bağlanması, II Doğu Trakya’da Osmanlı Hâkimiyetinin Genişlemesi, III Sofya’nın Osmanlı Devleti tarafından alınması.

Franz Babinger özellikle Rumeli’de Osmanlı yönetiminin ne zaman ve ne şekilde başladığına dair bilgilerin kaynaklarda eksik olduğunu ve bu konuda bir kesinliğin olmadığını dile getirmiştir.¹³¹ Ankara Savaşı sonrasında ise daha çok bilginin ulaşılabilir olduğunu ancak yine de kroniklerin fazlaca çelişkiler barındırdığını özellikle tarihlendirmelerin yanlış olduğunu iddia etmiştir.¹³² İncelediğimiz bu çalışmanın ana fikri, Sırp ve Bulgar kroniklerinde eksik olan bilgilerin Osmanlı kronikleri tarafından tamamlanabileceğidir. Babinger’e göre, Rumeli’de Osmanlı hâkimiyeti hakkında Osmanlı kaynakları önemli bilgiler içermektedir. Aynı zamanda yerel kaynakları destekleme anlamında önemli bir değere sahiptir.¹³³

¹³¹ Franz Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14.-15. Jahrhundert)*, Rudolf M. Rohrer, München 1944, s.1.

¹³² Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 1.

¹³³ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 3.

2.1.1.6.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Üslup açısından elimizdeki çalışma diğerlerinden oldukça farklıdır. Babinger tarafından Osmanlı kroniklerine verilen değer diğer çalışmalara kıyasla fazladır. Rumeli bağlamında Osmanlı kronikleri diğer yerel kroniklerde bulunmayan bilgiler içerdiğinden birincil kaynak değerindedir diyebiliriz. Bu sebeple Babinger’de bir üslup farklılığı söz konusudur. Özellikle *GOW*’da yapılan değerlendirmeler bu bağlamda geçerliliğini yitirmiştir. Babinger’e göre ilkel, tekrardan ibaret olan, masalsı ve hikâye ağırlıklı Osmanlı kronikleri, Sırp-Bulgar kroniklerin eksiklerini gideren hatta tamamlayan birer kaynak haline gelmiştir. Her fırsatta Osmanlı kroniklerinin ve kaynaklarının eksiklerini dile getiren Babinger tam tersi bir tavırla onları övmüştür.¹³⁴ Adeta bir tarih çalışmasını anımsatan diliyle, Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de hâkimiyeti konulu bir çalışmayı anımsatmaktadır.

Dikkatimizi çeken diğer bir husus ise, çoğu zaman alıntıyı orijinal dilinde yapıp tercümesine ise yer vermeyen Babinger’in, Oruç b. Âdil’in eserinden alıntı yapıp bunu Almanca olarak alıntılanmış olmasıdır.¹³⁵ Çalışmalarından yapmış olduğu alıntılarını hangi kıstaslara göre tercüme ettiği ise merak konusudur. Bu durumu açıklayan herhangi bir veriye ulaşamadık.

Rumeli’de Osmanlı hâkimiyetinin tarihini ele alan çalışmayı Osmanlı kaynaklarına dayanarak yapan Babinger sadece bunlarla yetinmemiştir. Kaynaklarda eksikliklerin olduğunu dile getirmiş olmasının yanı sıra¹³⁶ onları tasdiklemek veya doğrulamak için yerel Osmanlı Devletine ait anıt/mezar yazılarına¹³⁷, halk

¹³⁴ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 13.

¹³⁵ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 7.

¹³⁶ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 3.

¹³⁷ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 36.

efsanelerine¹³⁸, coğrafi bilgilere¹³⁹, İtalyanca kaynaklara¹⁴⁰ ve Slav aktarımlarına¹⁴¹ başvurmayı ihmal etmemiştir. Babinger, yukarıda değinmiş olduğumuz içeriği incelerken aynı zamanda Osmanlı kroniklerinin kendi içindeki farklılıkları da ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁴²

2.1.1.6.3. Eserin Kaynakları

Babinger'in diğer çalışmalarında da sıkça gördüğümüz gibi etkilenmiş olduğu iki önemli isim burada da karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Johannes Heinrich Mordtmann ikincisi ise Joseph von Hammer'dır. Mordtmann'ın yararlanılan eseri *Die erste Eroberung von Athen durch die Türken zu ende des 14. Jh.s*¹⁴³ (Berlin 1923) ve Hammer'in eseri ise GOR I'dır. Johannes Löwenklau'un kullanılan eseri *Annales Sultanorum Othmaniudarum*¹⁴⁴ (Frankfurt M 1588)'dir. *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*¹⁴⁵(1891)'in yazarı İoan Bogdan referans olarak gösterilen diğer bir isimdir. Babinger'in birçok kez başvurduğu önemli isimlerden Friedrich Giese'nin *Anonymus Giese* olarak tanınan çalışması kaynaklar arasındadır. DJ. Sp. Radojic'in *Bogoslovje II* (1927) isimli eseri, Alfons Huber'in *Archiv für österreichische Geschichte*¹⁴⁶(1884) isimli çalışması, Constantin Litzica *Din Domnia Mircae-Voda* (1901) başlıklı makalesi, N. İorga'nın *GOR I* isimli eseri, Friedrich von Kraelitz-Greifenhorst'un *Osmanische Urkunden in türkischer Sprache aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*¹⁴⁷ (Viyana 1921) Babinger'in referans olarak bahsettiği başlıca kaynaklardır.

¹³⁸ Bkz.F. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s.37.

¹³⁹ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 37.

¹⁴⁰ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 37.

¹⁴¹ Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s. 38.

¹⁴² Bkz. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft*, s.51-52.

¹⁴³ 14. Yüzyılda Atına'nın Türkler Tarafından Fethi.

¹⁴⁴ Osmanlı İmparatorluğu Tarihi.

¹⁴⁵ Bulgar ve Sırp Tarihçiliğine Katkı.

¹⁴⁶ Avusturya Tarihi Arşivi.

¹⁴⁷ 15. yüzyılın ikinci yarısına ait Türkçe Osmanlı belgeleri.

Eski tarihli eserlerden yararlandığı kronikler ise, Osmanlı Kronikleri, Sırp-Bulgar kronikleri ve Bizans kronikleri olarak gruplandırılabilir. Babinger'in Osmanlı kroniklerinden yararlanmış olduğu isimleri ve eserleri şu şekildedir; Hoca Sadeddin, Âlî Efendi, Müneccimbaşı, Behiştî, İdris Bitlisî, Ruhî, Mehmed Neşrî, Aşıkpaşa-zade, Muhiddin, Hacı Halife, Oruç b. Âdil, Evliya Çelebi ve Cevdet Paşa. Osmanlı Tarihçilerin isimlerini kaynak olarak gösteren Babinger, dipnot olarak ilgili tarih yazarının çalışmasının başlığını değil kendi çalışması olan *GOW*'u aktarmaktadır. Bu durum, ilgili eserlere doğrudan ulaşmayıp kendi çalışmasından özet olarak yararlandığı anlamını taşımaktadır. Sırp-Bulgar Kroniklerinden göze çarpan isimler şunlardır; Vincenzo Bratutti, Giacomo *Luccari Copioso ristretto degli annali di Rausa* (Venedig 1605), Mauro Orbini *Il regno degli Slavi* (Pesaro 1601), Constantin Capitanul Filipescu *Magazinu Istoricu pentru Dacia* (Bucarest 1845), Michael Moxa, Marko Kraljevic, Konstantin Dejanovic, Urkunden d. Petra Kloster, Zografu, Ignace Mourad *Tableau general de l'Empire Othoman*¹⁴⁸(Paris 1824), Dionise Fotino, Vaslui, Erazm Rykaczewci *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum literarum diplomatum quaecunque in archivio regni in arce Cracoviensi continentur* (Paris 1862), Emil Kaluzniachi, Jirecek *Archiv für slavische Philologie*¹⁴⁹ (1892). Son grup yani Bizans Kroniklerine gelecek olursak diğer bölümler de değindiğimiz isimlere bu eserde yer verilmemiştir. Bunlar, Kantakuzenos *Tarihi*, Nikephoros Gregoras, Chalkokondyles *Tarihlerin İspatları*, Phrantzes *Tarihi*, Dukas *Tarihi*, Kritoboulos ve Mihail'dır.

---

¹⁴⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nun genel tablosu.

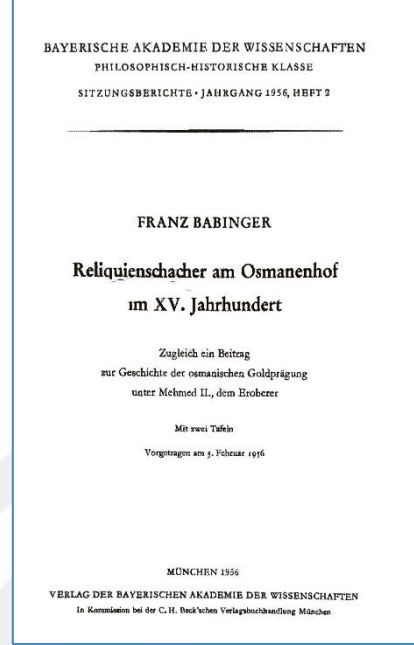
¹⁴⁹ Slav Filolojisi Arşivi.

2.1.1.7. Reliquenschacher am Osmanenhof im XV. Jahrhundert/ 15.

Yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Tarihi Eser Kaçakçılığı (1956)

2.1.1.7.1. Eserin İçeriği

Franz Babinger tarafından kaleme alınan bu çalışma 1956 yılında Münih'de *Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*¹⁵⁰ tarafından basılmıştır. Çalışmanın konusu ise oldukça ilginçtir. Babinger bu çalışmasında Konstantiniyye'nin Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesinden sonra Bizans topraklarından Anadolu'ya götürülen¹⁵¹ kutsal emanetleri/ tarihi eserleri konu edinmiştir. Bu bağlamda Topkapı Sarayı arşivinden edinmiş olduğu bir arşiv belgesini incelemiştir. Çalışmanın ikinci kısmında Fatih Sultan Mehmet dönemindeki para basımı ve politikası hakkında bir değerlendirme yapmıştır.

İçerikten kısaca bahsetmemiz gerekirse, Babinger'e göre Bizanslıların Haçlı Seferleri sırasında yaptıkları yağmalamalar ile Osmanlıların yapmış olduğu yağmalamalar birbirinden farklı değildir.¹⁵² Özellikle İstanbul'un fethinde meydana gelen yağmalar oldukça önemlidir. Yine Babinger'in diğer bir iddiasına göre Fatih Sultan Mehmet'in Hristiyan kalıntılara özel ilgisinin olduğudur. Bu durumu aynı zamanda Fatih'in Hristiyanlığa ilgisinin olması veya sempati göstermesine bağlamaktadır.¹⁵³

¹⁵⁰ C. H. Beck'schen Verlangsbuchhandlung München. (Yayınevi)

¹⁵¹ Babinger'in ifadesiyle; çalınan.

¹⁵² Franz Babinger, *Reliquenschacher am Osmanenhof im XV. Jahrhundert*, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 1956, s. 3.

¹⁵³ Babinger, *Reliquenschacher am Osmanenhof*, s. 5.

Ayrıca bakınız: Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı*, 1956.

Duyulan bu sempati düşmanı daha yakından tanımaktan ziyade kişisel ilgisi düzeyinde olduğu Babinger'in diğer bir iddiasıdır.¹⁵⁴

Çalışma bağlamında ele almış olduğu eser Teodoro Spandugino'nun *De la origine deli imperatori ottoman*'dır (1538).¹⁵⁵ Ele alınan diğer bir çalışma olan Flaminio Cornel'in *Supplement ad Ecclesias Venetas et Torcellanas*'a (1799) göre Fatih Sultan Mehmet sermaye yapmak için bu kalıntıları veya değerli eşyaları kendi mülküne alıyordu.¹⁵⁶

Babinger, yukarıda değindiğimiz iddiaların doğrulamasını II. Bayezid'in faaliyetleriyle yapmıştır. Sultan II. Bayezid kardeşi Cem Sultanın Avrupa'ya sürgün edilmesi sırasından onun korunması ve ayaklanmaması adına Babası Fatih Sultan Mehmet'in toplamış olduğu tarihi eserleri karşılık olarak ilgili kral veya prenslere teklif etmiştir. Babinger, II. Bayezid'in adeta bir tarihi eser ticareti (*Reliquienhandel*) yaptığını iddia etmiştir.¹⁵⁷

Çalışmada ilgilenilen diğer bir konu, Fatih Sultan Mehmet'in bastırmış olduğu paralar ve Bizans ile yapılan ticaretlerde hangi paraların kullanıldığıdır. Bu bağlamda Babinger'e göre Osmanlı Devleti içerisinde gümüş ve bakır paralar kullanılırken devletlerarası ticaretlerde sadece altın para kullanılmıştır.¹⁵⁸ İlk Osmanlı altın parasının basılma tarihi ise 1479 yılının Mart ayı olarak gösterilmiştir.¹⁵⁹ Burada ilginç olan konu, bastırılan altın paranın o sıralarda Venedik'te kullanılan *Duka*¹⁶⁰ ile tıpa tıp aynı olduğu iddiasıdır.¹⁶¹ Franz Babinger, paralarla ilgili bir fotoğrafı eklemeyi ihmal etmemiştir.

¹⁵⁴ Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 6.

¹⁵⁵ Osmanlı İmparatorluğunun Kökeni.

¹⁵⁶Bkz. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 7.

¹⁵⁷ Bkz. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 10.

¹⁵⁸ Bkz. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 29.

¹⁵⁹ Bkz. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 30.

¹⁶⁰ Duka, Avrupa'da Geç Orta Çağ'dan 20. yüzyıla dek kullanılmış, altın ya da gümüş içerikli madeni para.

¹⁶¹ Bkz. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 30.

2.1.1.7.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Şunu belirtmeliyiz ki, Babinger'in dipnot kullanma açısından akademik çalışma yöntemi ve şekline en uygun eseri bu araştırmadır. En çok dipnot verilen ve Referansların sistematik bir şekilde gösterildiği bu çalışma diğerlerinden yöntem açısından farklıdır.

Konuyu ele alış tarzı belgeler üzerinden gitmektedir. Çoğunlukla İtalyanca arşiv belgelerine ve kaynaklara dayanan araştırma neredeyse hiçbir Osmanlı kaynağını içermemektedir. Babinger'in yapmış olduğu bu tercihte neyin etkili olduğunu bilmemekle beraber, muhtemelen Osmanlı kaynaklarında konularla ilgili içeriğin yazılmamış olması olabilir. Özellikle para politikasının devlet ekonomisine etkileri ile ilgili konuların Osmanlı tarihçileri tarafından işlenmemiş olduğunu Babinger şu şekilde ifade etmiştir, “Osmanlı kronikleri elbette bu konuda istisnasız sessiz kalmışlardır.”¹⁶²

Değinilmesi gereken diğer önemli bir husus, Babinger'in *Türkei* yani Türkiye kavramını kullanmış olmasıdır.¹⁶³ Hayatını tarih ilmine, özelde Osmanlı tarihine vakfeden bir bilim insanı için bu hatanın, can alıcı bir hata olduğu söylenebilir.

2.1.1.7.3. Eserin Kaynakları

Çalışmada çok fazla isim yer almaktadır. İlk olarak göze çarpan kişi Graf Paul de Riant'dir (1836-1888). Yararlanılan eseri ise *Exuviae sacrae Constantinopolitanae*'dir.¹⁶⁴ Babinger'in çıkarımlar yapmış olduğu Fransızca bir çalışma ise Jean Ebersolt'un *Sanctuaries de Byzance*¹⁶⁵ başlığını taşıyan eserdir.

Bizans kronik yazarlarından Nikephoros Chroniates Babingerin başvurmuş olduğu şahitlerden bir diğeridir. Başka çalışmalarında ismini sıkça gördüğümüz önemli

¹⁶² Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 34.

¹⁶³ Bkz. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof*, s. 27.

¹⁶⁴ Konstantinopolis'in kutsal emanetleri.

¹⁶⁵ Bizans tapınakları.

Bizans kaynaklarından bir diğeri ise, Dukas'a ait *Dukas Tarihi* isimli kroniktir. Bu bağlamda çalışma için bir diğere önemli kaynak şüphesiz Theodore Spandugno'dur. Yunan asıllı Bizans tarihçinin *Petit traicté de l'origine des Turcqz*¹⁶⁶ başlıklı çalışması çalışması Charles Schefer tarafından 1896 yılında basılmıştır. Bu şahıs aynı zaman Cantacasın ismi ile de tanınmıştır. Babinger'in kullandığı diğere bir kaynak, Cem Sultan ile ilgili ortaya konulan ilk çalışmalardan biri olan *Djem-Sultan* Louis Thuasne tarafından 1892 yılında Paris de yazılmıştır.¹⁶⁷

Babinger Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulmuş olduğu bir belgenin fotoğrafını çalışmaya eklemiştir. Bu belgenin yazarının Antomos Ciritho olduğu tahmin edilmektedir. Kaynak İtalyanca kaleme alınmış olup fotoğrafının yanı sıra tam metin olarak okunmuş şekli eklenmiştir. Eserin ismiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Fatih Sultan Mehmet döneminde basılan paralar ile ilgili olarak ortaya konulan fotoğrafın kaynağı Babinger tarafından belirtilmemiştir ve bu konuyla ilgili daha fazla bilgiye sahip değiliz.

Buraya kadar incelemiş olduğumuz kaynaklar birincil kaynak niteliğinde olup çalışmanın ana unsurunu oluşturmaktadır. Bunların haricinde ikincil kaynak değere olan kaynakları incelediğimizde Babinger'in ana kaynakları arasında çok önemli bir yere sahip olan Joseph von Hammer'in *Geschichte des Osmanischen Reiches II*¹⁶⁸ isimli eserini görmekteyiz. Osmanlı Tarihi alanında başyapıtlar arasında sayılan başka bir çalışma Johann Wilhelm Zinkeisen'in *Geschichte des Osmanischen Reiches II*¹⁶⁹ başlığını taşıyan eseridir. Babinger'in Zinkeisen'in adı geçen çalışmasından yararlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yine Babingerin çalışmalarında adını sıkça

¹⁶⁶Theodore Spandouyn Cantacasın, *Petit Traicte De L'origine Des Turcqz*, Ernest Leroux, Paris, 1896.

¹⁶⁷Louis Thuasne, *Djem-Sultan: fils de Mohammed II, frere de Bayezid II, (1459-1495) d'après les documents originaux en grande partie inédits. Etude sur la question d'orient à la fin du XVe siècle*, Paris, Ernest Leroux, 1892.

¹⁶⁸Bakınız: Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches II*, Pest, 1828.

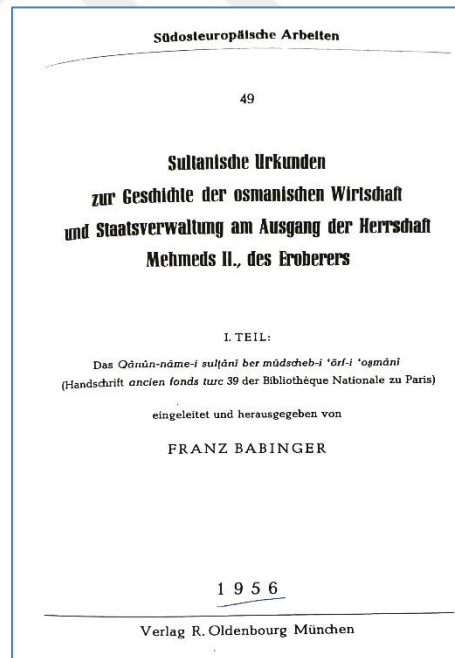
¹⁶⁹Bkz. Johann Wilhelm Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches II*, Gotha, 1854.

görmüş olduğumuz Johannes Löwenklau'un yararlanılan eseri *Neue Chronica Türkischer Nation*'dur.¹⁷⁰ Son olarak bir tiyatro oyuncusu ve aynı zamanda Para koleksiyoneri olan Behzad Butak isimli şahıs Babinger'in kaynakları arasındadır. Bu durum oldukça ilginçtir zira akademik çalışmalarda bilimsel olmayan kaynaklar kullanmak hoş karşılanmamaktadır. Bizim kanaatimiz ise, ilgili dönemde nümizmatik alanında yapılan çalışmaların azlığından dolayı, Babinger bulmuş olduğu özel bir kitabı kaynak olarak kullanmak istemiştir.¹⁷¹

2.1.1.8. Sultanische Urkunden zur Geschichte der osmanischen Wirtschaft und Staatsverwaltung am Ausgang der Herrschaft Mehmeds II., des Eroberers/ Fatih Sultan Mehmet'in Saltanatının Son Yıllarında Osmanlı Ekonomisi ve Devlet Yönetimi Tarihi Üzerine Hatt-ı Hümayûnlar (1956)

2.1.1.8.1. Eserin İçeriği

İncelenen eser bir tetkik çalışmasıdır. Babinger'in kamuoyuna sunmuş olduğu bu çalışma *Qanun-name-i sultani ber mudscheb-i 'örf-i 'osmani* isimli hatt-i Hümayun üzerinedir. Yayın 1956 yılında, Münih'de yapılmıştır.¹⁷² Eser Paris Milli Kütüphanesinde (*Bibliothèque Nationale*) Babinger tarafından bulunup çalışılmıştır. Babinger söz konusu eserin tanıtımı amacıyla giriş bölümünü hazırlamış ve belge

hakkında tarihi ve biçimsel bilgiler vermiştir. İçerik olarak ise toplamda 56 belgeden oluşan derleme Osmanlı Devlet yönetimi ve ekonomisi hakkında bilgiler içermektedir.

¹⁷⁰Bkz. Johannes Löwenklau, *Neue Chronica Türkischer Nation*, Frankfurt, 1590.

¹⁷¹ Bkz. Behzad Butak, *Orhan Gazi-I'n Akçesi*, İstanbul, 1954.

¹⁷² Verlag R. Oldenbourg München.

Babinger'in deyişine göre Fatih Dönemi yönetimine nesnel bir bakış açısı sağlayan bu eser oldukça önemlidir.¹⁷³

Fatih devri tımar sahipleriyle ilgili değerlendirmelerde bulunan Babinger, sultanın fazlaca gelir elde eden tımar sahiplerini öldürttüğünü veya ortadan kaldırmaya çalıştığını iddia etmiştir. Aynı zamanda kanunları kendi isteğine göre düzenlediği ve devlet hazinesini kendi harcamaları için kullandığını iddia etmiştir.¹⁷⁴

Son olarak Fatih döneminde basılan paraların kısa bir değerlendirmesinde bulunan Babinger, o sıralar Venedik'te yürürlükte olan altın paralarla çok benzediğini söylemiştir. Dolayısıyla Fatih'in İtalyan paraları kopyalattığını iddia etmiştir. Franz Babinger'in Osmanlı döneminde nümizmatik ile yakından ilgilendiğini diğer makalesinde ortaya koymuştuk.

2.1.1.8.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Ön söz'de yapmış olduğu çalışmanın ve arşiv belgesinin öneminden bahsetmiş olan Babinger, tarihi belgenin Paris Kütüphanesine geliş serüvenine kısaca değinmiştir. Hangi isimler tarafından şu anki haline gelmiş olduğunu, isim ve tarih vererek açıklamıştır.¹⁷⁵ Emsalsiz bir eseri gün yüzüne çıkarmış olduğunu söyleyen Babinger sıkça bu duruma değinmiştir.

Sonrasında ise hatt-ı hümayun'un biçimsel özelliklerinden bahsetmiş olan Babinger, eserin kaç sayfadan oluştuğundan başlayıp başlıkların hangi renkte yazıldığına kadar detay vermekten kendisini alıkoyamamıştır.¹⁷⁶ Eseri incelerken kolaylık olması

---

¹⁷³ Franz Babinger, *Sultanische Urkunden zur Geschichte der osmanischen Wirtschaft und Staatsverwaltung am Ausgang der Herrschaft Mehmeds II., des Eroberers*, Oldenbourg Verlag, München 1956, s. V.

¹⁷⁴ Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. XI.

¹⁷⁵ Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. VI.

¹⁷⁶ Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. VII.

açısından 56 belgenin indeksini çıkarmış ve başlıklara veya konulara ayırarak bir tür içerik listesi meydana getirmiştir.¹⁷⁷

Fatih devri tımar sahipleriyle ilgili değerlendirmelerde bulunan Babinger, sultanın fazlaca gelir elde eden tımar sahiplerini öldürttüğünü veya ortadan kaldırmaya çalıştığını iddia etmiştir. Aynı zamanda kanunları kendi isteğine göre düzenlediği ve devlet hazinesini kendi harcamaları için kullandığını iddia etmiştir.¹⁷⁸

Son olarak Fatih döneminde basılan paraların kısa bir değerlendirmesinde bulunan Babinger, o sıralar Venedik'te yürürlükte olan altın paralarla çok benzediğini söylemiş ve dolayısıyla Fatih'in İtalyan paraları kopyalattırıldığını iddia etmiştir. Franz Babinger'in Osmanlı döneminde nümizmatik ile yakından ilgilendiğini diğer makalesinde ortaya koymuştuk.

Şimdiye kadar Osmanlı devlet yönetimi ve ekonomisi hakkında ortaya konulmuş en önemli eser olduğunu sıklıkla dile getirmiş olan Babinger, Fatih devri hakkında yanlış bilinen doğruların bu sayede giderilebileceğini ima etmiştir. Babinger, II. Mehmet için çoğunlukla "Eroberer" yani Fatih sıfatını kullandığını. Bizce, Eroberer kelimesi Fatih gibi bir anlam taşımamaktadır yani negatif veya subjektif anlamda "zoraki olarak bir yeri ele geçiren" anlamına gelmektedir. Eroberer kelimesini *Fatih Sultan Mehmet* için özellikle bu çalışmada sıkça kullanmış olması manidardır.

"*Fatihin abartılı bir şekilde idealleştirilmesi*",¹⁷⁹ "*Keyfilik*"¹⁸⁰, "*Hile, Entrika*"¹⁸¹ "*İktidar hırsı*"¹⁸² gibi ifadeler Babinger'in Fatih Sultan Mehmet hakkında düşündüklerini ortaya koyma açısından yeterlidir. Vermiş olduğumuz örnekler aynı

¹⁷⁷ Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. VIII-IX.

¹⁷⁸ Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. XI.

¹⁷⁹ Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. IX.

¹⁸⁰ Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. X.

¹⁸¹ Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. X.

¹⁸² Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*, s. X.

zamanda Babinger'in adı geçen çalışmasında hangi üslup ile çalışmış olduğunu ortaya koymaktadır.

2.1.1.8.3. Eserin Kaynakları

Çalışmanın ana kaynağı II. Mehmet ve II. Bayezid devrine ait *Qanunname-i sultani ber mudscheb-i 'örf-i 'osmani'* isimli hatt-ı hümayun'dur. Buna ek olarak Friedrich Giese'nin *Die altosmanischen anonymen Chroniken (II. Teil)* isimli çalışmasıdır. Anonim kronikler alanında bir başyapıt olan bu çalışma, Babinger'in sıkça başvurduğu bir kaynaktır. Osmanlı kroniklerinden en önemlilerinden olan Aşıkpaşazade'nin *Tevarih-i Al-i Osman*'ı yine kaynakları arasındadır. Babinger'in kendi çalışması olan *Ja'qub-Pascha, Ein Leibarzt Mehmed's II. Leben und Schicksale des Maestro Jacopo aus Gaeta* referansları arasında gösterilmiştir. Şunu da belirtmeliyiz ki, Fatih Sultan Mehmet hakkında müstakil bir çalışma yapmış olan Babinger, Giriş bölümünde vermiş olduğu bilgileri ve iddiaları *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı* isimli kitabın hazırlık aşamasında kullandığı kaynaklardan, şuan incelemiş olduğumuz çalışma için de kullanmıştır. Nümizmatik ile ilgili iki kaynağı referans olarak göstermiştir. Bunlar; yine kendi çalışması olan *Zur Frage der osmanischen Goldprägungen im 15. Jahrhundert unter Murad II und Mehmet II.*¹⁸³ ve İbrahim Artuk'un *Fatih Sultan Mehmet namına kesilmiş bir sikke*¹⁸⁴ isimli çalışmasıdır.

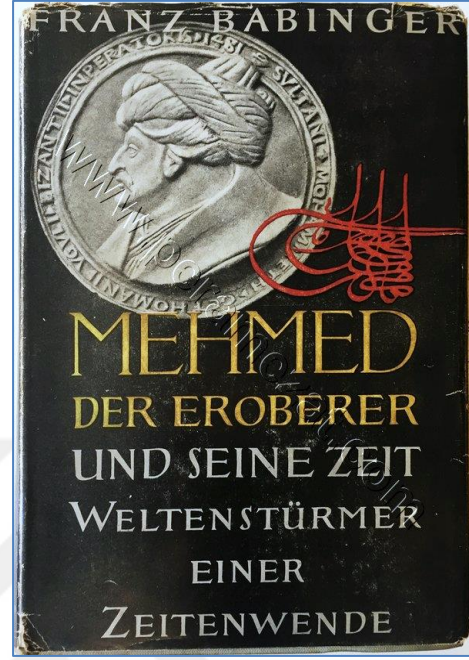
¹⁸³ Südostforschungen XV (München 1956).

¹⁸⁴ İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı VII (İstanbul 1956).

2.1.1.9. Mehmed der Eroberer und seine Zeit/ Fatih Sultan Mehmed ve Zamani (1953)

2.1.1.9.1. Eserin İçeriği

Eserin adı, *Mehmed der Eroberer und seine Zeit-Weltenstürmer einer Zeitenwende* şeklindedir ve 1953 yılında Münih’de yayınlanmıştır.¹⁸⁵ İncelememizi Almanca orijinal eser üzerinden yaptık. Çalışmayı İngilizce baskısından Türkçeye Dost Körpe tercüme etmiştir.¹⁸⁶ Aynı zamanda bu eserle ilgili bir Yüksek Lisans tezi de hazırlanmıştır.¹⁸⁷ Kitabın ilk sayfasında İtalyan ressam Gentili Bellini’nin çizmiş olduğu Fatih portresi dikkat çekmektedir.

Franz Babinger’in adı geçen çalışması “ustalık eseri” olarak nitelendirilebilir. Zira hayatının sonuna doğru yazılmıştır, kapsamlı ve yoğun araştırmayı gerektiren bir çalışma olmuştur. Eser, Babinger’in kitap olarak adlandırdığı 7 bölümden oluşmaktadır. İlk 6 Bölüm II. Murat’ın son yıllarıyla başlayıp kronolojik olarak Fatih Sultan Mehmet’in doğumundan ölümüne kadar olan dönemi içermektedir. Son bölüm ise Fatih’in kişiliği, Osmanlı devlet yapısı, sanat, bilim ve kültür vb. alanlar hakkında bilgiler içermektedir.

Adı geçen çalışma, salt bir siyasi tarih çalışması olmaktan ziyade, farklı alanlara değinen kapsamlı biyografik bir eserdir. Babinger, Fatih Sultan Mehmet’in karakteristik özelliklerini, ilgi alanlarını, davranışlarını, dönemin sadrazamları arasında gerçekleşmiş olan çekişmeleri, dönemin mimari yapılarının detaylarını ve özelliklerini, sanat tarihi,

¹⁸⁵ Yayınevi: F. Bruckmann

¹⁸⁶ Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamani*, Çev. Dost Körpe, Oğlak Yay., İstanbul 2002.

¹⁸⁷ Saadet Dinç, *Fatih Sultan Mehmet bir rönesans hükümdarı mıdır? Franz Babinger’in Fatih Sultan Mehmet ve zamani adlı kitabındaki tezlerine yaklaşımlar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

coğrafi bilgileri, devlet yönetimini, devlet ekonomisini, gayri müslimlerle iletişimi vb. konular hakkında detaylı anlatımlar ve aktarımlar yapmıştır.

2.1.1.9.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Fatih Sultan Mehmet hakkında hazırlanmış bu eserde, akademik çalışmalardan beklenen kaynak gösterme yöntemi olarak dipnot kullanılmamıştır. Bu bağlamda, Babinger'in önsözü oldukça önemlidir. Çünkü niyetini ve araştırmasında izlediği yolları burada açıklamıştır. Çalışmayı dipnotlar kullanarak uzatmama niyetinde olan Babinger, ileride yayınlanması planlanan 2. cilt veya ek ile bu ihtiyacın giderileceğini bildirmiştir. Ancak kaynakları açıklaması beklenen zeyil şimdiye kadar yayınlanmamıştır. Dipnot gösterilmemesinin ana nedenlerinden bir diğeri, yayın evinin talebinin bu yönde olmasıdır. *FSMZ* isimli kitabın bir ek ile yayınlanmasının, biçimsel açıdan uygun olmayacağına ve esere gereğinden fazla malzeme yükleyeceğinden, bu şekilde karar verilmiştir.¹⁸⁸

Çalışma, II. Mehmet'in babası II. Murat'ın saltanatının son yıllarıyla başlamaktadır. Devamında ise II. Mehmet'in doğumuyla beraber tamamen ona odaklanır ve ölümüne kadar olan dönemi kronolojik bir şekilde anlatır. Ancak çalışma salt bir siyasi tarih veya salt biyografik nitelikte bir çalışma olmayıp farklı konuları kapsayan bir çalışmadır. Sanat tarihinden mimari yapıların özelliklerine, savaş tarihinden Bilime kadar geniş bir içerik yelpazesi mevcuttur.

Babinger'in incelediğimiz diğer çalışmalardan alışık olduğumuz kadarıyla, Fatih ile ilgili eserinde yine fotoğraflar, haritalar, Sultana ait tuğralar ve portrelere yer vermiştir. Ortaya koymuş olduğu çalışmalarını harita,¹⁸⁹ yapıların kuş bakışı fotoğrafları¹⁹⁰, özel

¹⁸⁸ Bkz. Franz Babinger, *Mehmed der Eroberer und seine Zeit*, Bruckmann Verlag, München 1953, s. XI.

¹⁸⁹ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 323.

¹⁹⁰ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 265.

eşyaların fotoğrafları¹⁹¹, sarayların fotoğrafları¹⁹² ve batılı ressamlar tarafından çizilmiş olan portreler¹⁹³ vb. materyal ile desteklemek, Babinger'in kullanmış olduğu metotlardan biridir. Dikkatimizi çeken diğer bir husus, şahsi konuşmaları aynen duymuş gibi aktarmış olmasıdır.¹⁹⁴

Fatih Sultan Mehmet'in Amasya'da kaldığı dönemlerden bahsederken, Amasya'nın tarihinden bahsetmeyi ihmal etmeyen Babinger adeta kısa bir Şehir Tarihi içeriğini okuyucusuna sunmuştur.¹⁹⁵ Amasya'nın şehir yapısından bahsederken adeta bir şiir edasında, sanatsal bir anlatım benimsemiştir. Babinger, şehrin yapısını okuyucuya detaylarıyla aktarmaya çalışmıştır.

Babinger'in üslubuyla ilgili en çarpıcı açıklamayı kendi kaleminden aktarmak istiyoruz. “*Özellikle erken dönem Osmanlı tarihi gibi Doğulu tarih yazımı, batılı yargıcın ruhunu incelemesine izin vermez, çünkü kendisini salt gerçeklerin yeniden incelenmesiyle sınırlandırır.*”¹⁹⁶

Anlaşılabacağı üzere Babinger sadece gerçekliğe odaklandığını, sübjektif bir yaklaşım benimsemediğini ve dolayısıyla tarafsız olduğunu dile getirmiştir.¹⁹⁷ Ancak belirtmiş olduğu düstura ne derece uymuş olduğu tartışma konusudur. Zira eserin genel üslubuna baktığımızda, Fatih dönemini sadece savaşlarla anılan, Bizans İmparatorluğunu veya Hristiyanlığı yakıp geçen, köleleştiren, yağmalayan¹⁹⁸ bir devir olarak göstermiştir.¹⁹⁹ Babinger'in İtalyan kaynaklara ağırlık verdiğinden dolayı bu kaynakların

¹⁹¹ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 153, 161.

¹⁹² Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 137, 145.

¹⁹³ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 105.

¹⁹⁴ Bkz. Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 87.

¹⁹⁵ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 9-10.

¹⁹⁶ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. XIII.

¹⁹⁷ Bkz. Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. XII.

¹⁹⁸ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 100.

¹⁹⁹ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 52.

etkisinden kurtulamamıştır. Yukarıda açıkladığımız gibi, Babinger Osmanlı kroniklerini yanlı olarak değerlendirmiş ve bu sebeple çalışmasında çok az yer vermiştir.

Babinger'in kurmuş olduğu cümleler oldukça uzundur. Ancak seçtiği kelimeler sade ve yalındır. Betimleme yaptığı pasajlarda ise sanatsal bir dil kullanmış olup, adeta okuyucunun zihninde canlanıyor hissi oluşturmuştur.

2.1.1.9.3. Eserin Kaynakları

Babinger çalışmasının kaynaklarını özel olarak belirtmemiş olsa da, metin içerisinde bazı isimlere yer vermiştir. Genel itibariyle İtalya'da bulunan kütüphaneler ve arşivleri kullanmış olup²⁰⁰ bazı Batılı bilim insanlarından istifade etmiştir. Burada kullanmış olduğu muhtemel kaynakları ortaya koymaya çalışacağız.

Franz Babinger'in kaynak niteliği taşıyan bazı ifadeleri mevcuttur. “*Bizans tarihçileri*”, “*batılı görgü tanıkları*”, “*Osmanlı ve Batı kaynakları*”, “*diğer kaynakları*”, “*Osmanlı kaynakları*”, “*İtalyan kaynaklar*”, “*Venedik kaynakları*” gibi ifadeleri sıkça görmekteyiz. Sıralamış olduğumuz kavramlar belirli bir esere işaret etmekten ziyade, kullanmış olduğu kaynakların genelleştirilmesidir ve bilimsel olarak bir değere sahip değildir.

Babinger'in sıkça yararlanmış olduğu isimlerin başında gelen Bizans tarihçileri karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, Chalkokandyles, Michael Dukas, Kritoboulos, Sphrantez gibi isimlerdir. Daha önce adı geçmemiş olan İtalyan, Yahudi ve Alman kökenli yazarların bazıları ise şu şekildedir. Flippo Buonaccosi, Mihel Behaim, Ciriaco de Pizzicolti,²⁰¹ Gian Maria degli Angiolelli (1451-1525),²⁰² Marino Barlezio, Leonardo, Theodoro Spandugino, Miccolo Sagundi, isaak sarfati, Georg aus Mühlenbach, Gentili

²⁰⁰ Bkz. Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. XII.

²⁰¹ Anconalı Ciriaco olarak da tanınmaktadır.

²⁰² G. Angiolello, *Historia Turchesca* (1300-1514), Bucuresti 1909.

Bellini, Philippe von Comines, Calo Ridolfi, İacopo de Promontorio de camps. Her ne kadar yazar isimleri ortaya konmuş olsa da, ilgili eserler hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Osmanlı tarih yazarlarından sıkça başvurduğu eser, Aşıkpaşa-zade'nin *Tevarih-i Âl-i Osmâni* 'dir. Beklenenin aksine, Fatih Sultan Mehmet'in özel tarihçilerinin en önemli isimlerinden olan Dursun Bey'in *Tarih-i Ebu'l-Feth*'i sadece iki yerde geçmektedir. Bu sebeple Osmanlı tarihçilerinden sadece Aşıkpaşa-zade'yi güvenilir kaynak olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. Mustafa Â'li ve Seyyit Lokman adı geçen diğer Osmanlı müverrihlerindedir.

Franz Babinger'in zikretmiş olduğu ve çağdaşı sayılabilecek isimlerde mevcuttur. Bazıları şunlardır: Helmuth von Moltke,²⁰³ Leopold von Ranke,²⁰⁴ Oskar von Halecki, Heinrich von Treitschke,²⁰⁵ Zinkeisen, Alfred von Kremer,²⁰⁶ Joseph v. Hammer, Friedrich Rückert,²⁰⁷ Adolf Friedrich von Schack²⁰⁸ ve Adolf Deissmann ve Ludwig Pastor.

İtalyan ressam Gentile Bellini'nin çizmiş olduğu, 1480 yılına ait, Fatih Sultan Mehmet portresini Babinger *Ein weiteres Sultansbild von Gentile Bellini* adıyla yayınlamıştır.²⁰⁹

---

²⁰³ Helmuth von Moltke, *Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835-1839*, Berlin 1841.

²⁰⁴ Leopold von Ranke, *Zur Kritik neuerer Geschichtschreiber: Eine Beylage zu desselben romanischen und germanischen Geschichten*, Reimer, Leipzig u. Berlin, 1824.

²⁰⁵ Heinrich von Treitschke, *Der Socialismus und der Meuchelmord*. Reimer, Berlin 1878.

²⁰⁶ Alfred v. Kremer, *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams*, Leipzig 1868.

²⁰⁷ Friedrich von Rückert, *Ostliche Rosen*, Leipzig 1822.

²⁰⁸ Adolf Friedrich von Schack, *Poesie and Kunst der Araber in Spanien und Sicilien*, Hertz, Berlin 1865; *Heldensagen des Firdusi*, 1851.

²⁰⁹ Franz Babinger, *Ein weiteres Sultansbild von Gentile Bellini*, Herman Böhlau, Wien 1961.

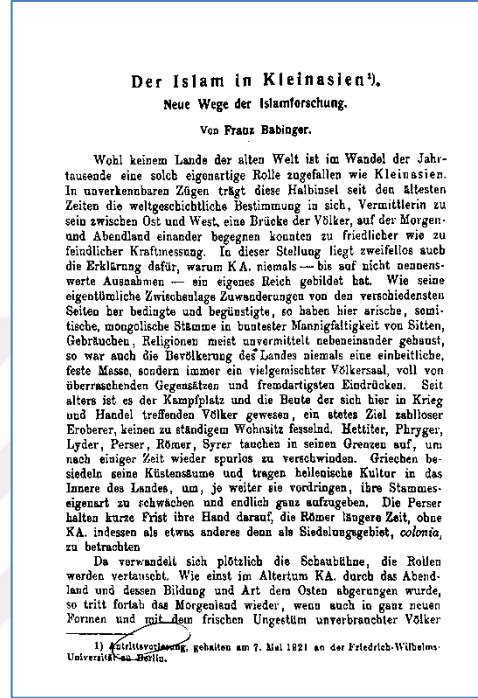
Resim 3: Ressam Gentile Bellini'nin Fatih portresi, 1480.

2.1.2. Makaleler

2.1.2.1. Der Islam in Kleinasien. Neue Wege der Islamforschung/ Anadolu'da İslamiyet. İslam Araştırmalarında Yeni Yollar (1922)

2.1.2.1.1. Eserin İçeriği

Babinger'in makalesi, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* dergisinde 1922 yılında Vol.76'da *Harrassowitz Verlag* tarafından yayınlanmıştır. Çalışma, Anadolu'da İslamiyet'in ne zaman başladığını ve nasıl geliştiğini konu edinmiştir. Mayıs 1921 yılında Berlin Friedrich Wilhelm Üniversitesi'nde Babinger tarafından sunulan tebliğin makale haline getirilmiş şeklidir. Franz Babinger'in bu çalışması aynı zamanda Ragıp Hulusi tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir.²¹⁰

Babinger, Anadolu'da İslam'ın yayılışı konusunu Bizans İmparatorluğu'nun çöküşü itibariyle ele almaya başlamıştır. Bu vesileyle kendisi Anadolu topraklarının yeterince incelenmediğini, söz konusu sahada çok az araştırmanın yapılmış olduğunu dile getirerek durumdan şikâyetçi olmuştur. Anlaşıldığı üzere dünya tarihi için çok önemli bir konuma sahip olan Anadolu'nun bu derece gölgede kalması onu rahatsız etmiştir.²¹¹

Bilindiği gibi Selçukluların Batı'ya doğru ilerlemesiyle birlikte Anadolu toprakları İslam ile tanışmıştır. Ancak Anadolu Selçukluları Babinger'e göre alevi/şii

²¹⁰ Franz Babinger; (çev.) Ragıp Hulusi Özdem, "Anadolu'da İslamiyet: İslâm Tedkikâtının Yeni Yolları", *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, II. cilt, 3. sayı İstanbul, 1923, ss. 188-223.

²¹¹ Bkz. Franz Babinger, "Der Islam in Kleinasien. Neue Wege der Islamforschung" *ZDMG* 1922, s. 126.

yönelimindeydiler ve Karadeniz ile Akdeniz bölgesi hariç yayılım göstermişlerdir.²¹² Bu görüşünü desteklemek için ise Selçuklu döneminin önemli vezirlerinden Nizamü'l-mülk'ün Siyasetnamesini delil getirmiştir. Bununla birlikte Fars geleneğinin yoğun etkisini özellikle devlet yönetiminde, edebiyatta ve Saray Kâtipliği kurumunda görüldüğünü iddia etmiştir.²¹³

Babinger'in ortaya atmış olduğu diğer bir iddia ise, Haçlı Seferleri sırasında Anadolu'da İslam'ın Alevilik yorumu ile Hristiyanlığın bir sentezinin ortaya çıkmış olduğudur. *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı* isimli eserinde görüldüğü üzere Babinger, genelde Osmanlı yöneticilerini veya devletini, özelde ise Fatih Sultan Mehmet'i Hristiyan olarak gösterme çabasına girmiştir. İki düşünce bir arada değerlendirildiğinde ise, ona göre Selçuklu döneminde İslam'ın Hristiyanlık ile bir sentez haline gelmesi durumunu yadırgamamak gerekir.²¹⁴

Türk-İslam geleneğinde ve Anadolu'da İslam'ın yayılmasında büyük bir rol oynayan Mevlevilik ve Bektaşilik tarikatları da Franz Babinger için önemlidir. Ona göre bu oluşumlar doğrudan Şiiğin/Aleviliğin temsilcileridirler ve Sünni İslam ile alakaları yoktur. Aynı zamanda Safevi Devletinin güçlenmesiyle birlikte yeni öğretinin Anadolu'da hızla yayılmaya başladığı Babinger'in ortaya attığı iddialardan biridir.²¹⁵

2.1.2.1.2. Eserin Üslubu ve Metodu

İncelemiş olduğumuz makalenin bir bildiri metni olduğunu bilerek değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Zira çalışma makale formundan fazlasıyla uzaktır. Burada söz konusu çalışması için makale kelimesini kullanmamızdaki amaç, yazılı bir çalışmanın olduğunu belirtmekten ibarettir. Çalışmayı okurken, bildiri sözlü olarak tebliğ

²¹² Bkz. Babinger, "Der Islam", 1922, s. 128-129.

²¹³ Bkz. Babinger, "Der Islam", 1922, s. 129.

²¹⁴ Bkz. Babinger, "Der Islam", 1922, s. 130.

²¹⁵ Bkz. Babinger, "Der Islam", 1922, s. 133.

ediliyor hissi oluşmaktadır. Adeta bildirisinin video görüntüleri izleniyormuş gibidir. Çalışmanın dili canlı ve oldukça akıcıdır.

Babinger Anadolu'da İslam'ı açıklamaya çalışırken kronolojik bir şekilde ilerlemeye çalışmıştır. İslam'ın yayılışının başlangıcı ona göre 11.yüzyılda olmuştur.²¹⁶ Kendi zihninde bir kronolojinin varlığı belirgindir ve konuları buna göre işlemiştir. Çalışma sistematik bir konuşma metni olduğu için Anadolu'da Bizans sonrası dönemin kısa bir tarihçesi mahiyetinde anlaşılabilir.

Çalışmayı incelerken dikkatimizi çeken bir husus ise, Babinger'in büyük iddialar ortaya atmış olmasıdır. Bildiriden aktarıldığı için elimizdeki metinde dipnot bulunmamaktadır. Bu nedenle Babinger'in hangi kaynağa dayanarak söz konusu iddiaları ortaya attığını öğrenmemiz mümkün değildir. Anadolu'da yaşamış olan Müslümanları ve özellikle Osmanlı Devleti'nin kurucularını neredeyse Hristiyanlıktan devşirme bir dine mensup bireyler olarak göstermeye çalışması kişisel bir yorum olarak karşımıza çıkmaktadır. Provokatif ve kışkırtıcı bir dil kullanmış olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Bildiri yazılı metne aktarılırken gerekli düzenlemeler, eklemeler ve değişiklikler yapılmış olsaydı daha bilimsel ve nesnel bir çalışma ortaya çıkmış olabilirdi.

2.1.2.1.3. Eserin Kaynakları

Çalışmanın kaynakları hakkında ortaya koyacağımız sonuçlar metinde adı geçen kişiler üzerinden yapılmıştır. Yukarıda değindiğimiz gibi herhangi dipnot verilmemiş olduğundan doğrudan hangi kaynaklardan veya eserlerden yararlanmış olduğunu ortaya koymak imkânsızdır.

Yararlanmış olduğu Müslüman bilim insanları ve eserleri şunlardır; Nizamül-mülk(1018-1092) *Siyasetname*, Yakut el-Hamevi(1179-1229) *Mu'cemü'l-büldân'ı*, İbn

---

²¹⁶ Bkz. Babinger, "Der Islam", 1922, s. 127.

Tiqtıqa(1262-1309) *Kitabu'l-Fakri*, Taşköprü-zâde(1494-1561) *Şakayik'un-Nu'maniyye*, Aşıkpaşa-zâde (1400-1484) *Tevarih'i Al'i Osman*, İbn Batuta(1304-1369) *Seyahatnamesi*, Hacı Kalfa (1609-1657) *Cihannüma*, Naima (1655-1716) *Tarih-i Naima*, Evliya Çelebi(1611-1682) *Seyahatname*.

Daniel Chwolson, Wilhelm Radloff, W. Barthold, Theodor Nöldeke *Orientalische Skizzen*²¹⁷, Nikolae Jorga *Geschichte des osmanischen Reiches*²¹⁸ 1918, Joseph v. Hammer *GOR I-II*, Richard Leonhard *Paflagonia-Reisen und Forschungen im nördlichen Kleinasien*²¹⁹ Berlin 1915, İgnaz Goldziher *Muhammedanische Studien*²²⁰ Halle 1890, William Mitchell Ramsay *Studies in the History and Art*²²¹, Aberdeen 1906, gibi isimler ve çalışmaları ise dikkatimizi çeken çağdaş bilim insanlarıdır. Yararlandığı diğer kronik sahipleri ve eserleri ise, M. Th. Houtsma *Recueil des Textes relatifs a l'histoire des Seldoucides*²²², Leiden 1886, Marino Sanuto *Diaries*²²³, Laonikos Chalkokondyles *Apodixis Istorion*²²⁴ şeklindedir.

---

²¹⁷ Doğu Denemeleri.

²¹⁸ Osmanlı İmparatorluğu Tarihi.

²¹⁹ Anadolu'da Paflagonya Gezileri ve Araştırmaları.

²²⁰ İslam Araştırmaları.

²²¹ Tarih ve Sanat Çalışmaları.

²²² Selçuklu Tarihi ile ilgili Metinler Koleksiyonu.

²²³ Bkz. Babinger, "Der Islam", 1922, s. 136.

²²⁴ Apodixis Tarihi.

2.1.2.2. Byzantinisch-Osmanische Grenzstudien/ Bizans-Osmanlı Sınır

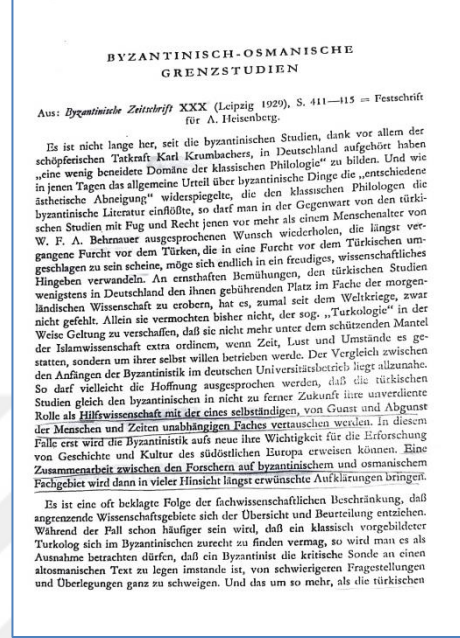
Çalışmaları (1929)

2.1.2.2.1. Eserin İçeriği

Adı geçen çalışma, *Byzantinische Zeitschrift* XXX (Leipzig 1929) de yayınlanmış bir makaledir. Konusu Erken Dönem Osmanlı kaynaklarının yetersizliği ve eksikliği, bu eksikliğin Bizans kroniklerine başvurularak giderilmesidir.

Babinger makalesine, Türkoloji alanında, Bizans Dönemi ve Osmanlı Dönemi akademik çalışmalarında ortak bir zeminde hareket edilmesinin gerekliliğini vurgulayarak başlamıştır. Erken dönem Osmanlı kroniklerinin araştırılmasına Bizans kaynaklarının incelenmesiyle başlanması gerektiği kanaatinde olan Babinger, aynı zamanda Osmanlı dönemi kaynaklarının özellikle 15.yüzyıla kadar gelmiş olanların yetersiz olduğunu iddia etmiştir. Temel eleştiri konusu ise, tarihlendirmede meydana gelmiş olan kaymalar ve belirsizliklerdir.²²⁵ Bu bağlamda Bizans kaynakları her ne kadar sözlü kültüre ve raporlara dayanmış olsa da bilimsel açıdan yüksek değere sahiptir. Bizans kronikleri bunların aksine oldukça kesin ve titiz tarihlendirmelere sahiptir.

Çalışmaların kaynaklarına gelecek olursak, J. H. Mordtmann ilk etapta karşımıza çıkmaktadır. Eserin adıyla ilgili detay verilmemiştir ancak bize göre onun *Zwei osmanische Passbriefe aus dem XVI. Jahrhundert*²²⁶ (1922) adlı çalışmasından

²²⁵ Bkz. Franz Babinger, *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante I*, Oldenbourg Verlag, München 1956, s. 125.

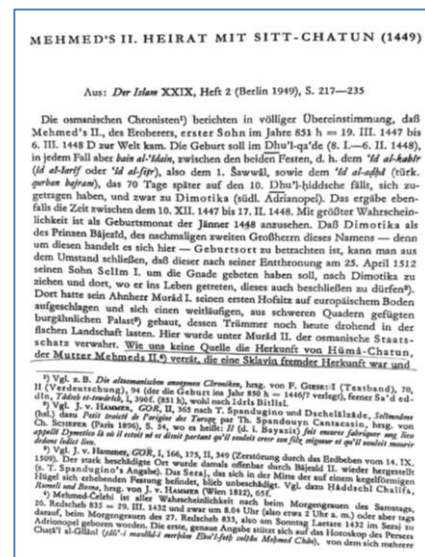
²²⁶ 16. Yüzyıldan Resmi Osmanlı Mektupları.

yararlanılmıştır. Diğer adı geçen isim Konstantin Josef Jerecek'dir. Hangi çalışmasından yararlandığı Babinger tarafından belirtilmemiştir ancak bizim tahminlerimize göre *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters: historisch-geographische Studien*²²⁷ (1879) adlı eseri kullanılmıştır. Babinger'in diğer çalışmalarında görmüş olduğumuz isimlerden biri olan Joan Bogdan da burada karşımıza çıkmaktadır. Yararlanılan çalışmasının başlığı *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsforschung*'dir ²²⁸ (1890). Referans olarak gösterilen başka bir Oryantalist Friedrich Schrader'dir. *Konstantinopel* (1917) isimli çalışması Babinger'e ilgili çalışmasında kaynaklık eden eserlerdendir. Dönemin önemli arkeologlarının Frederick William Hasluck'un hazırlamış olduğu *Christianity and Islam under the Sultans*²²⁹ (Oxford 1929) isimli çalışması da karşımıza çıkmaktadır. Babinger kendi çalışmalarından *Islam in Kleinasien* ve *Mitteilungen zur osmanischen Geschichte II*²³⁰(1923) da yararlanmıştır.

2.1.2.3. Mehmed's II. Heirat mit Sitt-Chatun (1449)/ II. Mehmet'in Sitti Mükrimе Hatun ile Evliliği (1449)

2.1.2.3.1 Eserin İçeriği

Fatih Sultan Mehmet'in Sitti Mükrimе Hatun ile olan evliliği tarihi olaylar çerçevesinden aydınlatılmaya çalışılmıştır. Franz Babinger'in makalesi *Der Islam XXIX*, Heft 2 (Berlin 1949) s. 317-235'de yayınlanmıştır. İncelemekte olduğumuz çalışmada yazar ağırlık olarak Osmanlı kaynaklarını

kullanmıştır. Genel olarak Osmanlı kaynaklarına güvenmeyen Babinger neden böyle bir

²²⁷ Ortaçağda Sırbistan ve Bosna'nın ticaret yolları ve madenleri: tarihi-coğrafi araştırmalar.

²²⁸ Bulgar ve Sırp tarihi araştırmalarına bir katkı.

²²⁹ Sultanlar döneminde Hristiyanlık ve İslam.

²³⁰ Anadolu'da İslam ve Osmanlı Tarihi Üzerine Bildiriler II.

tercihte bulunduğunu açıklamamıştır. Bize göre, Bizans kaynaklarında evlilikle ilgili *Dukas Tarihi* haricinde bilgi veren kaynak bulunmadığından Osmanlı Kaynaklarını kullanmak zorunda kalmıştır.

Babinger'in iddiasına göre, Mükrim Hatun ile yapılan evlilik babası II. Murat'ın isteği üzerine gerçekleştirildiğinden mutluluk getirmemiştir. Şöyle ki Mükrim Hatun Edirne'de Sultandan uzakta tek başına ölüme terkedilmiştir. Her ne kadar Osmanlı kaynakları ve bazı Bizans kaynakları düğünle ilgili süslü aktarımlar yapmış olsa da mutlu bir evlilik gerçekleşmediği Babinger'in iddiaları arasındadır.²³¹

II. Murat'ın bu evliliği istemesindeki ana sebep, Dulkadiroğlularından Süleyman Bey'i kendi tarafına çekip, Karamanoğlu İbrahim Bey ve Akkoyunlu Kara Yusuf'a karşı güçlenmektir. Vezir Halil Paşa emri almıştır ve evliliğin gerçekleşmesi için hazırlıkları tamamlamıştır.²³² Görücü merasimiyle ilgili detayları vermiş olan Babinger, ilginç bilgileri aktarmıştır. Diğer bölümlerde değindiğimiz gibi Osmanlı ve Bizans kaynaklarındaki farklılıkları konu bağlamında açıklamaya çalışan Babinger, tarihlendirmelerle ilgili incelemelerde bulunmuştur.²³³

Makalede kaynak değeri taşıyan eserlere burada değinilecektir. Osmanlı kaynakları konusunda akla gelen ilk isim Friedrich Giese'dir. *Die altosmanischen anonymen Chroniken* isimli çalışması Babinger tarafından kullanılmıştır. Ancak şunu belirtmeliyiz ki, metinde bazı *Osmanlı kronikleri* veya *Osmanlı kronik yazarları* olarak tabir edilenlerden anlaşılması gereken doğrudan kroniklerin kendisidir. Ancak Babinger bu bağlamda birincil kaynağı tercih etmemiş olup ikincil bir kaynak değerinde olan F. Giese'nin eserinden yararlanmıştır. Metnin bazı yerlerinde yine kaynak belirtmeden "Osmanlı ve Bizans Kronik yazarları" olarak bahsedilmiştir. Adı geçen Osmanlı tarih

²³¹ Babinger, *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante I*, s. 219.

²³² Babinger, *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante I*, s. 221.

²³³ Babinger, *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante I*, s. 232.

yazarlarından Aşıkpaşa-zade,²³⁴ İdris-i Bitlisi, Hoca Sadeddin,²³⁵ Halil Ethem dikkat çekmiştir. Halil Ethem'in *Meskûkât-ı Osmaniyye* isimli çalışması referans olarak gösterilmiştir.

Batılı tarihçilerden referans olarak gösterilen birçok isim mevcuttur. Babinger'in neredeyse her çalışmasında karşımıza çıkan isim kuşkusuz Joseph v. Hammer'dir. Kullanılan çalışması *GOR I ve II* eserleridir. Yine aynı eser ismini taşıyan çalışmanın sahibi J. W. Zinkeisen Babinger'in değindiği isimlerdendir. J. H. Mordtmann'ın şahsi mülkünde bulunan para koleksiyonu konu bağlamında Babinger tarafından incelenmiştir. C. Fischer, Carl Müller, Emil Jacob gibi isimler de zikredilmiştir.

Bizans kaynaklarını adı altında ismi geçen kronik yazarları ise şunlardır: Georg, Phrantz,²³⁶ Zakythinos,²³⁷ Dukas,²³⁸ Leunclavius,²³⁹ Marino Barlezio²⁴⁰.

---

²³⁴ Tevârih-i Al-i Osman.

²³⁵ Tâcü't-tevârih.

²³⁶ Ioannes Cananus, Ioannes Anagnostes (1838).

²³⁷ Le despotat grec de Morée (1932).

²³⁸ Dukas Tarihi- Historia (I. Bekker 1834).

²³⁹ Annales Sultanorum Othmanidarum (1588).

²⁴⁰ The History of Scanderbeg (1533).

2.1.2.4. Ja'qub-Pascha, Ein Leibarzt Mehmed's II. Leben und Schicksale des Maestro Jacopo aus Gaeta / Yakup Paşa, II. Mehmed'in Özel Doktoru. Gaeta'lı Maestro Jacopo'nun Hayatı ve Kaderi (1950)

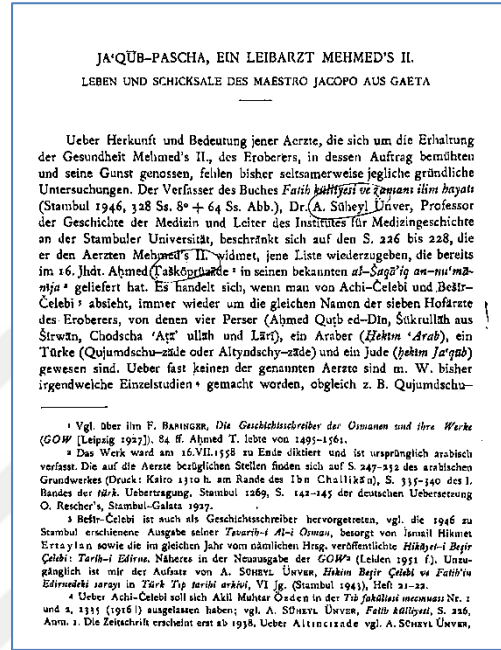
2.1.2.4.1. Eserin İçeriği

Çalışmanın başlığından anlaşılacağı üzere konusu oldukça ilginçtir. Babinger II. Mehmet'in özel doktorlarından olan İtalyan ve Yahudi asıllı Doktor Yakup Paşa'nın hayatını ve onunla ilgili farklı konuları ele almıştır. Makale *Rivista degli studi orientali*²⁴¹ isimli dergide 1951 yılında yayınlanmıştır. Babinger ise makalenin sonunda belirttiği gibi 1950 yılında çalışmayı tamamlamıştır. Yakup

Paşa'nın hayatını incelerken farklı arşiv belgelerinden yararlanan Babinger, oldukça ilginç ve alanda benzerine rastlanmayan konuda bir çalışmaya imza atmıştır.

Tarih kitaplarında genellikle II. Mehmet'in doktorları olarak aynı isim listesinin aktarıldığını belirten Babinger, listede 7 doktorun bulunduğunu ve bunların 4 Farisi, 1 Arap, 1 Türk ve 1 Yahudi olduğunu²⁴² ve adı geçen doktorların genellikle lakaplarıyla anıldığı, gerçek isimleri hakkında bir bilginin bulunmadığına dikkat çekmiştir. Yakup Paşa veya diğer adıyla Maestro Jacopo incelenirken, arşiv belgelerinden yararlanıldığını açıklamıştır. Bu belgeler İtalyanca kaleme alınmış olup İtalya'da bulunmaktadır.

Dikkat çekmek istediğimiz önemli bir husus şudur ki, incelemiş olduğu kaynaklardan hareketle Babinger'e göre, Maestro Jacopo, Yahudi'dir ve İslamiyet'i kabul

²⁴¹ Doğu Araştırmaları Dergisi

²⁴² Franz Babinger, "Ja'qub-Pascha, Ein Leibarzt Mehmed's II. Leben und Schicksale des Maestro Jacopo aus Gaeta", *Rivista degli studi orientali*, 1951, Vol.29, s. 87.

etmemiştir. Ancak Osmanlı kaynaklarına göre (Aşıkpaşa-zade) Doktor Müslümandır. Bu konuyla ilgili daha fazla bilgiye rastlanılmamıştır.²⁴³ Bu çok önemli bir detaydır zira dışarıdan yapılan suikast girişimlerinde, başarılı olmamış olsalar bile, Jacopo'nun önemli bir rolü mevcuttur.

2.1.2.4.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Babinger çalışmanın giriş kısmında II. Mehmet'in özel doktorları hakkında genel geçer bilgileri tekrarladıktan sonra makalenin ana kaynağını oluşturan arşiv belgesinin tanıtımını yapmıştır. Sonrasında ise Maestro Jacopo'nun hayatı hakkında bilgiler vermiştir ve bunu yaparken adı geçen doktorun Fatih Sultan Mehmet hakkında İtalyanlar tarafından planlanan suikastlarda ne gibi bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Çalışmasını meydana getirirken ağırlık olarak İtalyanca kaynaklara başvuran Babinger, bizce Osmanlı kaynaklarını geri plana atmıştır. Bunun sebebi muhtemelen Osmanlı kaynaklarında yeterince bilginin olmaması veya yanlış bilginin aktarılmış olmasıdır.

Franz Babinger kullanmış olduğu belgelerden alıntı yaptığı sırada orijinal diliyle alıntıladıktan sonra tercümesini okuyucuya sunmamıştır. Ancak adı geçen çalışmada alıntıyı verdikten sonra “Almanca şöyle” veya “Almanca da şöyle” tabirini kullanarak alıntının kısaca ne anlama geldiğini açıklamıştır.²⁴⁴

Üslubu ise oldukça bilimsel ve objektiftir. Her ne kadar Osmanlı kaynaklarını ihmal etmiş gibi görünüyorsa da, elindeki arşiv belgelerini en ince detayına kadar açıklamıştır. Osmanlı kaynaklarında konu hakkında hiçbir bilginin olmaması kullanımını imkansız kılmaktadır. Bu bağlamda kaynak seçimi konusunda veya üslubunda herhangi bir keyfiliğin var olmadığını söyleyebiliriz.

---

²⁴³ Bkz. Babinger, “Ja'qub-Pascha”, s. 104.

²⁴⁴ Babinger, “Ja'qub-Pascha”, s. 93.

2.1.2.4.3. Eserin Kaynakları

Babinger'in kaynak olarak değinmiş olduğu ilk eser Ahmet Süheyl Ünver'in *Fatih Külliyesi ve Zamanı İlmî Hayatı*'dir. Bir doktor olarak Fatih hakkında kaleme alınmış bir çalışma olduğundan, bunun isabetli bir seçim olduğunu söylemekte yarar vardır. Çalışmanın ana kaynağının yani arşiv belgesinin sahibi ise Abraham Galante'dir²⁴⁵. Galante'nin el yazması şu başlığa sahiptir; *Medecins juifs au service de la Turquie*²⁴⁶ (İstanbul 1938). Adı geçen yazarın Yahudi olduğu gerçeğinden hareketle Jacopo'nun Yahudi olarak hayatına devam ettiğini ve Müslüman olmadığını aktarması şaşırılacak bir durum değildir ancak tartışmaya açıktır. Babinger'in sıkça başvurduğu Bizans kronik yazarlarından Kritoboulos/Kritovoulos burada tekrar karşımıza çıkmaktadır. Diğer önemli bir isim Domenico Malipiero'dır. Başvurulan eseri ile ilgili Babinger tarafından bilgi verilmemiştir. Ancak bizce *Annali Veneti Dall'anno 1457 Al 1500*²⁴⁷ kullanılmıştır. İtalyan tarihçilerden Benedetto Dei zikredilen isimler arasındadır ve çalışmasının adı ise *The Chronicle of the Years 1400 to 1500*'dir.²⁴⁸ Osmanlı kaynaklarından başvurulan ana kaynaklar ise Aşıkpaşa-zade tarihi ve Taşköprü-zade tarihidir. Babinger bilimsel anlamda beslendiği kaynakların başında gelen Joseph v. Hammer bu çalışmada eksik kalmamıştır. Yararlanılan çalışmaları ise *Des Osmanischen Reiches Staatsverfassung und Staatsverwaltung II*²⁴⁹(Wien 1815) ve *Geschichte des Osmanischen Reiches II* adlı çalışmalarıdır.

²⁴⁵ Avram Galanti Bodrumlu olarak da tanınmaktadır.

²⁴⁶ Türklerin hizmetinde bulunan Yahudi doktorlar.

²⁴⁷ 1457'den 1500'e Venedik Yıllıkları.

²⁴⁸ 1400-1500 Yıllarının Kroniği.

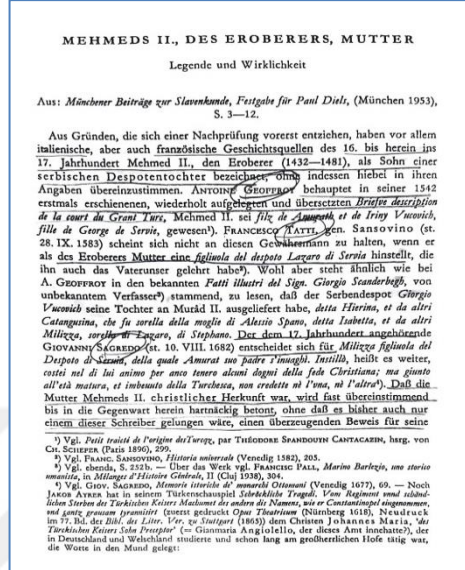
²⁴⁹ Osmanlı Devleti Anayasası ve Devlet Yönetimi II.

2.1.2.5. Mehmeds II., Des Eroberers, Mutter – Legende und Wirklichkeit/

Fatih II. Mehmet'in Annesi – Efsane ve Gerçekler (1953)

2.1.2.5.1. Eserin İçeriği

8II. Mehmet'in annesiyle ilgili yapılmış bu çalışma *Münchener Beiträge zur Slavenkunde, Festgabe für Paul Diels*, (Münih 1953) isimli kitapta 1953 yılında yayınlanmıştır. Babinger adı geçen makalesinde Fatih Sultan Mehmet'in annesinin etnik kökeniyle ilgili o zaman kadar yapılmış çalışmaları ve ortaya konmuş iddiaları irdelemiştir.

Iddiaların ilki, özellikle İtalyan ve Fransız kaynaklarında Fatih'in annesinin Sırp olduğu hatta onun Sırp Despot'un torunu olarak anıldığıdır. Bu bağlamda adı geçen kişiler, Antoine Geoffroy, Francesco Tatti ve Giovanni Sagredo'dur. Ayrıca Fatih'in annesinin Hristiyan olmasıyla ilgili şüphenin bulunmadığı söylenmiştir. Babinger'in değinmiş olduğumuz iddialarla ilgili görüşü ise, adı geçen kişilerin inandırıcı deliller kullanmamış olduklarıdır.²⁵⁰

Babinger'e göre kesin olan bilgi, Fatih'in annesinin hür değil bir köle olduğudur. İddiasını Bizans kronik yazarlarından Dukas'a ve Jean Deny'e²⁵¹ dayandırmaktadır. Bu durumun çoğu Sultan annelerinde görüldüğü ve adeta bir gelenek olarak sürdürüldüğü iddia edilmiştir.

Osmanlı kaynaklarında sultanın annesiyle ilgili bulunan bilgiler yine aynı şekilde Babinger tarafından incelenmiştir. Mustafa 'Âli, Selanikî, Pecevî ve Evliya Çelebi

²⁵⁰ Franz Babinger, *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante*, 1962, s. 158-159.

²⁵¹ *Enzyklopadie des Islam IV*, (1204-1210).

başvurulan isimlerdendir. Özet olarak adı geçen kaynaklara göre Fatih'in annesi Fransız bir kralın kızıdır. Geç dönem Osmanlı kaynaklarında ise Fatih Sultan Mehmet'in annesinin Türk olduğu vurgulanmıştır. Referans verilen Kaynaklar, A. Süheyl Ünver'in *Fatih Külliyesi* (İstanbul 1946), Kamil Kepecioğlu'nun '*Bursa'da Şer'i mahkeme sicillerinden ve muhtelif arşiv kayıtlarında toplanan tarihi bilgiler ve vesikalar*' (*Vakıflar Dergisi II* (İstanbul ve Ankara 1942)). Babinger'e göre, adı geçen kaynaklarda Fatih'in annesi olarak gösterilen Hüma Hatunun Fatih'in gerçek annesi değildir. Zira Bursa'da bulunan ve Fatih'in annesinin defnedildiği yer olan Hatuniye Türbesi'nin(Hatuniye Medresesi) Hüma hatuna ait olduğuna dair kesin bir delil yoktur. Bu bağlamda Babinger Türbe'nin kitabesini incelemiş ve Hüma Hatun'a dair herhangi bir cümleye rastlamamıştır. İnceleme sırasında medrese'nin haritasını ve krokisini ince detayına kadar incelemiştir.²⁵²

Yapmış olduğu kaynak incelemeleri ve medresenin detaylı araştırılmasında sonra Babinger'in varmış olduğu sonuç, Fatih'in annesinin Sırp, Makedon, Fransız ve İtalyan kökenliği olmadığıdır. Ayrıca köle olduğu iddiası da geçersizdir. Ancak Franz Babinger kesin bir sonuca varmamakla beraber tam adının bile kesin olmadığını ifade etmiştir.²⁵³

---

²⁵² Bkz. Babinger, *Absatze und Abhandlungen*, s. 162-163.

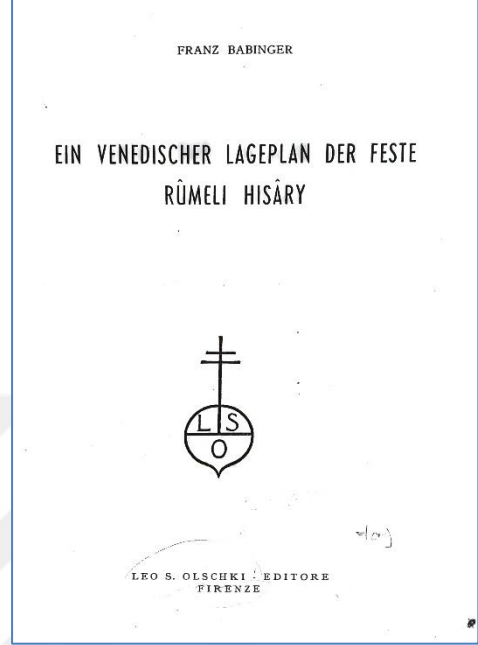
²⁵³ Bkz. Babinger, *Absatze und Abhandlungen*, s. 166.

2.1.2.6. Ein Venedischer Lageplan der Feste Rumeli Hisarı/ Rumeli Hisarının

Venedik Haritası

2.1.2.6.1. Eserin İÇeriği

Çalışmanın konusu, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafında yaptırılan Rumeli Hisarının Venedikliler tarafından çizilmiş bir haritasıdır. Babinger *Biblioteca Trivulziana*'da²⁵⁴ bulunan Konstantinopolis ile ilgili hazırlanmış bir dergin'in incelemesi okuyucuya sunmuştur. Dergide altı yapıt mevcuttur ancak sonda eklenmiş olan harita Babinger'in dikkatini çekmiş ve kütüphanenin tozlu raflarında kalmış

olan bu haritayı gün yüzüne çıkarmayı istemiştir. Rumeli Hisarının 5 fotoğrafı mevcuttur. Bunlardan biri Venedik haritası, diğer dördü ise 4 farklı ismin oluşturmuş olduğu görüntülerdir. Babinger'in bu çalışması 8 sayfa olarak İtalyanca yayın yapan *La Bibliofilia* dergisinde 1955 yılında yayınlanmıştır.²⁵⁵

2.1.2.6.2. Eserin Üslubu ve Metodu

Makaleyi ele alırken kullanılan yöntem hakkında kısaca şunları söyleyebiliriz. Yukarıda değindiğimiz gibi bu derginin sonunda mevcut olan resimler incelendiğinden, ilk olarak dergide bulunan 5 eserin kısaca tanıtımı Babinger tarafından yapılmıştır. Giriş kısmındaki eserler hakkındaki bilgiler kısaca şu şekildedir; Eserin başlığı, kim tarafından oluşturulduğu, içeriğinin ne olduğu, ne zaman kaleme alındığı, nerede ve ne zaman

²⁵⁴ İtalya, Milano'da bir Kütüphane.

²⁵⁵ Bkz. *La Bibliofilia Dergisi* Vol. 57. No.3 1922 ss. 188-195.

basıldığı. Sonrasında ise 5 farklı fotoğrafa dair açıklamalar yaparak çalışma devam ettirilmiştir. Her fotoğrafın altına ona ait açıklamayı görmek mümkündür.

Üslup açısından açıklama yapmak gerekirse, bilimsel bir çalışmanın gerektirdiği objektiflikten uzaktır. Nitekin çalışma sadece fotoğrafların açıklamalarını içerdiğinden yoruma kapalıdır. Şunu da belirtmek gerekir ki, İtalyanca eserlerin başlıklarını orijinal dilinde aktarılmış ve tercümelerine yer vermemiştir. Buna ek olarak metin içerisinde bazı alıntılar yapan Babinger bu alıntılarının tercümelerini de vermeye gerek görmemiştir.

2.1.2.6.3. Eserin Kaynakları

Çalışmaların kaynaklarını incelerken göze çarpan 6 isim mevcuttur. Bunlardan ilki *Abb. 1* (Fotoğraf 1) olarak belirtilen fotoğrafın sahibi Luigi Porro'dur. Çalışmasının başlığı ise *Catalogo dei codici manoscritti della Trivulziana*'dır²⁵⁶(Turin, 1884). İsminden de anlaşılacağı üzere Trivulziana Kütüphanesindeki eserler ile ilgili yapılmış olan bir Katalog çalışmasıdır. Katalog içerisinde bulan bahsi geçen fotoğraf ise Babinger'e Caterina Santoro tarafından ulaştırılmıştır. Babinger bu bağlamda Profesör olan Catarina Santoro'ya özel teşekkürlerini iletmeyi ihmal etmemiştir.

2. ve 3. Fotoğraf olarak belirtilen görseller ise Albert Gabriel'e aittir. Bahsi geçen eser ise *Chateaux turcs du Bosphore*'dur²⁵⁷ (Paris 1943). Prof. Albert Gabriel tahkimatlar konusunda Babinger tarafından hoca/uzman olarak gösterilmiştir.²⁵⁸ Rumeli Hisarı'nın Gabriel tarafından sunulmuş fotoğrafı bilinen en eski fotoğraftır.

Abb. 4 (Fotoğraf 4) Anton-İgnaz Melling isimli bir ressamın eseridir. Bu resim *Voyage pittoresque de Constantinople et de Bosphore* (Paris 1819) basılmıştır. Ressam

²⁵⁶ Trivulziana'nın el yazması kodekslerinin kataloğu.

²⁵⁷ Türk Boğaziçi Kaleleri.

²⁵⁸ Franz Babinger, *Ein Venedischer Lageplan der Feste Rumeli Hisarı*, La Bibliofilia, vol. 57. 3, Firenze 1922, s. 190.

aynı zamanda Çeşme’de Sultan Hatice Hatun için bir Saray Planı tasarlamıştır.²⁵⁹ Dördüncü fotoğrafta kaynak olarak gösterilen iki farklı isim dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Tursun Bey diğeri ise Pierre Gylli’dir. Tursun Bey’in sadece *Tarih-i Ebu’l Feth* isimli çalışması günümüze ulaştığından çalışmanın ismine değinmeyi gerek görmemiştir. Babinger, Pierre Gylli’nin *De Bosforo Thracio* (Lyon 1561) isimli çalışmasından yararlandığını açıkça belirtmiştir.²⁶⁰

Son Fotoğraf’ın kaynağı ise Charles Pertusier’in *Promenades pittoresque dans Constantinople*’dir. Bu kişi hakkında verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Ancak buna ek olarak Marino Sanuto isimli Kronik yazarının *Diarii*²⁶¹ isimli eserinde bir el çiziminin mevcut olduğunu hatırlatmayı ihmal etmeyen Babinger bu çalışmanın önemine de dikkat çekmiştir.

---

²⁵⁹ Babinger, *Venedischer Lageplan*, s. 193.

²⁶⁰ Babinger, *Venedischer Lageplan*, s. 194.

²⁶¹ 1500 yıllarda kaleme alınmış.

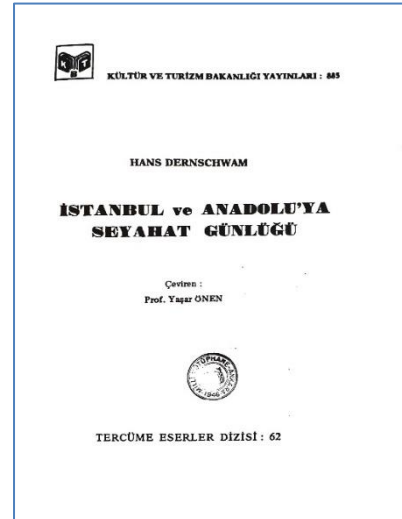
2.2 . Neşir Faaliyetleri

Franz Babinger'in neşretmiş olduğu ve yayına hazırladığı el yazma eserlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Söz konusu eserleri Neşir Faaliyetleri başlığı altında irdedeceğiz. 1923 yılında neşrettiği ilk çalışma Hans Dernschwam'ın *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*'dür. Sonrasında ise, 1925 yılında Babinger, kendisine örnek aldığı ve tecrübelerinden yararlandığı bilim insanı J. H. Mordtmann'ın babasının Anadolu'da bulunduğu sıralarda aldığı notları *Anadolu'dan Seyahat Mektupları (1850-1859) A. D. Mordtmann* başlığı ile yayınlamıştır. Osmanlı Tarihçileri arasında çok önemli bir konuma sahip olan Oruç b. Âdil'in el yazma olarak bulunan *Tevârih-i Âl-i Osman* isimli eserini 1925 yılında neşretmiştir. Babinger'in *Boşnak Osman Paşa'nın Arşivi* isimli yayını ise 1931 yılında basılmıştır. Söz konusu çalışma el yazma olarak Babinger tarafından bulunup yayına hazır hale getirilmiş ve basılmıştır. Son olarak bu bölümde inceleyeceğimiz çalışma *Fetihname-i Kivami* isimli yayındır. İlginç bir hikâyesi olan bu çalışma 1955 yılında Babinger tarafından Türkçe olarak hazırlanmıştır ve el yazma eserin orijinal hali çalışmaya eklenmiştir.

2.2.1. Hans Dernschwam's Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien/ Hans Dernschwam'ın İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü (1923)

2.2.1.1. Eserin İçeriği

Eserin konusu, Hans Dernschwam'ın Anadolu/Osmanlı Topraklarında yapmış olduğu seyahatlerin içeriği hakkındadır. Franz Babinger Hans Dernschwam'ın gün yüzüne çıkmamış seyahat günlüğünü giriş bölümünde kısa bir biyografya ekleyerek yayınlamıştır. Çalışma 1992 yılında *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları* tarafından Ankara'da

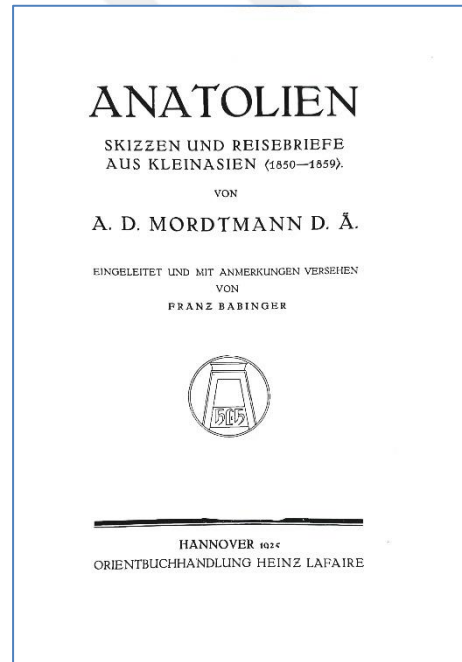
basılmıştır. Elimizdeki nüsha çalışmanın Türkçe çevirisi olup orijinaline erişim imkânı olmamıştır. Almanca'dan Türkçe'ye çevirisi Prof. Dr. Yaşar Önen tarafından yapılmıştır. Franz Babinger ise bu çalışmayı 1923 yılında kaleme almıştır. Kitap 372 sayfadan oluşmaktadır.

Kitabın içeriği şu şekildedir; *Giriş* -Hans Dernschwam'ın Hayatı ve Çalışmaları, *I. İstanbul'a Seyahat*, *II. Anadolu'ya Seyahat ve Viyana'ya Dönüş*. Giriş kısmı Babinger tarafından kaleme alınmıştır. Babinger eseri tanıtıp Hans Dernschwam'ın bibliyografyasını hazırlayıp sunmuştur.

2.2.2. Anatolien- Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien(1850-1859) von A. D. Mordtmann/ Anadolu'dan Seyahat Mektupları (1850-1859) A. D. Mordtmann (1925)

2.2.2.1. Eserin İçeriği

Franz Babinger'in yayınlamış olduğu bu eser bir tıpkıbasımdır. Eserin asıl yazarı Andreas David Mordtmann'dır (1811-1879). Çalışma 1925 yılında Hannover'de²⁶² yayınlanmıştır. Babinger diğer derleme çalışmalarında yaptığı gibi adı geçen esere Giriş mahiyetinde bölüm eklemiş, açıklamalar ve eklemelerde bulunmuştur. A. D. Mordtmann'ın bibliyografyası yine Babinger tarafından eklenmiştir. Babinger el yazması

halinde bulunan bu eseri Johannes Heinrich Mordtmann aracılığıyla yayınlatabilmiştir. Zira J. H. Mordtmann A. D. Mordtmann'ın oğludur. Çalışmamızın diğer kısımlarında değindiğimiz gibi J. H. Mordtmann Babinger'in sıkça başvurduğu, görüşünü aldığı ve

²⁶² Yayınevi: Orientbuchhandlung Heinz Lafaire.

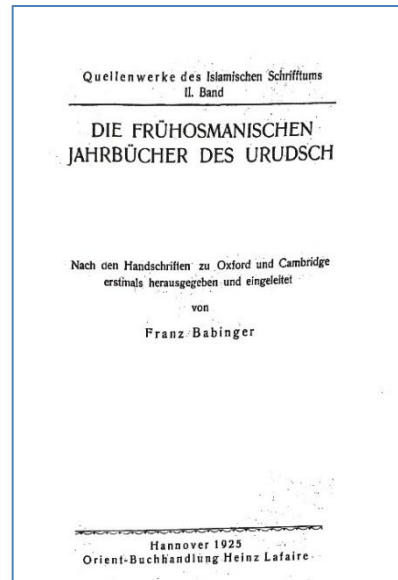
destek gördüğü bir bilim insanıdır. A. D. Mordtmann Osmanlı Devleti'nde farklı hizmetlerde bulunmuş olan bir Alman Şarkiyatçıdır. İlk olarak Ticaret Mahkemesi'nde hâkimlik yapmıştır ve sonrasında İstanbul Konsolosluğu'na atanmıştır. Böylelikle İstanbul'da ve genel olarak Anadolu'da yaşama imkânı bulmuş biridir.²⁶³

Osmanlı Devleti'nde bürokrat olarak bulunan A. D. Mordtmann orada kaldığı sürece hatırat tarzında bir çalışma hazırlamıştır. Babinger'e göre söz konusu çalışma özellikle yer isimleri yani Toponomi anlamında değerli bilgiler içermektedir. Anadolu'nun İslamlaşması sonrası çalışmaların nakıs olması ve müstakil araştırmaların yapılmamış olmasından şikâyetçi olan Babinger eseri kamuoyuna sunmuş olmaktan gurur duymuştur.²⁶⁴ Özellikle İlahiyat alanında incelemeler yapan bilim insanlarının bu eserden fazlaca istifade edebileceklerini iddia etmiştir.²⁶⁵

2.2.3. Die Frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch/ Oruç b. Âdil'in Tevârih-i Âl-i Osman'ı (1925)

2.2.3.1. Eserin İçeriği

Babinger'in diğer bir çalışması 1925 yılında hazırlanmış olan Oruç b. Âdil'in *Tevârih-i Âl-i Osman* isimli yayındır. Hannover'de aynı yıl içerisinde dönemin Kültür Bilim ve Eğitim Bakanlığı ile Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft tarafından desteklenerek yayımlanabilmiştir. Eser Babinger'in diğer edisyon-kritik çalışmalarında olduğu gibi iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım sunulmuş

²⁶³ Franz Babinger, *Anatolien- Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien(1850-1859) von A. D. Mordtmann*, Lafaire, Hannover 1925, s. VII-XXXIV.

²⁶⁴ Babinger, *Anatolien- Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien*, s. V.

²⁶⁵ Babinger, *Anatolien- Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien*, s. IV.

olan eser hakkında kısa bir giriş mahiyetindedir. İkinci kısım ise Oruç b. Âdil'in tarih eserinin dijital ortama aktarılmış şeklidir. Bu çalışma bir tıpkıbasım değildir. Çünkü bu yayında eserin orijinali mevcut değildir. Babinger'in incelemiş olduğu nüsha Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan nüshadır. Ancak karşılaştırmalı bir çalışma yürütmüş olduğunu söyleyebiliriz. Yayının ön sözünde eserin Oxford'da bulunan nüshasının incelemeye alındığı belirtilmiştir.

Çalışmanın ortaya çıkış serüvenini Babinger şu şekilde aktarmıştır:

Kısa sürede sunmayı umduğum 'Osmanlı Tarihçileri' üzerine bir çalışma için Batı koleksiyonlarının el yazması indekslerini araştırdığımda, Bodley'in Uri kataloğunda eski bir Osmanlı tarihçesine rastladım. Şimdiye kadar göz ardı edilen kütüphane daha yakından incelendiğinde, Oruc'un uzun zamandır aranan tarihi eseri olduğu ortaya çıktı.²⁶⁶

Başka bir çalışma için araştırma yaparken tesadüfen bu tarih eserine rastlayan Babinger kendisini şanslı hissederek bir yayın daha yapmaya karar vermiştir.

Babinger'in savunmuş olduğu iddia, 15. yüzyıl sonlarında meydana gelen popüler *Tevarih-i Âl-i Osman* tarzında yazılmış tüm çalışmaların ortak bir kaynağa dayandığı ve birbirinin bir kopyası, revize edilmiş şekli veya devam ettirilmiş bir zeyli/eki olduğudur. Tüm bu çalışmaların dayanmış olduğu eser ise Oruç b. Âdil'in *Tevarih-i 'Al-i Osman'*ıdır.²⁶⁷

Cambridge'de bulunan nüshanın tam olarak kim tarafından kaleme alınmış olduğunun bilinmediğini ancak Piskopos Richard Rawlinson Vakfında 1755 yılında bulunmuş olduğundan bahsetmiştir.²⁶⁸ Aynı zamanda nüshayı oluşturan kişinin yine iki farklı nüshayı birleştirmiş olduğu Babinger'e göre kesin olarak bilinmektedir.²⁶⁹ Oruç b.

²⁶⁶ Franz Babinger, *Die Frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch*, Lafaire, Hannover 1926, s. V

²⁶⁷ F. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. VIII-IX.

²⁶⁸ Bkz. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. XI.

²⁶⁹ Bkz. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. XII.

Âdil'in hayatıyla ilgili olarak Edirne'de doğup yaşadığı ve divan kâtipliği yapmış olduğu dışında bir bilgiye rastlanmadığı da Babinger tarafından belirtilmiştir.²⁷⁰

Franz Babinger'in bu çalışmada problem olarak görmüş olduğu bir durum var ki o da, kronolojinin ve tarihlendirmenin yanlış olduğudur. Yapmış olduğu çeşitli incelemeler sonucunda, Oruç b. Âdil'in *Tevarih-i Âl-i Osman* isimli eserinde, diğer kroniklere kıyasla birkaç yıl kayma mevcuttur.²⁷¹

Babinger'in takınmış olduğu üslubu veya tavrı bu yöntemle yayınlanmış çalışmalardan hareketle ortaya koymak çok kolay değildir. Çünkü kendisinin kaleme aldığı bölümler oldukça kısa ve yoruma izin vermeyen kısımlardır. Ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki, Babinger yukarıda adı geçen çalışmayı bulmuş olmaktan ve yayınlatabilmekten oldukça gururludur. Gölgede kalmış olan ve kendince Osmanlı tarih çalışmaları için fazlasıyla önemli olan bir konuyu ortaya koymuştur.

Giriş bölümünde nasıl bir yöntem izlediğiyle ilgili varsayımlar şu şekildedir: Öncelikle hangi kütüphanede hangi katalog içerisinde ve hangi *codex* ile isimlendirilmiş olduğunu ortaya koymuş, ardından mümkün olduğu kadarıyla kim tarafından kütüphaneye getirildiği vs. ele alınmıştır. Sonrasında Osmanlı kroniklerinin tarihi gelişimi ve özellikleriyle ilgili bilgilendirme yapmış, daha sonra da *Tevarih-i 'Al-i Osman*'ın nüshasının biçimsel özelliklerini inceleyerek en ince detayına kadar aktarmaya çalışmıştır.²⁷² El yazmasının yazarı hakkında kısa bir bibliyografya vermeyi ihmal etmeyen Babinger aynı zamanda eserin önemine değinmiştir.²⁷³

Birçok çalışmasında desteğini gördüğü, bir çeşit danışmanı ve hocası olan Johann Heinrich Mordtmann burada da Babinger'in yararlandığı önemli isimlerden biri olarak

²⁷⁰ Bkz. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. XII.

²⁷¹ Bkz. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. XV- XVI.

²⁷² Bkz. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. XII.

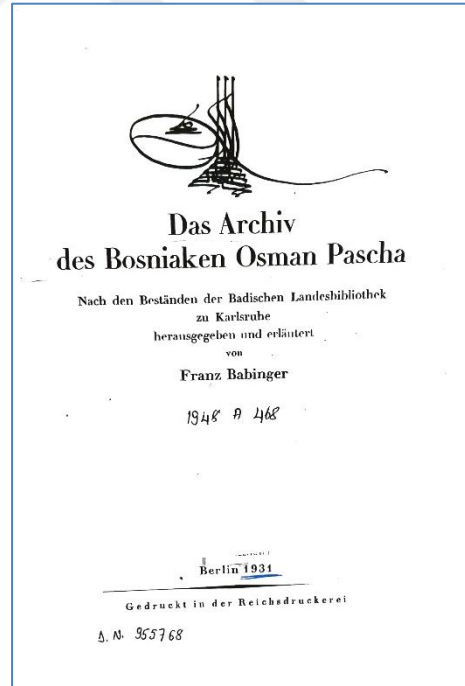
²⁷³ Bkz. Babinger, *Jahrbücher des Urudsch*, s. XIV.

karşımıza çıkmaktadır. Mordtmann istifade ettiği diğer bir isim, Osmanlı kronikleri alanında akla gelen ilk isim olan Friedrich Giese'dir. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* (Leipzig 1925) ve *Die ältesten osmanischen Geschichtsquellen*²⁷⁴ (1921), Babinger'in Giese'in yararlanmış olduğu eserleridir. Franz Babinger'in, diğer çalışmalarında adı geçmiş olan Johann Löwenklau burada zikredilmesi gereken diğer önemli isimdir. Hangi çalışmasını kullanmış olduğunu ise belirtmemiştir. Ancak bize göre *Annales Sultanicorum Othmanidarum: A Turcis Sva Lingva Scripti*²⁷⁵ (Frankfurt/M. 1588) veya *Historiae Musulmanae Turcorum, De Monumentis Ipsorum Exscriptae*²⁷⁶, *Libri XVIII*, (Frankfurt/M. 1591) olabilir.

2.2.4. Das Archiv des Bosniaken Osman Pascha/ Boşnak Osman Paşa'nın Arşivi (1931)

2.2.4.1. Eserin İçeriği

Das Archiv des Bosniaken Osman Pascha başlığını taşıyan çalışma Franz Babinger tarafından 1931 yılında Berlin'de hazırlanmış olup yine Berlin'de *Reichsdruckerei*²⁷⁷ tarafından basılmıştır. Eser iki ana bölümden oluşmaktadır ve toplam 179 sayfadır. Kitabın Giriş bölümünde arşivin tarihçesi, Osman Paşa'nın hayat hikâyesi ve genel anlamda belgelerin biçimi ve içeriklerinden bahsedilmiştir. İkinci kısımda ise,

²⁷⁴ Eski Osmanlı Tarihi Kaynakları.

²⁷⁵ Osmanlı İmparatorluğu Tarihi: Bir Türk Dili Çalışması Denemesi (?).

²⁷⁶ Müslüman Türkler'in Tarihi.

²⁷⁷ Devlet Matbaası.

belgelerle ilgili daha detaylı bir açıklama ile arşivin tıpkıbasımına ek olarak yer verilmiştir.

Babinger, Osman Paşa'nın farklı görevlerde bulunduğu zamanlara ait belgeleri derleyip orijinal haliyle yayınlamıştır. Belgelere ulaştığı kütüphane ise *Landesbibliothek zur Karlsruhe*'dir. Ana bölümlere geçmeden önce, çoğu derleme çalışmasında olduğu gibi, Babinger Osman Paşa'nın hayatı ve sunmuş olduğu belgeler hakkında okuyucuya bilgiler vermiştir. Belgeler/arşiv 1683 yılında Viyana kuşatmasından düşmanın eline kalan savaş ganimetlerindedir.²⁷⁸ Hangi yollardan ve kimlerin aracılığı Karlsruhe'de bulunan kütüphaneye ulaştığını kısaca açıklamıştır. Sonrasında ise Osman Paşa'nın hayatını yine Osmanlı kaynaklarına dayanarak okuyucuya sunmuştur.²⁷⁹ Belgelere geçmeden önce ise onların içeriğini ve şeklini detaylı bir şekilde ortaya koymuştur.

Babinger'in bu çalışmasında dikkatimizi çeken bir diğer husus üslubundaki farklılıktır. Diğer çalışmalarından alışmış olduğumuz önyargılı, sübjektif tavrı söz konusu çalışmada görmemekteyiz. Son derece bilimsel, objektif, sistematik bir çalışmayla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.

Babinger'in, özellikle Osmanlıca'yı bilmeyen veya kendi dili kadar iyi bilmeyen bir okuyucu kitlesine sunulan bir içerik için duyarlı bir yöntemi takip ettiğini görmekteyiz. Örneğin belgelerin tanıtımını yaparken, bunlara resimler ekleyerek daha anlaşılır hale getirmeye çalışmıştır. Resmi yazılarda kullanılan mühürler bu örneklerden biridir. Babinger resmi yazılarda kullanılmış olan sultan mührünün farklı şekillerini de çalışmasına eklemeyi ihmal etmemiştir.²⁸⁰

Belgeleri sunuş şekliyle ilgili ek olarak, *Sultanische Urkunden zur Geschichte der osmanischn Wirtschaft und Staatsverwaltung am Ausgang der Herrschaft Mehmed II.*

²⁷⁸ Bkz. Franz Babinger, *Das Archiv des Bosniaken Osman Pascha*, Reichsdruckerei, Berlin 1931, s.1.

²⁷⁹ Bkz. Babinger, *Osman Pascha*, s.7.

²⁸⁰ Bkz. Babinger, *Osman Pascha*, s.19-22.

İsimli çalışmaya yakın bir tarz benimsediği söylenebilir. Ancak bu çalışma daha kişisel bir birikim olduğu için diğer çalışmada olmayan biyografi kısmı görülmektedir. Osman Paşa'nın bir devlet adamı olarak kişisel arşivinde sahip olduğu belgeler söz konusu olduğundan onun kim olduğu, nerede yaşadığı, hangi görevlerde bulunmuş olduğu fazlasıyla önemlidir. Bu nedenle Babinger belgeleri sunarken kısa bir hayat hikâyesini yer vermeyi ihmal etmemiştir.²⁸¹

Babinger'in çalışmalarında adını sıkça duyduğumuz Joseph v. Hammer'in *GOR, Constantinopolis und der Bosphorus I* (1822) ve *Abhandlung über die Siegel der Araber, Perser und Türken* (Wien 1850) başlıklı eserleri bu çalışmada karşımıza çıkmaktadır. Özellikle giriş kısmında Hammer'den ana kaynak olarak yararlanılmış olduğu kolaylıkla söylenebilir. Diğer bir isim ise Kraelitz-Greifenhorst'dur ve yararlanılan eseri hakkında bilgi olmamakla beraber eseri hazırlarken Babinger'e yardımcı olduğu ve eklemeler yaptığı belirtilmiştir. Biyografiyi hazırlarken yararlanılan ana kaynağın Silahdar Mehmed Ağa'nın Tarihi olduğu Babinger tarafından belirtilmiştir. Buna ek olarak *Raşid Tarihi* de yine bir başka kaynaktır. Ayrıca anılması gereken diğer bir isim Richard Knolles'dir. İlgili eserinin başlığı ise *History of the Turks*²⁸² (İstanbul 2003?) şeklindedir.

Orijinal arşiv belgelerinin nereden ve ne şekilde Babinger'e ulaştığını çalışmanın giriş kısmından öğrenebilmekteyiz. Babinger belgelere doğrudan Landesbibliothek zu Karlsruhe²⁸³ den eriştiğini çalışmada zikretmiştir.²⁸⁴

---

²⁸¹ Bkz. Babinger, *Osman Pascha*, s.7;15.

²⁸² Türklerin Tarihi.

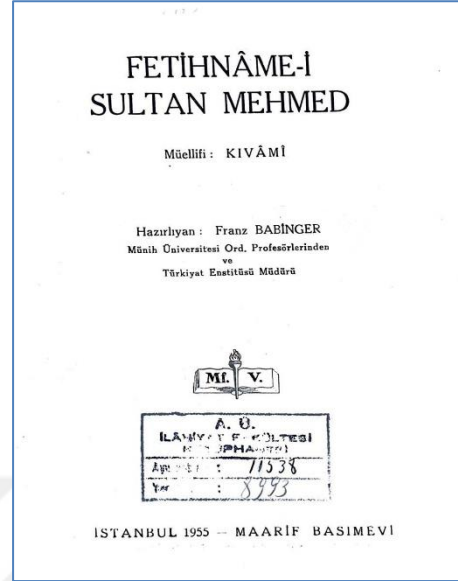
²⁸³ Karlsruhe Devlet Kütüphanesi.

²⁸⁴ Babinger, *Osman Pascha*, s.2.

2.2.5. Fetihname-i Sultan Mehmed (1955)

2.2.5.1. Eserin İçeriği

Fetihname-i Sultan Mehmet adını taşıyan çalışmanın yazarı Kıvamî'dir. Babinger Kıvamî'ye ait bu el yazmasını Berlin Milli Kütüphanesi'nde bulmuştur ve Maarif Basımevi ile tıpkıbasım olarak yayınlamıştır. Babinger el yazmasının sunumunu bir giriş bölümü ile hazırlamıştır. Yayın doğrudan Babinger tarafından Türkçe kaleme alınmıştır ve bu anlamda yazarın ilk ve tek Türkçe yayınıdır. Bu bağlamda Franz Babinger basımda emeği geçen Tefik İleri ve Nail Tur

Bey'e özel teşekkürlerini sunmayı ihmal etmemiştir.²⁸⁵

Franz Babinger Giriş bölümünün başında Birinci Dünya Savaşı sırasında Ali Emiri Efendi ile aralarında geçen bir konuşmayı aktardıktan sonra el yazması eserin Osmanlı Topraklarından Avrupa'ya geliş hikâyesini kısaca ele almıştır.²⁸⁶ Eser 1935 yılında üç farklı Türkçe eser ile birlikte o zamanlar Berlin-Prusya Devlet Kütüphanesi'ne (Berlin Milli Kütüphane) satılmıştır.²⁸⁷ Babinger yüksek ihtimalle Berlin'de bulunduğu sıralarda eseri keşfetmiş ancak Münih'te kaleme almıştır. El yazmasını neşredebildiği için çok memnun olduğunu dile getirmiş olan Babinger'in, çalışmadan keyif aldığı anlaşılmaktadır.

Kıvamî hakkında mütalaalar yaparken hayatı hakkında hiçbir bilginin bulunmadığını ve ismi hakkında spekülasyonların mevcut olduğunu belirten Babinger, adı geçen yazarın II. Bayezid'in emri ile II. Mehmet adına yazmaya başladığını iddia

²⁸⁵ Bkz. Franz Babinger, *Fetihname-i Sultan Mehmed-Kıvamî*, Maarif Basımevi, İstanbul 1955, s. IV.

²⁸⁶ Bkz. Babinger, *Fetihname-i Sultan Mehmed*, s. I.

²⁸⁷ Bkz. Babinger, *Fetihname-i Sultan Mehmed*, s. II.

etmiştir.²⁸⁸ Diğer bir iddia ise, Tursun Bey tarihi ile Kıvamî tarihi arasında benzerliklerin olduğu ve hatta Tursun Beyin Kıvamî’den istifade etmiş olduğu ihtimalidir.²⁸⁹

Giriş bölümünde dikkatimizi çeken diğer bir husus, Babinger’in Kıvamî hakkında vermiş olduğu bilgilerin sınırlandırılmış olduğudur. Çünkü 1955 yılında Sait Gökçe tarafından söz konusu eser ile ilgili bir doktora tezi hazırlandığından, öncesinde detaylı bilgiler vermenin etik olmadığını dile getirmiştir;

*İstanbul Kabataş Lisesinden Sait Gökçe Bey, şu sıralar ikmal edilmiş bulunan (Kıvamî und seine Fetihname-i Kıvamî ve Fetihnamesi) isimli Almanca tedkikin 1955 yaz sömestrinde Doktor unvanı almak arzusu ile Münih Felsefe Fakültesinde sunmuş bulunuyor. Bu sebepten bu giriş sözlerinde Fetihnamenin ilmi ehemmiyeti ile tarihi ve edebi değerinin açıklanmasında ondan evvel kaleme sarılmam icabetmezdi ve bunu hiçbir suretle aklımdan geçirmedi.*²⁹⁰

Giriş bölümü için kullanılan kaynaklar hakkında söylenecek çok fazla şey olmamakla birlikte, isimleri burada sıralayacağız. İlk olarak referans olarak gösterilen Friedrich Schrader’in *Konstantinopel* (Thübingen 1917) isimli çalışmasıdır. Kaynaklar arasında *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*²⁹¹ mevcuttur. Son olarak başvuru eser M. Tayyip Gökbilgin’in *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası* (İstanbul 1952)’dir.

---

²⁸⁸ Babinger, *Fetihname-i Sultan Mehmed*, s. V.

²⁸⁹ Bkz. Babinger, *Fetihname-i Sultan Mehmed*, s. VIII.

²⁹⁰ Babinger, *Fetihname-i Sultan Mehmed*, s. IV.

²⁹¹ *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, III, 1917, Nr. 29.

III. BÖLÜM: FRANZ BABİNGER'İN OSMANLI TARİHÇİLİĞİNE ÖZGÜN KATKILARI VE HAKKINDA YAPILAN ELEŞTİRİLER

3.1. Kaynak Kullanımı Açısından

Franz Babinger'in Osmanlı tarihçiliğine yapmış olduğu en büyük katkı şüphesiz İtalyan ve Venedik arşiv belgeleri ile bir takım vesikalar kullanarak çalışmalar ortaya koymuş olmasıdır. *Yakup Paşa, II. Mehmed'in Özel Doktoru. Gaeta'lı Maestro Jacopo'nun Hayatı ve Kaderi* çalışması örnek olarak gösterilebilir. Babinger, Osmanlı tarihini batılı kaynaklar açısından ortaya koyan nadir bilim insanlarından biridir. Her ne kadar Osmanlı kaynaklarını ihmal etmiş olsa da İtalyan kaynaklarını veya arşiv belgelerini gün yüzüne çıkarma açısından eşi benzeri olmayan bir çaba ortaya koymuştur. Fatih ile ilgili çalışmasını dışarıda tutacak olursak, kaynak veya referans belirtme hususunda çekingen davranmamış ve isim zikretmekten çekinmemiştir.

FSMZ isimli çalışma için durum çok farklıdır. Çalışmamızın diğer kısımlarında belirttiğimiz gibi, adı geçen eserde referans belirtmediğinden dolayı kaynak noktasında eksiklikler mevcuttur. Çünkü referans gösterme yöntemlerinden hiçbirini kullanmamıştır. Hiçbir dipnot belirtmeden çarpıcı iddialar ortaya atmış olan Babinger, aralarında Türk bilim insanlarının da bulunduğu kişiler tarafından asılsız iddialar ortaya atmak ve Osmanlı Devleti'ni küçümsemek gibi suçlamalara maruz bırakılmıştır.²⁹² Suçlamaların masum olmadığını hatta intihal ile devam ettiğini söylememiz gerekir. Erich Trapp'a göre Franz Babinger, isim belirtmeden kullanmış olduğu kaynaklardan doğrudan cümle hatta pasajlar aktarmıştır.²⁹³ İntihal yaptığı isimler, J. v. Hammer, J. Zinkeisen, Ludwig

²⁹² Bkz. Ekrem Hakkı Ayverdi, "Prof. Babinger'in Fatih Devri Mimarisi Hakkında Mütalaaları", *İstanbul Enstitüsü Dergisi I*, İstanbul 1955, s.145-160; Feridun Dirimtekin, "Prof. F. Babinger", *İstanbul Enstitüsü Dergisi I*, İstanbul 1955, s.123-143.

²⁹³ Erich Trapp, "Plagiat in der Geschichtsschreibung Mehmed II.?", *Byzantios: Festschrift für Herbert Hunger zum 70. Geburtstag*, Wien, E. Becvar, pp. 321-332.

Pastor'dur. Trapp, makalesinde doğrudan isimler arası karşılaştırmalar yaparak örnekler vermiştir. Konuyu daha iyi anlayabilmek için, örneklerden bazılarını burada aktaracağız.

J. v. Hammer, GOR I:²⁹⁴

Schon am dritten Tage nach dem Tod Murad's II zu Adrinopel, erhielt sein ein und zwanzigjähriger Sohn Mohammed die Kunde davon zu Magnesia... Auf dem Wege strömte von allen Seiten das Volk zusammen, den neuen Herren zu sehen. Von Adrianopel ritten ihm die Wesire, Beglerbege, Bege, Ulemas uns Scheiche antgegen; eine Meile von der Stadt stiegen sie vom Pferde, und gingen zu Fuss vor ihm her. Nach einer halben Meile hielten sie Stille, und erhoben ein allgemeines Weh- und Klaggeschrey über des Vaters Tod, und der Sohn stieg vom Pferde, seine Tränen mit den ihrigen vermischend und ihren Handkuss annehmend.

Babinger, Mehmed d. Eroberer:²⁹⁵

*Schon am dritten Tag nach dem Tode seines Vaters zu Adrianopel erhielt sein kaum 19jähriger Sohn in Maghnisa die Nachricht davon... Auf dem Wege von Gallipoli nach Adrianopel strömte das Volk von allen Seiten zusammen, um den neuen Herrn zu sehen und zu begrüßen. Aus Adrianopel ritten ihm die Wesire, Statthalte, Vornehmen, die Scheijche und Gesetzgelehrten entgegen, stiegen indessen eine Meile vor der Stadt von ihren Pferden ab und gingen zu Fuß vor dem Sultan her.*²⁹⁶

Aktarmış olduğumuz bu pasajlar, Sultan II. Murad'ın ölümü sonrası Sultan II. Mehmet'in Manisa'dan Edirne'ye ulaşmasını anlatmaktadır. İki paragraf birbiriyle karşılaştırıldığında, birkaç kelime hariç benzediğini ve neredeyse kelimesi kelimesine aynı olduğunu söyleyebiliriz. Babinger'in, hemen her eserinde adını zikrettiği veya referans olarak göstermiş olduğu Hammer'den intihal yapmış olması oldukça ilginçtir. Diğer bir örnekte ise Ludwig Pastor'dan alıntılara rastlamaktayız:

Ludwig Pastor, Geschichte der Papste I:²⁹⁷

von schödem Eigennutz getrieben, mit dem Erbfeind der Christenheit Frieden und Freundschaft geschlossen und die gemeinsame Sache des Abendlandes rücksichtslos preisgegeben... “

Babinger, Mehmed d. Eroberer:²⁹⁸

*“aus schödem Eigennutz, mit dem Erbfeind der Christenheit Frieden und Freundschaft geschlossen und **damit** die gemeinsame Sache des **Westens** rücksichtslos preisgegeben **hatte**...²⁹⁹*

²⁹⁴ Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches I*, s.500.

²⁹⁵ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s.67-68.

²⁹⁶ Trapp, “Plagiat in der Geschichtsschreibung Mehmed II.”, s. 322-323.

²⁹⁷ Pastor, Ludwig, *Geschichte der Papste I*, Herder, Freiburg 1955, s. 628.

²⁹⁸ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 123.

²⁹⁹ Trapp, “Plagiat in der Geschichtsschreibung Mehmed II” , s. 328.

Ludwig Pastor ve Franz Babinger'in eserlerinde geçen paragraflar incelendiğinde, Babinger'in sadece birkaç kelimeyi değiştirerek aynı cümleleri aktarmış olduğunu görebiliriz. Burada göstermiş olduğumuz örnekler, Erich Trapp'ın ortaya koyduğu onlarca örnekten sadece ikisidir. Her ne kadar aktarılmış olan bu intihaller eserin az bir bölümünü kapsayacak olsa da bilimsel olarak kabul edilemeyecek ve etik olmayan bir davranıştır. Franz Babinger'in referans göstermemiş olması durumu karışık hale getirmiştir. Babinger kendisini savunma adına eserin zeylinin yayınlanacağını söylemiş olsa da şimdiye kadar bu durum gerçekleşmediğinden dolayı, ortaya atılan iddialar ve şüpheler geçerliliğini korumaktadır.

Babinger'in kaynak kullanımı açısından eleştirildiği bir diğer konu, çalışmalarında Osmanlı ve veya Doğu kaynaklarına gereken değeri ve önemi vermemiş olmasıdır. Halil İncalcık'ın da bahsettiği gibi Babinger'in en çok başvurduğu Osmanlı kaynakları Mehmed Neşri, Hoca Sadeddin, Oruç b. Âdil ve anonim Osmanlı kronikleridir.³⁰⁰ Bunun yanı sıra Aşıkpaşa-zade ve Evliya Çelebi isimlerini de sıkça görmekteyiz. Ancak bir Fatih uzmanı olan Babinger, dönemin ana kaynakları olarak anılan Tursun Bey, Enverî ve Kemalpaşa-zâde gibi yazarlara gereğince referansta bulunmamıştır. Bizce, söz konusu durumun ana sebebi, onun Osmanlı kaynaklarına genel anlamda güvenmemesi ve kendi fikriyle uyuşmamasıdır.³⁰¹ Osmanlı tarihçilerini ve eserlerini tanımama veya bilmeme gibi bir durum söz konusu değildir. Çünkü *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adını taşıyan çalışması eşi benzeri olmayan bio-bibliyografik bir çalışmadır. Babinger'in söz konusu çalışması alanın başvuru eserlerinden biridir. Osmanlı kaynaklarından yararlanmama veya göz ardı etme şeklindeki eleştiriye Babinger şu şekilde cevap vermiştir:

Türk kaynaklarını ihmal ettiğim hususunu kabul etmem. Çünkü ben, Osmanlı tarihinin kaynakları üzerinde yazılmış en mühim eserin müellifiyim. Fakat daha çok, batı

³⁰⁰ Halil İncalcık, "Mehmed the Conqueror (1432-1481) and His Time", *Specuulum*, vol. 35, s. 410.

³⁰¹ Babinger, *GOW*, s. V.

*kaynaklarından faydalandığımı itiraf ederim. Çünkü İtalyan arşivlerinde yaptığım incelemeler neticesinde, gerçekten bilinmeyen vesikalar buldum. Her tarihçinin kendine göre bir anlayışı ve tarihi tefsir ediş tarzı vardır. Ben, Fatih'in cihan tarihinin en büyük şahsiyetlerinden biri olduğu hakkındaki fikrimi, bugüne kadar değiştirmedim, bütün eserlerimde bu hususu beyan ettim.*³⁰²

Her ne kadar konuyla ilgili açıklama yapmış olsa da, bize göre Babinger âdeta kaçamak cevap vermiştir ve cevap tatmin edici değildir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bir tarihçi olarak kaynak seçiminde keyfilikler söz konusudur. Kendisi de bunu zaten dile getirmiştir. İtalyan kaynaklarına dayanarak bir Fatih Sultan Mehmet portresi çizmek istediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca eserin kaynaklarını içeren ikinci cildin yayınlanmamasıyla ilgili yaptığı açıklama, yayınlamaktan vazgeçtiği ancak eserin İngilizce tercümesinde ek ilaveler yaptığı yönünde olmuştur.³⁰³ Osmanlı kaynaklarının ihmal edildiği hususu bizce sadece Fatih kitabıyla sınırlıdır. Diğer adı geçen çalışmalarında bu durum söz konusu değildir.

Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* çalışmasını hazırlarken kullanmış olduğu kütüphanelerin isimlerini eserin önsözünde detaylıca açıklamıştır. Ortaya koymuş olduğu bu çalışma ciddi, titiz bir araştırma ve çaba gerektiren bir faaliyettir. Babinger dillere olan hâkimiyeti neticesinde farklı ülkelerde bulunan Türkçe veya Osmanlıca yazma eser kataloglarını inceleme fırsatı bulmuştur. Çoğu Türk bilim insanı veya Osmanlı tarihçisi bu imkâna sahip değildir. Ayrıca İtalya'da yapmış olduğu arşiv ve kütüphane incelemeleri aynı şekilde yoğun akademik faaliyet içermektedir. Bu sebeplerden dolayı İtalyanca ve diğer Batı dillerinde ortaya konmuş her türlü eseri merkeze alarak bir Osmanlı ve Türk tarihi oluşturmuş olması, Babinger'in akademiye yapmış olduğu çok büyük bir katkıdır. Ayrıca daha kapsamlı olan ve benzer yönleri bulunan Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* isimli çalışmasından yararlanan Babinger, alanda yazılmış olan diğer çalışmalardan haberdar olduğunu ve onları takip

³⁰² Öztuna, "Alman Türkoloğu", s. 20.

³⁰³ Öztuna, "Alman Türkoloğu", s. 21.

ettiğini bizlere göstermektedir. Franz Babinger'in *GOW*'unu gölgede bırakabilecek bir çalışma henüz Türkiye'de meydana getirilmemiştir.

Babinger'in en çok istifade ettiği başka kaynak grupları ise Bizans tarihçileri ve onların kronikleridir. Eserlerinin hemen hepsinde adı geçen Bizans tarihçileri şunlardır: Dukas, Sphrantez, Spandugino, Kritoboulos, Toderini, Chalkokandyles, Angiolelli, Marino Santo, Kantakuzenos ve Gregoras. Bizans kaynaklarına bu kadar ehemmiyet göstermesinin sebebi, Osmanlı Devletini veya Müslüman Türkleri farklı bir bakış açısıyla eserlerinde işlemiş olmalarıdır. Osmanlı Devleti'nin en büyük düşmanı olup onunla etkileşimde halinde olan Bizans İmparatorluğunun ve onun tarihçilerinin, ortaya koymuş olduğu Osmanlı veya Türk tasavvuru Doğu kaynaklarına göre farklı olacaktır. Babinger bu farklılıktan istifade ederek, Osmanlı Devleti'ne, milletine ve yöneticilerine başka bir pencereden bakma fırsatı yakalayabilmiştir. Ayrıca Batı kültürünün ürünü olan her bilgi, eser, kitap veya belge, yine Batı medeniyetinin bir bireyi olan Franz Babinger'in ilk başvuru kaynaklarından olması şaşırılacak bir durum değildir ve olmamalıdır.

Oryantalistlerden ve görece çağdaşı olarak sayılan, kaynak olarak yararlandığı isimler de mevcuttur. Bunlar; Carl Brockelmann'ın *Geschichte der Arabischen Literatur*³⁰⁴, J. V. Hammer'in *Geschichte der osmanischen Dichtkunst* (Osmanlı Şiir Tarihi) ve *GOR* eserleri, J. Zinkeisen'in *GOR*'u, Friedrich Giese'nin *Anonim Tevârih-î Âl-i Osman*'i, Romanya'da göreve başlamasını sağlayan İoan Bogdan, tecrübelerinden ve notlarından faydalandığı J. H. Mordtmann ve Greifenhorst gibi isimlerdir. Zikretmiş olduğumuz bu isimler Batıda Osmanlı tarihi alanında önemli çalışmalar ortaya koymuş bilim insanlarıdır.

Bizce, tüm bu eleştirilere rağmen, Franz Babinger'i özel ve özgün kılan husus, İtalyan kaynaklarını, İtalya'da mevcut olan arşiv belgelerini ve vesikalarını gün yüzüne

---

³⁰⁴ Eser için bundan sonra GAL kısaltması kullanılacaktır

çıkarmış olmasıdır. Kendisinin de belirttiği gibi, hiç bilinmemiş ve ortaya çıkmamış vesikaları ortaya çıkararak, genelde bilime, özelde ise Osmanlı tarihçiliğine katkı sağlamış ve yeni bir araştırma alanı açtırmıştır. Her ne kadar bir tarihçi olarak kaynakları eşit derecede değerlendirmiş olması bekleniyor olsa da ne tür bir çalışma ortaya koyacağı yazarın veya tarihçinin kendi seçimi ve tercihi olacaktır. Franz Babinger'e karşı yapılan eleştiriler akademik faaliyetlerin önüne geçmiştir ve hak ettiği değeri görmesini engellemiştir.

3.2. Metot Açısından

Franz Babinger'in çalışmalarında nasıl bir yöntem ile ilerlediği ve hangi yolları izlediğini ilgili eserleri incelerken ortaya koymuştuk. Ancak genel anlamda hangi çalışma stilini benimsediğini, Oryantalizm çalışmalarıyla ne şekilde uyum sağladığını veya sağlamadığını çalışmamızın bu kısmında irdedeceğiz.

Öncelikle oryantalizm kavramının ne anlama geldiğini kısaca açıklamak da yarar vardır. Edward Said'e göre Oryantalizm/Şarkiyatçılık, "*İster özel ister genel yönleriyle uğraşsın-antropolog, sosyolog, tarihçi ya da filolog olması fark etmez- Şark hakkında yazan, ders veren ya da Şark'ı araştıran kişi Şarkiyatçıdır, yaptığı iş de Şarkiyatçılıktır.*"³⁰⁵ anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda bir bilim insanı hangi bilim dalında meşgul ise, Sosyoloji, Filoloji veya Tarih olsun fark etmez, konusu yakın doğu olduğu sürece, şarkiyatçı yani oryantalist sınıflamasına girmektedir.

Genel tanımdan yola çıkarak Babinger'in de bir Oryantalist olduğu tartışılmazdır. Ancak Oryantalizm farklı evrelerden geçerek modern zamandaki şeklini almıştır. Ağırlık olarak Dilbilimi incelemeleriyle başladığını söylemek yerinde olacaktır. Bu durum tam olarak Franz Babinger'i tanımlamaktadır zira onun çalışma yöntemi ve stili Filolojiden ayrı düşünülemez. Babinger'in çalışmalarını aynı zamanda Türkoloji bağlamında

---

³⁰⁵ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık*, İstanbul 2003, s. 12.

değerlendirmek doğru olacaktır. Babinger'in Türkolojik çalışmalar yaparken ağırlık olarak Filoloji ve Oryantalizm arasında bir denge kurmuş olduğunu söyleyebiliriz.³⁰⁶ Filoloji biliminin Babinger'in çalışmalarına yön vermesinin ana sebeplerinden biri, etkilenmiş olduğu üniversite hocaları ve almış olduğu eğitimidir. Çalışmamızın birinci bölümünde açıkladığımız gibi, daha çok dil ağırlıklı bir eğitimden geçen Babinger'in, kendisini ilgili alanda geliştirmiş olması ve çalışmalarına bu anlamda yön vermiş olması şaşırılmayacak bir husustur.

Franz Babinger'in Türkoloji kavramı yerine "Realienkunde" (Tarihsel Gerçekçilik) terimini kullandığını söyleyebiliriz.³⁰⁷ Ancak salt bir Tarihsel Gerçeklikten daha kapsamlı bir yaklaşımda olduğu bariz bir şekilde ortadadır. Zira coğrafi haritalar, şehir tarihleri, mimari, kitabeler, nümizmatik, arşiv belgeleri vb. bilgiye kapı açan her şey buna dâhildir.³⁰⁸ Bu açıdan bakıldığında, Babinger'in tam olarak belirtilen yönde ilerlemiş olduğunu ve çalışmalarını ilgili içeriklere göre düzenlediğini görmekteyiz. Bunlara ek olarak, Babinger'in Doğu'yu teolojik olarak incelemediğini veya ilahiyat alanıyla ilgilenmediğini söylememiz gerekir. Babinger'in daha çok bölgede yetişmiş olan bilim insanları, seyyahlar ve bilginlerinin izini sürerek bölgedeki gerçekliğin peşinde olduğunu söyleyebiliriz.³⁰⁹ Bu bağlamda ağırlıklı olarak arşiv belgelerinden, vesikalarından ve gerçekleşmiş olan olaylardan hareket ederek çalışmalar ortaya koymuştur. Bunun en bariz örnekleri, Şeyh Bedreddin ayaklanması hakkında bir eser kaleme almış olmasıdır. Zira Şeyh Bedreddin hareketi Anadolu yani Türk topraklarında gerçekleşmiş bir olay ve kendisi de tarihe mal olmuş bir kişiliktir.

---

³⁰⁶Christoph K. Neumann, "A liminal Orientalism: Turkish Studies by Franz Babinger", *European Journal of Turkish Studies* 24 -2017, s. 2. (<https://journals.openedition.org/ejts/5468>)

³⁰⁷ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 3.

³⁰⁸ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 3.

Bkz. Babinger, *Sultanische Urkunden*.

Bkz. Babinger, *Schejch Bedreddin*.

Bkz. Babinger, *Tughra*.

³⁰⁹ Bkz. Grimm, "Franz Babinger", s. 298.

Aynı şekilde Osmanlı Devleti'ni sadece bir İslam devleti olarak değil Akdeniz havzasında güçlü bir devlet olarak konumlandırmıştır ve siyasi yönüyle incelemiştir. Bu konumlandırmanın neticesinde Babinger, Osmanlı Devleti ve yöneticilerinin değerlendirilmesinde ve araştırılmasında farklı yönlere kapı açabilmiş ve farklı bir bakış açısı ortaya koyabilmiştir. Christoph Neumann'a göre Franz Babinger'i özel ve diğer bilim insanlarından üstün kılan özellik, Osmanlı Devleti'ni Akdeniz bölgesinde bir devlet (*mediterranean pheomenon*) olarak değerlendirmiş olmasıdır.³¹⁰

Franz Babinger'in çalışma metodunu incelediğimizde dikkat çeken diğer bir husus, çok çeşitli alanlarda eser vermiş olmasıdır. Osmanlı döneminde kâğıt üretimi, kutsal emanetler, Balkanlarda türk hâkimiyeti, Osmanlı Tuğrası, Osmanlı tarih yazarları ve eserleri, Şeyh Bedreddin, Oruç b. Âdil, Fatih Sultan Mehmet ve zamanı, nümizmatik, mimari yapılar vb. konular üzerine çeşitli makale ve kitaplar kaleme almıştır. Dönem olarak kendisini Fatih Sultan Mehmet dönemi ile sınırlandırmış olsa da konu çeşitliliği olarak çalışma alanını oldukça geniş tutmuştur.

Yazarın bazı çalışmaları birbirini destekleyen nitelikteyken bazıları ise birbirinin devamıdır. Mesela Fatih hakkında kısa makaleler kaleme aldıktan sonra hacimli bir kitap neşredebilmiştir. *II. Mehmet'in Sitti Mükrime Hatun ile Evliliği*, *Fatih II. Mehmet'in Annesi – Efsane ve Gerçekler*, *Yakup Paşa II. Mehmed'in Özel Doktoru*. *Gaeta'lı Maestro Jacopo'nun Hayatı ve Kaderi* gibi çalışmaları FSMZ eserinin alt yapısını oluşturmaktadır. Söz konusu çalışmalarda geçen bazı ifadeler sonraki hacimli eserinde tekrardan farkedilebilmektedir. Şüphesiz bu durum Babinger'in kendisinden intihal yapmasına da kapı açmıştır. Özellikle Fatih ile ilgili eserinde kaynak belirtmediğinden, kendisinden intihal yapmış olduğu eleştiri konusu olmuştur.

---

³¹⁰ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 6-7.

Yazarın yöntem ve metodu incelenirken eserleri bağlamında titizce ayırım yapmak isabetli bir değerlendirme sunabilmek adına önemlidir. Bu ayırım Babinger'in FSMZ isimli çalışmasını bir kategoride ve diğer çalışmalarını ayrı bir kategoride değerlendirme anlamına gelmektedir. Babinger'i çalışırken dikkatimizi çeken en önemli husus bu ayırım üzerine olmuştur. Hayatının sonralarına doğru kaleme almış olduğu FSMZ akademik metot açısından problemlidir. Her akademik çalışmanın ana unsuru olan kaynak ve referans gösterme yöntemi Fatih Sultan Mehmet hakkında yazılmış eserde mevcut değildir. Franz Babinger her ne kadar eserin önsözünde kaynak göstermemesinin gerekçesini okuyucuya sunmuş olsa da geçerliliği yoktur. Yayınlanması planlanan ikinci cildin ana eserin hemen ardından yayınlanması gerekirdi. Profesörlük unvanına sahip her bilim insanının bu hassasiyeti taşıması gerektiği gibi, Babinger'in de bu duruma uygun davranması beklenirdi. Türkçe ve Osmanlı Türkçesine çok iyi derece vakıf olan bir akademisyenin Osmanlı kaynaklarına gereken önemi göstermemiş olması ayrıca eleştiri konusu olabilir. FSMZ adlı çalışmasında, tespit edebildiğimiz kadarıyla, Fatih Sultan Mehmet döneminin en önemli tarih yazarı olan Tursun Bey'in *Tarih-u Ebu'l- Feth* 'inden sadece iki yerde bahsetmiştir.³¹¹ Söz konusu dönemin ana kaynağı olarak sayılan çalışmadan gerektiği gibi faydalanılmadığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda Babinger'in kaynaklarının çeşitliliğini etkilemiş olduğu gibi kaynakları tek yönlü olarak seçtiğini de göstermektedir. Kaynak kullanımı hakkında değerlendirmemizi yukarıda yapmış olduğumuzdan burada tekrarlamayacağız.

Babinger'in sıkça başvurduğu diğer bir uygulama, bahsettiği konuların görsellerini çalışmasına eklemesidir. Yani ortaya atmış olduğu iddiaları genellikle görsel malzeme ile desteklemeye çalışmıştır. Yoğun olarak Fatih hakkında yazılmış çalışmada karşımıza çıkmış olsa da, *Osmanlı Tuğrası, Osmanlı Devleti'nde Kâğıt*

---

³¹¹ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s.103, 507.

Üretiminin Tarihi Üzerine, Rumeli Hisarının Venedik Haritası, Fatih Sultan Mehmet'in Saltanatının Son Yıllarında Osmanlı Ekonomisi ve Devlet Yönetimi Tarihi Üzerine Hatt-ı Hümayûnlar gibi çalışmalarında görmekteyiz. Bu durum okuyucuya oldukça kolaylık sağlamakla birlikte, zihinde olayları canlandırabilme açısından oldukça önemlidir.

Babinger'in el yazma halde bulunan belgeleri okuyucuya sunması önemli neşir faaliyetleri olarak sayılır. Kıvamî, Oruç b. Âdil, Osman Paşa, Hans Dernschwamm, Mordtmann gibi isimlerin eserlerini tanıtarak bilim dünyasına kazandırmıştır. Özgün çalışmalar ortaya koymanın yanı sıra, el yazma eserlerin gün yüzüne çıkarılması ve okunur hale getirilmesin bilim dünyasına ve bilim insanına yapılabilecek en büyük hizmetlerden biridir. Tıpkıbasım olarak hazırlamış olduğu bazı belgelere genellikle ilgili yazarın kısa hayat hikâyesini aktararak konuya giriş yapmış ve ardında belgelerin tanıtımını açıklayarak devam etmiştir. Uygulamış olduğu bu yöntemi istisnasız her isim için uygulamıştır.

Franz Babinger'in özelliklerinde bir diğeri, kısa ve sayıca çok çalışma ortaya koymuş olmasıdır. Bu durum muhtemelen benimsemiş olduğu anlayıştan kaynaklanmaktadır. Babinger'in İlahiyat alanıyla ilgilenmediğini ve bu bağlamda çalışmalar yapmadığını söyleyebiliriz. Gerçeklikler üzerinden çalışmalarını sürdürdüğünden, daha fazla çalışma konusu ve materyal toplayabildiği aşikârdır. Ayrıca materyal toplama adına çok fazla seyahat yaptığından, çalışmasını yaptığı bölgeleri mutlaka görme ve her ayrıntısını inceleme fırsatı bulmuştur.

3.3. Üslup Açısından

Franz Babinger'in üslubunu bir kalıba sığdırmak mümkün değildir gibidir. Zira çalışma adedince üslup farklılığının olduğunu söyleyebiliriz. Akademik bir üsluba sahip olup olmaması açısından bazı eserlerini burada değerlendireceğiz.

Akademik üslup ve etik açısından problemlili olan eserlerin başında şüphesiz FSMZ gelmektedir. Babinger adı geçen eserde, Fatih hakkında referans göstermeden çarpıcı iddialar ortaya atmıştır. Dikkatimizi çeken iddialardan biri, Fatih Sultan Mehmet'in Hristiyanlığa meyilli hatta gizliden Hristiyanlık hayranı bir yönetici olduğudur. Bu kanıya varmasındaki en büyük etkenler şüphesiz kullanmış olduğu İtalyan kaynaklarıdır. Asılsız olan bu iddia kabul edildiğinde, Fatih'in neden Hristiyanlığın en büyük düşmanı olduğu sorusunu cevaplamak kolay olmayacaktır. Babinger aynı zamanda Fatih'i Bizans'ın en büyük düşmanı olarak tanımlamaktadır. Hristiyanlığa bu derece yakın olan bir yöneticinin aynı zamanda düşmanı olarak gösterilmesi, okuyucunun zihninde soru işareti oluşturmaktadır. Babinger'in bu bağlamda çelişkili ifadeler kullandığını ve bir sonuca varamadığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Ancak bize göre II. Mehmet ile ilgili Babinger'in kullanmış olduğu ve zihnindeki tasavvuru ortaya koyan önemli kavram Fatih sıfatıdır. Babinger Fatih'ten bahsederken genellikle II. Mehmet veya Mehmet isimleri yerine sadece Fatih sıfatını kullanmıştır. Yani onu fetheden yönüyle tanımlar. Bu bağlamda cevaplandırılması gereken soru, bunu olumlu ya da olumsuz olarak mı algıladığıdır. Fatih nitelendirmesi Müslümanlar için övünç ve gurur verici bir sıfat olsa da, Hristiyanlar için durum tam tersidir. Fatihe karşı önyargılı olduğu kadar onu tarihin önemli şahsiyetlerinden saydığını da söylememiz gerekir.

Bir tarihçi olarak Babinger'in subjektiflikten ayrılamadığı ve kullandığı kaynakların etkisinden kurtulamadığı ortadadır. Bununla beraber çalışmalarında genellikle Bizans İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu'nu kıyasladığını görmekteyiz ve bu kıyaslamayı siyaset, kültür ve bilim alanlarında yapmıştır. Osmanlı Devleti'ni neredeyse Bizans'ın bir devamı olarak göstermektedir. Ayrıca devlet yönetimi açısından da Bizans'ın miras ve geleneğini devralan ve kendi anlayışını ortaya koyamayan bir Osmanlı Devleti resmi çizmiştir.

Feridun Dirimtekin'e göre, Babinger, Fatih ile ilgili peşin hükümlüdür ve klasik oryantalist bir bakış açısı sergilemektedir.³¹² Yine Dirimtekin'e göre, Babinger, Osmanlı dönemi mimarisi özelinde, her şeyi yabancı veya batılı kişilere mal etmiştir.³¹³ Franz Babinger'in Fatih dönemi mimarisi ile ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler oldukça ilginçtir. Fatih Camii'nin Fatih tarafından yapılmadığı bu iddialardan sadece biridir.³¹⁴ Bu değerlendirmeler bağlamında Feridun Dirimtekin'e katılmamak mümkün değildir. Her ne kadar Franz Babinger ilgili eserin önsözünde objektif bir yazı kaleme alacağını zikretmiş olsa da bu duruma sadık kalmadığı ortadadır.

Babinger'e göre, Fatih Sultan Mehmet'i öven yazarlar birer "çanak yalayıcı" olarak nitelendirirken, onu eleştirenler dürüst ve hakikati aktaran kişiler olarak aktarılmaktadır.³¹⁵ Bu bağlamda, Osmanlı tarih yazarları sultan merkezli bir anlatım kabul ettiklerinden dolayı ve onu her daim övdükleri için, objektif değillerdir. Buna karşılık Bizans tarihçileri eleştiri konusunda daha özgür oldukları için Franz Babinger'in daima güvendiği ve başvurduğu ana eserler olmuştur. Bu durum aynı zamanda bilimsel olarak gelişmişliğin bir göstergesi olarak da sayılabilir. Her ne kadar kendisi Osmanlı kaynaklarını ihmal etmediğini söylemiş olsa da uygulamada farklı bir durum söz konusudur.

Şunu belirtmeliyiz ki, Franz Babinger'in sadece bir eserini merkeze alarak onun tüm çalışmalarını, akademik metodunu veya üslubunu değerlendirmek doğru olmayacaktır. *Tuğra, 18. Yüzyıl'da İstanbul'da Kitabiyyat, Osmanlı Devleti'nde Kâğıt Üretimini Tarihi Üzerine, Balkanlar'da Türk Egemenliğinin İlk Dönemi Üzerine Notlar, Oruç b. Âdil'in Tevarih-i Âl-i Osman'ı* gibi çalışmalarında üslubunun son derece objektif ve akademik olduğunu belirtmemiz gerekir. Diğer taraftan, *Simavna Kadıoğlu Şeyh*

³¹² Feridun Dirimtekin, "Prof. F. Babinger", *İstanbul Enstitüsü Dergisi I*, İstanbul 1955, s. 132.

³¹³ Dirimtekin, "Prof. F. Babinger", s. 124-125.

³¹⁴ Babinger, *Mehmed der Eroberer*, s. 312-313.

³¹⁵ Dirimtekin, "Prof. F. Babinger", s. 123.

Bedreddin, Anadolu'da İslamiyet, 15. Yüzyıl'da Osmanlı Sarayı'nda Tarihi Eser Kaçakçılığı gibi çalışmaları ise, subjektif bir bakış açısıyla kaleme alınmış yapıtlardır. Bu bağlamda, Franz Babinger önyargıdan kurtulamamış ve bilimsel gereklilikleri sağlayamadığını söylemek mümkündür.

Zikretmemiz gereken diğer bir konu, Babinger'in özellikle Fatih döneminde Mimari ve Sanat alanlarında bir gelişme kaydedilmediği ve yapılan sayılı yapıtların batılı mimar veya işçiler tarafından inşa edildiğini iddia etmiş olmasıdır. Aynı şekilde Fatih Sultan Mehmet'in maiyetinde bulunan doktor, ressam veya şairlerin Hristiyan ve batılı oldukları iddiaları, Fatih Sultan Mehmet'i batı hayranı ve Müslüman karşıtı olarak gösterme çabasından ibarettir.

Neumann'ın da belirttiği gibi, Babinger'i özel kılan bir diğer husus, eserlerinde kendisine has bir Almanca kullanmış olmasıdır. Babinger genellikle, cümlelerini oldukça uzun kurmasıyla beraber, kelimeler arası bir ahenk ve uyum yakalamaya çalışmıştır.³¹⁶ Babinger'in bu özel dili, okuyucuya her zaman kolaylık sağlamamıştır aksine anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Diğer taraftan, bazı eserlerinde oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı uygun görmüştür.

3.4. Osmanlı Tarihçiliğinde Değeri

Franz Babinger'in Osmanlı tarihiyle ilgili önemli ve özgün sayısız çalışmaları bulunsa da, özellikle Türkiye'de gerekli ilgi ve değeri bulamamıştır. Bunun ana sebeplerinden biri, yazarın Türk akademisiyle olumlu bir etkileşim kuramamış olmasıdır. Etkileşime girememesinin başlıca nedeni, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Osmanlı Tarihine karşı tepkisel bir tavrın gelişmiş olması ve eserlerini Almanca kaleme almasıdır.

---

³¹⁶ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 8.

Babinger'in karakteristik özelliklerinin de tanınırlığını kısıtladığını söylemek mümkündür. Zira bilim eleştiri üzerine kurulan ve gelişen bir olgudur. Karşılıklı istişare ve değerlendirmeler olmadan bilim düşünülemez ve hatalar düzeltilemez. Franz Babinger'in eleştiri kabul etmemesi ve bilimsel eleştiriye kişisel olarak algılaması bu durumu engellemektedir. Dünya görüşü itibariyle sert ve ketum bir yapıya sahip olan Babinger, bu yönünden dolayı hak ettiği ilgi ve alakayı görememiştir.

Babinger'in eserleri incelendiğinde, çok önemli bir birikim ortaya koymuştur. Sadece Almanya'da değil Türkiye dâhil olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde Osmanlı tarihiyle ilgili önemli çalışmalar kaleme almıştır. Özellikle de Osmanlı Devleti'ni İtalyan kaynaklar üzerinden okuyup çalışmalarını bu zeminden hareketle ortaya koymuş olması takdire şayan bir çabadır. Ancak Babinger'in bazı konularda önyargılı ve peşin hükümlü olması çalışmalarının önüne geçmiştir. Özellikle FSMZ çalışması, Babinger'e karşı bir cephenin oluşmasına sebebiyet vermiştir diyebiliriz. Ancak diğer taraftan, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* isimli çalışması alanda yazılmış en önemli ve kapsamlı çalışma olarak gösterilmektedir.

Yazarın *Tuğra, 18. Yüzyıl'da İstanbul'da Kitabiyyat, Balkanlar'da Türk Egemenliğinin ilk Dönemi Üzerine Notlar, Boşnak Osman Paşa'nın Arşivi, Fetihname-i Sultan Mehmed ve Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin* gibi çalışmaları Türkiye'de neredeyse bilinmemektedir ve dolayısıyla Türkiye'de bilimsel anlamda henüz değeri ve çabası takdir edilmemiştir. Franz Babinger'in henüz tercüme edilmemiş söz konusu eserlerinin Türkçe'ye tercüme edilmesi halinde birçok bilim insanının dikkatini çekeceğini düşünüyoruz. Bu bağlamda Osmanlı Tarihçiliğine yeni bir soluk getireceğini umuyoruz.

Babinger'in yaşamış olduğu dönem itibariyle şanssız olduğu ortadadır. Kendi ülkesinde tutunamamış ve sürgün edilmiş bir bilim insanının motivasyonu şüphesiz eksik

kalacaktır. Kişisel hayatında yaşamış olduğu bazı zorluklar onu olduğu kişi yapmıştır ve bu da insanlar arası ilişkilerine yansımıştır diyebiliriz.

Franz Babinger'in kalıcı olarak yapmış olduğu en büyük icraat, Ortadoğu Tarihi ve Kültürü - Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nü kurmuş olmasıdır. 1948 yılında Münih Üniversitesi bünyesinde kurmuş olduğu ilgili enstitü, ölümünden sonra öğrencisi Hans Joachim Kissling tarafından faaliyetlerine devam edebilmiştir. Bu Bağlamda Babinger'in geleneğini ve anlayışını devam ettiren bazı isimler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: Hans Joachim Kissling, Hans Georg Majer, Suraiya Faroqhi, Maurus Reinkowski, Sabine Prätör, Ralf Elger, Stephan Guth ve Lutz Rzehak'dır. Saymış olduğumuz bu isimler resmi olarak Babinger'in halefleri veya takipçileri olsa da, bizce Christoph Neumann'da Babinger'in sıkı takipçileri arasında yer almaktadır. Zira çalışmamızın kaynakları arasında bulunan *A liminal Orientalizm: Turkish Studies by Franz Babinger* çalışması, Babinger'in metodunu ve çalışmalarını ortaya koyan en detaylı çalışmadır.

Franz Babinger'in Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri çalışmasından yola çıkılarak *Historians of the Ottoman Empire (Osmanlı Tarihçileri Projesi)* isimli proje hayata geçirilmiştir. Harvard ve Chicago Üniversiteleri hocalarından olan Cemal Kafadar, Hakan Karateke ve Cornell H. Fleischer projenin editörlüğünü üstlenmişlerdir. Söz konusu projenin amacı, Osmanlı Tarihçileri bağlamında tarihte hazırlanmış olan bibliyografik çalışmaların eksiklerinin giderilmesi ve günümüz şartlarında uyarlanarak genişletilmiş bir başvuru kaynağı oluşturmaktır.³¹⁷

3.5. Hakkında Yapılan Eleştiriler

Franz Babinger hakkında Türkiye'de tespit edebildiğimiz kadarıyla, ilmi anlamda doğrudan çalışmalarını ele alan üç makale mevcuttur. Bunlar Halil İncılık'ın İngilizce olarak kaleme aldığı, "*Mehmed the Conqueror and His Time*" makalesi, Feridun

---

³¹⁷ <https://ottomanhistorians.uchicago.edu/en> (son erişim: 30.04.2021)

Dirimtekin'in "Prof. F. Babinger" makalesi ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Prof. Babinger'in Fatih Devri Mimarisi Hakkında Mütalaaları" adını taşıyan yazısıdır. Dolaylı olarak da Fuat Köprülü *Anadolu'da İslamiyet*³¹⁸ eserini, Babinger'in *Anadolu'da İslamiyet. İslam Araştırmalarında Yeni Yöntemler* makalesine bir reddiye niteliğinde kaleme almıştır. Babinger'in hatalarını ve yanlış bulduğu iddiaları düzelterek cevap vermiştir.

Zikrettiğimiz makalelerin ortak noktası, Babinger'in FSMZ kitabı hakkında yazılmış olmalarıdır. Halil İnalçık adı geçen çalışmayı kaynakları açısından değerlendirip eleştirirken, Dirimtekin daha genel anlamda bir reddiye hazırlamıştır. Ayverdi ise, makalesinin başlığında belirtildiği gibi, Babinger'in Fatih dönemi mimarisi ile ilgili ortaya koyduğu iddiaları değerlendirmiştir.

Babinger'in Halil İnalçık ile özel bir ilişkisinin bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Zira Babinger ve İnalçık 1952 yılında Türkiye'de görüşmüşler ve sonrasında mektuplaşmaya devam etmişlerdir. İnalçık Babinger'e karşı her zaman saygılı bir dil ile karşılık vermiş ve bunu sürdürmek isteyen taraf olmuştur. Zamanla aralarındaki bağ daha samimi bir hal almaya başladıktan sonra ilmi ve tarihi konular veya yayınlarıyla ilgili fikir alışverişinde bile bulunmuşlardır. Ancak bu durum Babinger'in FSMZ kitabını yayınlamasından sonra değişmiştir. İnalçık çalışmanın yayınlaması uzun süre bekledikten sonra hakkında bir eleştiri veya reddiye kaleme almak istemiştir ancak Babinger bu durumu bir tehdit olarak algılamış olacak ki, İnalçık ile olan arkadaşlığını sonlandırmıştır.³¹⁹ 3 Mayıs 1956 yılında İnalçık'ın Babinger'e yazmış olduğu mektubunda şu ifadeler yer almıştır:

Şahsi dostluğumuzun, yalnız ve yalnız hakikatlerin meydana çıkması için yaptığım gayretlerden müteessir olmamasını bütün samimiyetimle temenni etmekteyim. ... Herşeyden evvel sizi temin etmek isterim ki, Osmanlı tarihinin idealize edilmesini tasvib

³¹⁸ Mehmed Fuad Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet*, Alfa Yay., İstanbul 2017.

³¹⁹ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 8.

*etmediğim kadar onun muayyen telakki ve hislere hitab etmesini de kabul edemem. Tarih yazarken ne şarklı ve garblı, ne Osmanlı ne Avrupalıyız, sadece tarihçiyiz. Sizin birçok meselelerde getirdiğiniz yeni tedkikleri ve fikirleri kimse inkâr edemez. Fatih devri gibi geniş bir mevzuda yazdığınız kitapta, naçizane görebildiğim noksanları bildirmeği bir hizmet ve vazife saydım. Bunları neşrederek sizin tenkit nazarınıza sunmamı arzu edeceğinizi umuyorum.*³²⁰

Franz Babinger bu mektuba doğrudan cevap vermediği gibi, çocuksu ve kibirli bir tavırla sözde karşılık vermiştir. İnalçık o dönemde *Kânûn-nâme-i Sultânî* isimli bir proje üzerinde çalışmaktaydı ve yayınlamak üzereydi. Bundan haberdar olan Babinger, *Fatih Sultan Mehmet'in Saltanatının Son Yıllarında Osmanlı Ekonomisi ve Devlet Yönetimi Tarihi Üzerine Hatt-ı Hümayûnlar* adını taşıyan eseriyle söz konusu elyazmanın bir kopyasını (*Qanun-name-i sultani ber mudscheb-i 'örf-i 'osmani*) yayınlarak İnalçık'tan önce davranıp kamuoyuna sunmuştur. İnalçık ise Babinger'in bu hareketi üzerine yukarıda bahsettiğimiz makalesini kaleme alarak *Specuulum* dergisinde yayınlamıştır.³²¹ Ancak Babinger'in İnalçık'a karşı yapmış olduğu bir hamle daha var ki, oda Halil İnalçık'ın Harvard Üniversitesi'ne alınmasını engellemesidir.³²² Tüm bu olaylardan sonra arkadaşlık ile başlayan ilişki, Babinger'in eleştiri kabul etmemesinden dolayı, düşmanlık ile son bulmuştur. Halil İnalçık, Babinger hakkında şu şekilde bahsetmiştir:

*Bir keresinde Beyazıt'ta, Çınaraltı'nda kahvede oturuyoruz. 10-15 yaşlarında bir çocuk belirdi, sağır dilsiz rolü yapıyor, elinde de bir kâğıt, sadaka istiyor, geldi, kâğıdı Babinger'in burnuna doğru uzattı, okusun diye... Babinger, sert bir adamdı, bir bağırdı çocuğa. Çocuk kaçtı tabii, sonra ayağa kalktı, "Polis, polis" diye bağırmağa başladı. Bu, onun karakterini göstermesi bakımından kayda değer bir hatıra.*³²³

Franz Babinger karakteriyle ilgili fazlaca eleştiriye maruz kalmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde zikrettiğimiz üzere, bu husumetten dolayı birçok kadroya alınmadığı gibi, ona karşı olumsuz tavır alan akademisyenler de olmuştur. Babinger'in bazen sinirli, aksi ve kibirli davranışlar sergilediği söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca yabancılarla ilgili takıntılı ve milliyetçi bir tarafının olduğu da doğrudur. Muhtemelen, Bavyera

³²⁰ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 17.

³²¹ Neumann, "A liminal Orientalism", s. 9.

³²² Bkz. Emine Çaykara, *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 310.

³²³ Çaykara, *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı*, s. 142.

bölgesinde doğup büyüdüğü için daha muhafazakâr ve dışa kapalı bir dünya görüşünü benimsediğini düşünüyoruz.

Franz Babinger ile ilgili *Cumhuriyet* gazetesinde çarpıcı ve dikkat çekici bir yazı yayınlanmıştır. Yazı, *Türk Düşmanı Bir Alman Profesör* başlığı ile 2 Ağustos 1933 yılında basılmıştır. Yazıda Babinger'e karşı tavır alınarak onun “*sözde müsteşrik*” ve *şarlatan* ve *Türk inkılaplarına karşı* olduğu iddia edilmiştir. Aynı zamanda, o sıralarda Berlin Üniversitesi'nde kadrolu Profesör olarak görev yapan Babinger'in Yahudi kökeninden dolayı görevinden uzaklaştırıldığı iddia edilmiştir. Babinger aynı yılın Ağustos ayında, bir fırsatını bularak kendisini ifade edebilmek adına, gazeteye tekzip mahiyetinde mektup yazmıştır ve bunun yayınlanmasını başarmıştır. Babinger mektubunda, Türk düşmanı olmadığını aksine Türk'ü ve Türkiye'yi sevdiğini ve çok kez seyahat ettiğini dile getirmiştir.³²⁴ İki yazı ile ilgili gazete küpürünü buraya eklemeyi uygun gördük.

---

³²⁴ Bkz. “Türk Düşmanı bir Alman Profesörü Berlin Üniversitesindeki Vazifesinden Çıkarıldı”, *Cumhuriyet*, 2. VIII. 1933, s.3.; “Profesör Babinger'in Mektubu”, , 27. VIII. 1933, s. 4.

Türk düşmanı bir Alman profesörü

Berlin Üniversitesindeki vazifesinden çıkarıldı

Berlin 29 Temmuz (Hususî) — Bir zamanlar Türklük aleyhinde garezkârane neşriyatta bulunan Berlin Üniversitesi profesörlerinden Franz Babinger, vazifesinden çıkarılmıştır.

Kendisine müsteşrik süsü veren, fakat hakikatte bir şarlatandan başka birşey olmıyan bu adamın hiç lâ-yık olmadığı Üniversite muhitinden uzaklaştırılmasına bilhassa iktidar-sızlığı ve bir de Yahudi bir aileve mensup olması sebebiyet vermiştir.

Türkiyeye birkaç defa gidip gelen bu sözde müsteşrik, bir aralık büyük Gazimizin yarattığı ve bütün cihanın hayran kaldığı inkılâplar aleyhinde bulunmağa cüret etmiş, fakat hakikatin aydınlığı karşısın - da nihayet asılsız iddialarına niha-yet vermeğe mecbur olmuştu.

Resim 4: Cumhuriyet Gazetesi'nin 2 Ağustos 1933 tarihli manşeti.

Profesör Babingerin mektubu

Alman Profesörlerinden Dr. F. Babinger hakkında Berlinden aldığımız bir haberi neşretmiştik. Bu haberin hakikate tetabuk etmediği ve profesör - rün düşmanlarından biri tarafından uy - durulduğu anlaşılıyor. Profesörden al - dığımız tekzip mektubunu aynen der - cederken kendisinden özür dilemeği bir vazife addediyoruz.

Profesör Babinger bize gönderdi - ği mektubu türkçe olarak yazmıştır:

Muhterem Cumhuriyet gazetesine Muhterem gazetenizin 2 ağustos 1933 tarihli 3318 numaralı nüshasında «Bir Türk düşmanı» başlığı altında Berlin - den çekilmiş bir telgrafi teessürle oku - dum. Yazıcısını bilmediğim bu telgraf hiçbir hakikati ihtiva etmediği gibi şahsıma karşı bir iftira yığınından iba - rettir, şöyle ki:

1 — Berlin Üniversitesinden çıkarıl - mış değilim ve halen vazifemin basın - dayım. Şark seminerindeki vazifemden ayrılmaklığım ise sırf her hükümetin kendi teşkilâtında daima yapmakta ol - duğu bir idari tasarruf tedbirinden i - barettir.

2 — Türk milleti, Türk devleti ve Türk inkılâbı hakkında bana isnat edi - len neşriyat esasız ve adi bir yalan - dır.

Türk milletinin nasıl samimi bir dostu olduğumu şimdiye kadar yaptı - ğım ilmi neşriyat ispat edeceği gibi bugün Almanyada Türk lisanı için tek bir asli kürsü bulunmasına rağmen hayatımı Türk tarih ve lisanına vak - fetmekliğim de bunu ispat eder.

Türk ordusunda düşman cephesine karşı harbetmiş bir zabıt olarak duy - duğum sevgiye biran bile hâlel gel - memiştir.

3 — Türkiyeye yaptığım seyahat - lerde ise gerek Türk halkından ve ge - rekse Türk makamlarından daima sev - gi ve kolaylık gördüm. Binaenaleyh üç maddede hulâsa eylediğim tekzibimin muhterem gazetenizde neşrini rica e - derim.

Prof. Dr. F. Babinger

Resim 5: Cumhuriyet Gazetesi'nin 27 Ağustos 1933 tarihli manşeti.

SONUÇ

Alman oryantalist, Türkolog ve tarihçi Franz Babinger, Osmanlı Tarihi'nin farklı dönemleriyle ilgili eserler vermiş olsa da çalışmalarını Fatih devri üzerine yoğunlaştırmıştır. Özellikle Fatih ile ilgili yayınlamış olduğu bibliyografyası ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Babinger'in bu eserinden yola çıkılarak hakkında asılsız ve karalayıcı iddialar ortaya atılmış ve akademik anlamda yetersizliğinden dem vurulmuştur. Bu bağlamda Babinger'in Osmanlı Tarihçiliğine ciddi katkılarının olmadığı şeklinde bir görüş hâkim olmuştur. Çalışmalarında Osmanlı kaynaklarını dikkate almadığı hatta önemsemediği iddiasının, alanda bio-bibliyografik bir başyapıt kaleme almış olan bir tarihçi için geçerliliği yoktur.

Her iki dünya savaşını faal bir şekilde yaşayan Babinger, ekonomik anlamda sıkıntılar çekmiş ve bazı dönemlerde bilimsel çalışma ortamını sağlayamamış olsa da, oldukça geniş bir yelpazede eserler kaleme almayı başarmıştır. Kendi ülkesinden sürülüp Romanya'da bir üniversite bünyesinde çalışmalarını sürdüren Babinger, fazlaca seyahat edebilme imkânı bulmuştur ve gittiği bölgelerde keşifler yapmanın mutluluğunu yaşamıştır. Gerçekleştirmiş olduğu seyahatlerde her zaman bilimsel anlamda birikim toplamayı başarmış ve bunları akademik faaliyete dönüştürmüştür.

Şeyh Bedreddin, Anadolu'da İslamiyet, 15. Yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Tarihi Eser Kaçakçılığı ve FSMZ gibi çalışmalarında çarpıcı ve dikkat çekici iddialar ortaya atmış olmasına karşın, nesnel ve bilgi odaklı eserler de kaleme almıştır. Bunlardan bazıları, *18. Yüzyılda İstanbul'da Kitabiyat, Tuğra, Balkanlar'da Türk Egemenliğinin ilk Dönemi Üzerine Notlar, Oruç b. Âdil, Tevârih-i Âl-i Osman ve Fatih Sultan Mehmet'in Saltanatının Son Yıllarında Osmanlı Ekonomisi ve Devlet Yönetimi Tarihi Üzerine Hatt-ı Hümayûnlar*'dır. Genel olarak eserleri dikkate alındığında, çalışmamızın Babinger'in

Osmanlı tarihçiliğine özgün katkılarının olduğu hipotezinin doğrulandığını söyleyebiliriz.

Babinger'in Türk bilim insanları tarafından en çok eleştirildiği konu, Osmanlı kaynaklarına yeterince önem vermemiş olmasıdır. Özellikle Fatih biyografisinde, dönemin önemli tarih yazıcılarından Tursun Bey'i kullanmamış olması ve Osmanlı tarihçilerinden neredeyse hiç bahsetmemesi iddia sahiplerini haklı çıkarmaktadır. Ancak diğer çalışmalarında bu durumun ciddi boyutlarda olduğunu düşünmüyoruz. Her ne kadar, Babinger, Osmanlı Türkçesi'ne iyi derece vakıf olsa da kaynak kullanımında batılı kaynaklar lehine bir seçiciliğin ve keyfiliğin var olduğu inkâr edilemez. Bilimsel yöntem ve metot açısından eserleri incelendiğinde, FSMZ çalışmasının problemleri yönlerinin olduğu yadsınamaz. Franz Babinger, Bizans tarihçilerini Osmanlı tarihçilerine göre daha bağımsız ve güvenilir olduğunu düşündüğü için onlara öncelik tanınması onun çalışmalarını özgün kılan unsurlardandır. Böylece kendisinin Bizans merkezli bir Osmanlı tarihi ortaya koymaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Çoğu oryantalistlerde mevcut olan öznel ve sübjektif bakış açısının izlerini Babinger'de de görmek mümkündür. Ancak onu klasik Oryantalizm'den ayıran temel özellik, Filoloji ile *Realienkunde* arasında bir denge kurup özel bir yöntem geliştirmiş olmasıdır. Bu yöntem ile Babinger, gerçeklik peşinde koşup sadece olgu ile ilgilenmiş ve Doğu'yu sadece İslam üzerinden okumamayı başarmıştır.

Filolojik bir eğitimden geçmiş olan Babinger, 12 farklı dili anlayıp konuşabilme yetisine sahip olduğundan, geniş bir kaynak kullanımı şansına da sahip olmuştur. Genel olarak makale, kitap, tıpkıbasım ve neşir faaliyetleri gibi yapıtları vardır. Çalışmalarının azımsanmayacak bir kısmını el yazma eserlerin neşredilmesi oluşturmaktadır. Özellikle İtalyan arşiv ve kütüphanelerini çok iyi bilen Babinger, katalog incelemeleri sonucunda, Osmanlı tarihi için çok ciddi veriler içeren önemli eserleri bilim dünyasına

kazandırmıştır. Osmanlı tarihçiliğine yapmış olduğu özgün katkısı tam olarak bundan kaynaklanmaktadır. İtalyanca vesika ve belgeler ışığında yeni çalışmalar ve bakış açısını ortaya koymuştur. Babinger'in çalışmaları her ne kadar Almanca ağırlıklı olsa da farklı ülke ve dergilerde yayınları mevcuttur. Ayrıca *Der Islam* ve *EdI* gibi alanın önemli yayınlarında makale ve maddeleri yayınlandığı gibi, Türkiye'de Maarif Vakfı Yayınları tarafından *Tuğra* çalışması basılmıştır. Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde Franz Babinger'in farklı bir yöntem ortaya koyarak özgün bir çalışma metodu geliştirdiği hipotezi doğrulanmış oldu.

Son olarak belirtmemiz gereken husus, Babinger'in çalışmalarına karşı bir önyargının var olduğudur. Bu durum şüphesiz diğer çalışmalarının Türkçeye tercüme edilememesinden, dolayısıyla ulaşılabilir olmamasından kaynaklıdır. Hak ettiği değeri tarih boyu görmemiş olan Babinger, eserlerinin daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması açısından çalışmamız önemli bir basamak oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Ayverdi, Ekrem Hakkı, “Prof. Babinger’in Fatih Devri Mimarisi Hakkında Mütalaaları”,

İstanbul Enstitüsü Dergisi I, İstanbul 1955, s.145-160.

Babinger, Franz, *Stambuler Buchwesen im 18. Jahrhundert*, Dt. Verein für Buchwesen und Schrifttum, Leipzig 1919.

-----, *Schejch Bedr Ed-Dīn, der Sohn des Richters von Simāw*, Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig 1921.

-----, “Der İslam in Kleinasien. Neue Wege der Islamforschung”, *ZDMG*, Vol. 76, 1922, pp. 126-152.

-----, (çev) Ragıp Hulusi Özdem, “Anadolu'da İslâmiyet: İslâm Tedkîkâtının Yeni Yolları”, *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, c. 2, Sy. 3, İstanbul, 1923, ss. 188-223.

-----, *Hans Dernschwam's Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien*, Duncker u. Humblot, Berlin 1923.

-----, *Anatolien- Skizzen u. Reisebriefe aus Kleinasien- A. D. Mordtmann*, Lafaire, Hannover 1925.

-----, *Die frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch*, Lafaire, Hannover 1926.

-----, *Die grossherrliche Tughra*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1925.

-----, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Harrassowitz Verlag, Leipzig 1927.

-----, *Das Archiv des Bosniaken Osman Pascha*, Reichsdruckerei, Berlin 1931.

- , *Zur Geschichte der Papiererzeugung im Osmanischen Reiche*,
Reichsdruckerei, Berlin 1931.
- , *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14. - 15.
Jahrhundert)*, Rudolf M. Rohrer, München 1944.
- , “Jaquab-Pascha, Ein Leibarzt Mehmed’s II. Leben und Schicksale des Maestro
Jacopo aus Gaeta”, *Rivista degli studi orientali*, vol. 26, Guigno 1951.
- , *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, Maarif Basimevi, İstanbul 1955.
- , *Reliquienscher am Osmanenhof im 15. Jahrhundert*, Verlag der
Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 1956.
- , “Ein Venedischer Lageplan der Feste Rumeli Hisari”, *La Bibliofilia*, vol. 57. 3,
Firenze 1922, pp.188-195.
- , *Sultanische Urkunden zur Geschichte der osmanischen Wirtschaft und
Staatsverwaltung am Ausgang der Herrschaft Mehmeds II., des Eroberers*,
Oldenbourg Verlag, München 1956.
- , *Mehmed, der Eroberer und seine Zeit*, Bruckmann Verlag, München 1953.
- , *Ein weiteres Sultansbild von Gentile Bellini*, Herman Böhlau, Wien 1961.
- , *Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante
Teil I*, Südosteuropa-Verl.-Ges., München 1962.
- , *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Dost Körpe, Oğlak Yayıncılık,
İstanbul 2002.
- , *Müteferrika ve Osmanlı Matbaası*, Ed. ve Çev. Nedret Burçoğlu, Tarih Vakfı
Yurt Yay., Ankara 2004.
- , *Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin*, çev. İlhami Yazgan, LA Kitap Yay.,
Ankara 2013.

- Beck, Hans-Georg, "Franz Babinger", *Jahrbuch der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, 1970, s.195-197.
- Butak, Behzad, *Orhan Gazi-I'n Akçesi*, İstanbul, 1954.
- Çaykara, Emine, *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2007.
- Dinç, Saadet, *Fatih Sultan Mehmet bir Rönesans Hükümdarı mıdır? Franz Babinger'in Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı Adlı Kitabındaki Tezlerine Yaklaşımlar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- Dirimtekin, Feridun, "Prof. F. Babinger", *İstanbul Enstitüsü Dergisi I*, İstanbul 1955, ss. 123-143.
- Grimm, Gerhard, "Franz Babinger (1891-1967): Ein lebensgeschichtlicher Essay", *Die Welt des Islams*. Vol. 38, 1998, pp. 286-333.
- Hammer, Joseph, *Geschichte des osmanischen Reiches*, Hartleben, Pest 1835.
- İnalçık, Halil, "Mehmed the Conqueror and His Time", *Specuulum*, Vol. 35, no. 3, 1960, pp.408-427.
- Kissling, Hans-Joachim, "Franz Babinger (1891-1967)", *SOF XXVI*, München 1967, pp. 375-379.
- Köprülü, Mehmed Fuad, *Anadolu'da İslamiyet*, Alfa Yay., İstanbul 2017.
- Kremer, Alfred, *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams*, Leipzig 1868.
- Louis Thuasne, *Djem-Sultan: fils de Mohammed II, frère de Bayezid II, (1459-1495) d'après les documents originaux en grande partie inédits. Etude sur la question d'orient à la fin du XVe siècle*, Paris, Ernest Leroux, 1892.
- Löwenklau, Johannes, *Neue Chronica Türkischer Nation*, Frankfurt 1590.
- Moltke, Helmuth, *Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835-1839*, Berlin 1841.

Neumann, Christoph K., “A liminal Orientalism: Turkish Studies by Franz Babinger”,

European Journal of Turkish Studies 24, 2017.

Öztuna, Yılmaz, “Alman Türkoloğu Prof. Babinger’le Bir Konuşma”, *Hayat Tarih*

Mecmuası, Sy. 9, İstanbul 1967, ss. 19-21.

Pastor, Ludwig, *Geschichte der Papste I-II*, Herder, Freiburg 1955.

Ranke, Leopold, *Zur Kritik neuerer Geschichtschreiber: Eine Beilage zu desselben romanischen und germanischen Geschichten*, Reimer, Leipzig u. Berlin, 1824.

Rückert, Friedrich, *Östliche Rosen*, Leipzig 1822.

Said, Edward W, *Şarkiyatçılık*, çev. Berna Ülner, Metis Yay., İstanbul 2003.

Schack, Adolf Friedrich, *Heldensagen des Firdusi*, Berlin 1851.

-----, *Poesie and Kunst der Araber in Spanien und Sicilien*, Hertz, Berlin 1865.

Theodore Spandouyn Cantacasın, *Petit Traicte De L'origine Des Turcqz*, Ernest Leroux, Paris, 1896.

Treitschke, Heinrich, *Der Socialismus und der Meuchelmord*. Reimer, Berlin 1878.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, F. Perthes, Hamburg 1840.

“Türk Düşmanı bir Alman Profesörü Berlin Üniversitesiindeki Vazifesinden Çıkarıldı”,

Cumhuriyet, 2. VIII. 1933, s.3.

“Profesör Babinger’in Mektubu”, *Cumhuriyet*, 27. VIII. 1933, s. 4.

ottomanhistorians.uchicago.edu/en (son erişim: 30.04.2021).

albanianhistory.net/1929_Babinger (son erişim: 30.04.2021).

ÖZET

Güldoğan Sema, Franz Babinger'in (1891-1967) Osmanlı Tarihçiliğine

Özgün Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Prof. Dr. Eyüp BAŞ, 108 s.

İslam Tarihi, geçmişte batılı bilim insanlarının ilgi odaklarından biri olmuştur. Özellikle Osmanlı tarihi çok kez incelenmiş, farklı araştırma ve çalışmalar ortaya konmuştur. Alana katkı sağlayan önemli isimlerden biri de Franz Babinger'dir. Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı* ile *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* isimli çalışmalarıyla Türkiye'de tanınan bir tarihçidir. Çarpıcı iddialar ortaya atmış olan Alman oryantalist, farklı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu çalışmada, Franz Babinger'in eserleri incelenerek onun akademik yeterliliklerini, bilimsel çalışma yöntemini ve kullanmış olduğu kaynaklarını ortaya koyduk. Aynı zamanda, tüm bu değerlendirmeler neticesinde Osmanlı tarihindeki yerini ve özgün katkılarını değerlendirdik.

Çalışma, giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm, üçüncü bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Birinci bölümde, tespit edebildiğimiz kadarıyla Babinger'in biyografisi aktarılmıştır. İkinci bölümde ise, ulaşılabildiğimiz 20 eserini içerik, üslup-metod ve kaynakları açısından inceledik. Çalışmanın son bölümünde ise, Babinger'in eserlerinden yola çıkarak, Osmanlı tarihçiliğine yapmış olduğu katkıları, Osmanlı tarihindeki değeri ve önemi tartışılmıştır. Sonuç kısmında ise, konu ile ilgili düzenlediğimiz hipotezler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Franz Babinger, Fatih Sultan Mehmet, Oryantalizm, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri.

ABSTRACT

Güldoğan, Sema, Franz Babinger's (1891-1967) Original Contributions to Ottoman Historiography, Master's Dissertation, Supervizor: Prof. Dr. Eyüp BAS, 108 p.

Islamic History has been a significant study matter for centuries by western scholars. Especially, the studies intensifying on the history of the Ottoman Empire have been cumulatively developed and as a result of this accumulation of knowledge, many different and notable researches were done. One of those who contributed to Ottoman History is Franz Babinger, a famous Western historian remembered with his famous studies that are titled Mehmed the Conqueror and His Time and Historians of the Ottoman Empire and Their Works. Being a German Orientalist, historian Babinger put many brilliant claims and new approaches to Ottoman History, so he was subjected to serious criticism by many scholars. Therefore, in this thesis, Babinger's academic qualifications and abilities and the sources that he used were sophisticated in the light of his works. Meanwhile, it is not neglected to assert a general evaluation of his significance and contributions to the history of the Ottoman Empire.

This thesis consists of several chapters starting with the introduction part and following three main chapters. It is not forgotten to write another separated chapter for concluding remarks. Basically, the first chapter was devoted to Babinger's bio. Then, in the second chapter, twenty works of Babinger were examined in the manner of their methodologies and main sources that Franz Babinger used during the process of these works.

Keywords: Franz Babinger, Mehmed the Conqueror, Orientalism, Ottoman History, Ottoman Historians and Their Works.